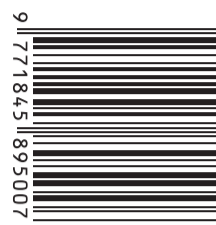

NOVOSTI HUBOCIJA

#1260

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 9. 2. 2024.
Cijena: 1.33€

Srca tame

Što se Andreja Plenkovića i HDZ-a tiče, Ivan Turudić nije izbor nego sudbina. Državni tužilac koji javno iskazuje lojalnost vladajućoj stranci, koji kontinuirano javno laže i koji prijateljuje s kriminalcima nije defektan, već neizbježan. On nije anomalija u sistemu, nego sam sistem

str. 2-5, 7.

Laž, besramna laž i stilistika

Unatoč tome što je razotkriveno da je sudac Turudić javno iznosio laži i da je bliskim ljudima odavao informacije iz kaznenih postupaka, Plenković je odlučio da to nije prepreka da ga se izabere za glavnog državnog odvjetnika

Nastavak inačenja bez obzira na katastrofalne posljedice – Andrej Plenković (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

IVAN TURUDIĆ raskrinkan je kao opsesivni lažljivac, ali to ga nije spriječilo da posegne za nevjerovatnim objašnjenjima iz kojih bi trebalo proizići da nije lagao nego da je zabunom izrekao laž ili da nije bio dobro razumio pitanje koje mu je postavljeno. Premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i njegovi koalicijski partneri zadovoljili su se tim pučkoškolskim izlikama i ostali pri odabiru Turudića za glavnog državnog odvjetnika. 'Ne bih rekao da je lagao, on je možda bio reduciran u

svom izričaju', rugao se Plenković javnosti u lice u ponedjeljak, oponašajući političku odlučnost i predstavljajući mufljuz-kadiju iz Virovitice i svoju vladu žrtvama 'pravosudnog voajerizma' i mržnje, žrtvama zavjere u kojoj sudjeluju predsjednik ZORAN MILANOVIĆ, opozicija, mediji i oni iz represivnog aparata koji medijima dostavljaju podatke iz istražnih spisa. Nema dokaza da je Turudić nekome pogodio i da je počinio kazneno djelo, pa prema tome nema ništa sporno, zaključio je premijer.

Plenković je u utorak indirektno zaprijetio Državnom odvjetništvu da se ne petlja u političke odluke, jer očito misli da je iz te institucije izišlo dopisivanje Turudića i JOSIPE PLESLIĆ, donedavno RIMAC, nekoć moćne HDZ-ovke iz Knina, državne tajnice u Ministarstvu uprave u razdoblju od 2017. do 2020. godine i aktualne vlasnice dviju USKOK-ovih optužnica, koje još uvijek čekaju sudsku potvrdu. Nejasno je zašto predsjednik Vlade bjesni na objavu tih poruka ako, kao što tvrdi, iz njih nismo saznali ni-

šta relevantno. U srijedu je parlamentarna većina izglasala izbor Turudića, ali on će na preuzimanje dužnosti glavnog državnog odvjetnika pričekati do kraja svibnja, kad istječe mandat ZLATI HRVOJ-ŠIPEK, pod uvjetom da nestrpljiva većina ne smijeni Hrvoj-Šipek prije kraja mandata. Što će se – osim, po svemu sudeći, predizborne kampanje – događati tokom ta tri i pol mjeseca? Koliko će još kompromitirajućih podataka izići o izabranom glavnom tužitelju? Što ako nadležna tijela u sudstvu pokrenu disciplinski postupak protiv Turudića kao suca? Hoće li USKOK izvaditi iz ladica optužujuće materijale protiv istaknutih HDZ-ovaca – od MARKA MILIĆA do KRUNOSLAVA KATIČIĆA, od ZVONIMIRA FRKE-PETEŠIĆA do MARIJA BANOŽIĆA – pa početi s hapšenjima baš uoči izbora, jer Hrvoj-Šipek, zapravo, više ne kontrolira DORH i nema razloga da ista zaustavlja? Slijedi li višemjesečni politički i pravosudni kaos koji bi se mogao lako prenijeti i na ulice, kaos za koji bi sva odgovornost bila na Plenkoviću i njegovim koalicijskim partnerima?

Dakle, Turudićevo laganje. Prvo je na saslušanju pred saborskim Odborom za pravosuđe rekao da mu je trebao mjesec i pol da se, kao sudac Županijskog suda u Zagrebu, izuzme iz postupka protiv svog bratića MIRE VRLJE. Nekoliko mjeseci prije, u HTV-ovoj emisiji 'Nedjeljom u dva', odgovorio je da se iz tog postupka maknuo poslije mjesec dana. Istina je da mu je za taj rutinski potez trebalo više od 200 dana. Sad objašnjava da mu se pomiješalo je li spis stigao na sud prije ili poslije godišnjeg odmora, naprosto je zaboravio, radi se o dalekoj 2015. godini, dok je ranije spominjao da je bio na bolovanju i da je to razlog zbog kojeg se izuzeo 'nakon mjesec i pol'. Moglo mu se možda jednom omaknuti da promaši za više od pet mjeseci, mada je teško povjerovati i u tu mogućnost s obzirom na to da se radilo o procesu protiv njegovog bratića, ali to se dva puta nije moglo dogoditi slučajno. Čemu ta laž za koju je Turudić morao znati da ju je lako opovrgnuti, jer podaci o sudskim spisima nisu tajni? Zašto je neinteligentno lagao o tome ako, kao što tvrdi, njegovo postupanje u tom slučaju nije nimalo problematično?

Zatim je Jutarnji list razotkrio da je Turudić na sjednici Odbora za pravosuđe, ali i ne samo ondje, lagao o naravi svog odnosa s Josipom Pleslić. Turudić je govorio da Pleslić poznaje vrlo površno i pritom je spominjao samo dva njihova susreta: jedan u kafiću u Zagrebu, koji je fotografiran i nije ga se moglo opovrgnuti, i jedan 'petominutni' u njegovom uredu u Županijskom sudu. Jutarnji list, a onda i 24sata, objavili su desetke poruka, prikupljenih u USKOK-ovoj istrazi protiv Pleslić, koje su njih dvoje razmjenjivali godinama, a iz sadržaja tih poruka nedvojbeno se mora zaključiti da je njihov odnos bio veoma prislan, to jest da je Turudić javno lagao. Nakon što su objavljene te poruke, Turudić je izjavio da se njegova ocjena o površnom poznanstvu s Pleslić, tada Rimac, odnosila na 2015. godinu, kad su snimljeni u zagrebačkom kafiću. Valjda je i 2020. mislio da se novinarsko pitanje odnosi na stanje iz 2015., pa je i tada izjavio da je riječ o površnom poznanstvu. Turudić danas priznaje da se njihov odnos

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 09/02/2024

NOVOSTI
NOVOŠTA #1260

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

razvio od 2015. naovamo, no da nije postao 'nešto posebno'. Tvrdi to kao da poruke nisu objavljene ili kao da nitko ne umije čitati, i kao da on sam ne zna što je sve još pisao i što sve još može izići u javnost. Nije to samo manjak pameti, nego i višak drskosti. Između svega ostalog, sad je jasno i to zašto se Turudić onako gorljivo zalagao za tvrdnu verziju izmjene Kaznenog zakona, poznatu pod šifrom Lex AP, koja je predviđala zatvorske kazne za svako odavanje podataka iz 'nejavne' faze istražnih radnji: imao je osobne razloge, kao što ih je imao i Andrej Plenković, odnosno AP.

U dosad objavljenim porukama, međutim, nije problematično samo to što je prokazana Turudićeva sklonost hladnokrvnom laganju kad je riječ o odnosu s gospodom Pleslić. On ju je obavještavao o istrazi koja je protiv nje vođena 2014. i 2015., istrazi koja se ticala načina na koji je svojoj obitelji priskrbila državne stambene kvadrate u Kninu, činili su usluge jedno drugome, imali su 'svoje' sutkinje, ona je – zajedno sa ZDRAVKOM i ZORANOM MAMIĆEM – lobirala u HDZ-u za njegov novi mandat na položaju predsjednika zagrebačkog Županijskog suda... Što se tiče odnosa sa Zdravkom Mamićem, bjeguncem od osuđujuće presude i čovjekom protiv kojeg se upravo vodi još jedan sudski postupak za financijske malverzacije u Dinamu, budući glavni državni odvjetnik zatajio je svoje viđanje s tadašnjim nogometnim gazdom u kasno ljeto 2015. godine. Bilo je to neposredno nakon što je Mamić, uz jamčevinu, pušten iz istražnog zatvora da se u nastavku postupka brani sa slobode. Turudić kaže da ti susreti nisu bili obilježeni nikakvom konspirativnošću, što je još jedna u nizu njegovih laži: agenti Sigurnosno-obavještajne agencije, koji su tada tajno nadzirali Mamića, detaljno su opisali filmsku tajnovitost njihovog nalaženja i duge vožnje po Zagrebu u Mamićevom autu, pri čemu se sudac svojski i do samoponiženja trudio da ga netko slučajno ne prepozna, jer je bio svjestan da je u neprimjerenom društvu. Iz poruka Josipe Pleslić saznali smo i da

**Plenkovićeva
odbrana Turudića
svodi se na ovo:
ako nema dokaza
da ga se uhapsi
i podvrgne kaznenoj
istrazi, onda nema
ni zapreke da
ga se postavi za
glavnog državnog
odvjetnika. No
drukčije je govorio
kad je iznudio
ostavku Dražena
Jelenića**

Peda Grbin tražio je minutu šutnje nakon što je Turudić izglasan (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

je tih dana obitelj Mamić zagovarala u vrhu HDZ-a učvršćenje Turudićeve pozicije u sudstvu. Što je Turudić zauzvrat obećao Mamiću tokom onih vožnji po Zagrebu?

Službene SOA-ine bilješke o konspirativnim susretima Turudića i Mamića nisu se 2019. našle u redovnoj SOA-inoj sigurnosnoj provjeri 'uskočkog' suca Turudića, kao ni njegovi kontakti i druženja s čitavom galerijom likova iz podzemlja te političkog i društvenog polusvijeta. To se nije dogodilo slučajno, to obesmišljava provođenje sigurnosnih provjera i za to bi netko u SOA-i morao snositi posljedice. HDZ se sad poziva na čistoću Turudićevih sigurnosnih provjera kao vrhunski dokaz da ne postoje prepreke za njegovo imenovanje. Plenković tome dodaje optužbu na račun Milanovića i njegove vlasti: zašto 2015. nisu poduzeli ništa protiv Turudića, kad su već imali uvid u SOA-ine informacije o sastancima moćnog suca s bogatim nogometnim gazdom upravo puštenim iz istražnog zatvora? No to što tadašnja vlast nije poduzela ništa ne znači da nije bilo Turudićevog tajnog sastajanja s Mamićem i da u tome nema ništa sporno, a ovo je priča o Turudiću, ne o Milanoviću.

Plenkovićeva odbrana Turudića, pojednostavljeno, svodi se na ovo: ako nema dokaza da ga se uhapsi i podvrgne kaznenoj istrazi,

Posegnuo je za nevjerojatnim objašnjenjima – Ivan Turudić
(Foto: Josip Regović/PIXSELL)

onda nema ni zapreke da ga se postavi za glavnog državnog odvjetnika. Drukčije je govorio prije četiri godine, kad je iznudio ostavku glavnog državnog odvjetnika DRAŽENA JELENIĆA zbog toga što je bio član jednog šarlatanskog masonskog udruženja: premijer je tada zborio da integritet šefa DORH-a ne smije biti narušen ni u najmanjoj mjeri, neovisno o tome je li prekršen zakon. Što se s Plenkovićem dogodilo u međuvremenu da je odlučio za glavnog tužitelja postaviti osramoćenog Turudića, čiji integritet i autoritet uopće ne postoje poslije objavljenog dopisivanja s Josipom Pleslić, ako su postojali i prije toga? Sigurno je samo da se ne radi o Turudićevoj velikoj profesionalnoj sposobnosti, kao što se sugerira iz krugova vlasti te kruga privatnih advokata koji s novim glavnim državnim odvjetnikom dijele poslovne partnere i prijatelje među kontroverznim poduzetnicima. Što je onda?

Jedna je opcija da Plenković postavlja čovjeka koji će u ime HDZ-a uspostaviti još jaču kontrolu nad Državnim odvjetništvom i koji će zauzeti agresivniji gard prema Uredu europskog javnog tužitelja, e da bi zaštitio aktualni vrh HDZ-a i bliske im tajkune od pravosudnih neugodnosti. Druga mogućnost jest ta da su premijera ucijenili oni što su forsirali Turudićevu kandidaturu, no zasad nema indicija koje bi govorele u prilog toj tezi. I treća: narcisoidni šef HDZ-a nije htio da ispadne da je popustio pred kritikama i zahtjevima Zorana Milanovića, već se opredijelio za nastavak prkošenja i inačenja bez obzira na katastrofalne posljedice takvog shvaćanja politike i vlasti. Što god bilo posrijedi, Plenković i njegovi saveznici poduzeli su otvoreno dušmanski čin protiv Republike Hrvatske i svih njezinih građana lišeni straha da će zbog toga biti kažnjeni na skorim izborima. Tragedija ove zemlje sastoji se u tome što ne bi bilo iznenađenje da se pritom ispostavi da nisu podcijenili građane. ■

Ivo Sanader, Luka Bebić i
Vladimir Šeks, 2009. (Foto:
Jurica Galoić/PIXSELL)

Njihov dečko Turudić

Turudić je prijateljevao s ljudima koji pripadaju podzemnom i nadzemnom poduzetničko-političkom miljeu, u vrijeme dok su mnogi od njih bili pod aktivnim nadzorom i istragama policije. I povezani s HDZ-om. Družio se s Igorom Mlinarom, s Mamićem vozikao noću, a iz prepiske s Rimac jasno je da je prije tri godine bio predmet ozbiljnog interesa organizacije koju će uskoro preuzeti

ZADNJIH dana VESNA ŠKARE OŽBOLT dala je više izjava prema kojima ju je IVO SANADER smijenio s mjesta ministrice pravosuđa zato što na čelno mjesto Županijskog suda u Zagrebu nije htjela imenovati IVANA TURUDIĆA. U njenim svježim izjavama izostali su, međutim, detalji koje je iznosila neposredno nakon ovih događaja. Nacionalu je 2006. rekla da su je u prosincu 2005. godine

Ivo Sanader, VLADIMIR ŠEKS i LUKA BEBIĆ nagovarali da imenuje Turudića. 'Sanader mi je rekao da ga imenujem jer je on naš dečko. Kako ga nisam poslušala, Sanader je ostvario svoju prijetnju i smijenio me zbog Turudića', prisjetila se. Kao jedan od razloga zbog kojih nije željela poslušati Sanadera navela je u istom razgovoru činjenicu da Turudića 'Uskok u predmetu koji je držao u svojim ladicama neformalno sumnjiči za primanje

mita'. 'Premijeru Sanaderu rekla sam za taj slučaj, ali on mi je rekao da to nije bitno te opet ponovio da je Turudić njihov dečko, te da bih ga trebala imenovati', kazala je Škare Ožbolt. Prema pisanju Nacionala, Uskokov predmet na koji se referirala nikad nije doveo do istražnog postupka. Sam Turudić u potpunosti je negirao optužbe. 'Njihov dečko' kasnije je osudio Ivu Sanadera, u ponešto usiljenom stilu. Jer 2017. godine Arbitražni sud

Ujedinjenih naroda, koji je donio odluku u korist MOL-a protiv RH vezano uz vlasništvo nad Inom, konstatirao je da je sudac Turudić bio pristran na suđenju Sanaderu. To je bio jedan od nekoliko argumenata zbog kojih je donesena navedena odluka.

Predsjednikom Županijskog suda Turudić je postao 2011. godine. Negdje u to vrijeme krenule su priče o živopisnim likovima kojima je okružen u privatno vrijeme. U lipnju

2012. organizirao je proslavu 50. rođendana. Uz persone poput ZORANA GOPCA, koji je u međuvremenu postao poslovni partner PAVLA VUJNOVCA i njegovih suradnika u nizu nekretninsko-turističkih firmi, među uzvanicima bio je i ZDRAVKO MAMIĆ. Premda je najprije znao relativizirati razmjere njihovog poznanstva i prisnosti, danas je to općepoznata činjenica. Preko nedavne izjave predsjednika ZORANA MILANOVIĆA, koji se usprotivio Turudićevom imenovanju na čelo DORH-a, još su detaljnije postali poznati razmjeri njihova prijateljstva. Ispostavilo se da su se Turudić i Mamić družili dok je ovaj bio osumnjičenik, ali i nakon što je nad njim pokrenuta istraga. U srpnju 2015. Turudić je Jutarnjem listu potvrdio da su prijatelji. Prema pisanju Nacionala, priznanje se desilo svega tjedan dana nakon što je Mamić uhićen. Kad je pušten iz istražnog zatvora, Turudić se s njime nalazio i vozikao pod okriljem noći. Pojedini mediji objavljivali su da su nepoznati pojedinci braći Mamić navodno prosljeđivali informacije o provođenju tajnih mjera nad njima, ali to nikad nije potvrđeno. Odlukom Vrhovnog suda, kasnije je Mamić i ostalima suđenje preseljeno na Županijski sud u Osijeku, zbog njegovog poznanstva s Turudićem i nekolicinom drugih sudaca zagrebačkog Županijskog suda. Šokantna je i u isto vrijeme posve očekivana informacija iz poruka što ih je objavio Jutarnji list prema kojima se Mamić – u tom momentu pod istragom Uskoka – te iste godine sastao s čelnim ljudima HDZ-a kako bi lobbirao za Turudićev reizbor na čelo Županijskog suda.

Na istoj Turudićevoj rođendanskoj proslavi 2012. bio je i poduzetnik IGOR MLINAR. Dvije godine ranije on je sudjelovao u kreiranju najveće kriminalne operacije curenja istražnih informacija u povijesti Hrvatske. Uz VLADU RAJIĆA, suradnika ubijenog VINKA Žuljevića zvanog KLICA, Mlinar je uspostavio hobotnicu sastavljenu od 'poduzetnika' i korumpiranih policajaca, kojima su u zamjenu za sadržaje tajnih istraga nudili novčane kompenzacije i plastične operacije. Mlinar i njegovi suradnici potom su prodavali informacije zainteresiranim kriminalcima. U njegovom smjeru i smjeru njegovih suradnika došli su i istražni materijali iz najvećih akcija protiv organiziranog kriminala, među ostalim navodno i o HRVOJU PETRAČU, Sanaderu, MILANU BANDIĆU, narkomiljeu, korupciji u HAC-u... predmetima koji su dobrim dijelom procesuirani na Županijskom sudu u Zagrebu, od kojih je neke vodio Ivan Turudić. U policijske mjere prisluškivanja Mlinar je ušao sredinom 2011. godine. Akciju su odobraval i istražni suci istog, Turudićevog suda, gdje je Uskokova optužnica protiv njih potvrđena iz trećeg pokušaja. Suđenje je trajalo više od deset godina. Početkom 2022. Mlinar i većina njegovih konspiratora priznali su krivnju. On je osuđen na djelomičnu uvjetnu kaznu od dvije godine, od čega deset mjeseci iza rešetaka. Turudićev rođendan na kojem se našao kao jedan od uzvanika odvijao se nakon što je već bio pod mjerama nadzora. Poslije njegova privođenja, tjednik Aktual nazvao je Turudića, koji je priznao da je i dalje prijatelj s Mlinarom. 'Nikad nisam krio da poznajem Igora Mlinara, a upoznao sam ga tako što su nam djeca četiri godine išla u isti razred u školi. Tada, kao i danas, Mlinaru nije pisalo na čelu što radi i čime se bavi, no čak i sad ne odričem se prijateljstva s njim', rekao je Turudić, novi šef DORH-a koji se zadnjih mjeseci posebno marno zalaže za kriminaliziranje curenja podataka iz istrage u smjeru medija, ali se tada nije želio odreći prijateljstva s čovjekom koji je za novac izvlačio podatke iz raznih predmeta kako bi ih monetizirao u kontaktu s isturenim predstavnicima organiziranog kriminala.

Osim navedenih predmeta iz kojih su na crno tržište prosljeđivani transkripti prisluškivanih razgovora ili sudski nalozi, na mobitelu jednog uhićenog policajca pronađene su povjerljive informacije o istrazi protiv MIRA VRLJE, čovjeka nemalog kriminalnog dosjea i bratića Ivana Turudića. Prema tadašnjim medijskim objavama, informacije su potom prosljeđivane osobama bliskima Vrlji, zbog čega je istraga o njemu bila duboko kompromitirana. Radilo se, među ostalim, o financijskim malverzacijama u njegovoj firmi Hreljin gradnja, zbog kojih je u rujnu 2022. godine na Županijskom sudu u Vukovaru osuđen na djelomično uvjetnu kaznu od dvije godine, od kojih je jednu trebao odslužiti. Naloženo mu je i da u proračun plati 2,4 milijuna kuna utajenog poreza, ali po obrazloženju suda iz svibnja prošle godine, taj iznos Hrvatskoj 'nije nadoknađen'.

Turudić je bio posve u pravu kad je na nedavnom saslušanju kandidata za državni odvjetnik pred saborskim Odborom za pravosuđe konstatirao kako zbog biološke neminovnosti ne može birati svoje najbliže rođake. Problem je, međutim, što je već u sljedećoj rečenici izgovorio neistinu o vlastitim sudačkim izborima vezano uz svoga bratića. Zbog druge optužbe da je utajio porez i oštetio vlastitu firmu kupnjom jahte koju je koristio u privatne svrhe, Vrlja je 2015. dospio na Županijski sud u Zagrebu. Automatskom elektronskom dodjelom predmeta, slučaj je završio kod njegovog bratića Turudića. Zbog sukoba interesa Turudić je tražio i dobio izuzeće. Na spomenutom saborskom Odboru rekao je da je prije zahtjeva da ga se makne ovaj predmet kod njega bio možda mjesec i pol dana. Čim ga je ugledao, odmah je tražio izuzeće, glasilo je njegovo opravdanje. No zapravo je potvrđena optužnica kod njega bila sedam mjeseci, od veljače do rujna 2015. godine. Zahtjev za izuzimanjem odobrio je njegov zamjenik, sudac DRAŽEN JAKOVINA. Mediji su zadnjih dana obilatno reproducirali ovaj detalj, kao pokazatelj da se Turudić ne libi javno iznositi rečenice koje se lakom provjerom mogu demantirati. No manje je poznato što se potom desilo s procedurom u dodjeli spisa protiv Vrlje na Županijskom sudu u Zagrebu. Nakon nove runde nasumičnog odabira, sutkinja JASNA SMILJANIĆ već je sljedećeg dana, 15. listopada 2015., tražila izuzeće, pod obrazloženjem da poznaje Vrlju preko obitelji Turudić. Za razliku od prethodne procedure, u kojoj je prošlo ni mjesec dana između Turudićeva zahtjeva i nove automatske dodjele, sudac Jakovina njen je zahtjev odobrio dva mjeseca poslije, 14. prosinca 2015. godine. U sudskom registru odluka je potom evidentirana dodatnih mjesec dana kasnije, 12. siječnja 2016. Spis je automatskom dodjelom konačno dobila sutkinja GORDANA MIHELA GRAHOVAC 21. siječnja 2016. Iz Županijskog suda su nam odgovorili kako u zakonu nisu navedeni rokovi za donošenje odluke o izuzeću i da im nije poznato koji su prosječni rokovi za donošenje takvih odluka u praksi. Trebalo je dakle gotovo punih godinu dana

Ivan Turudić (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

da se zakaže ročište o potvrđenoj optužnici. Na Županijskom sudu Vrlja je osuđen i u ovom slučaju, ali je 2022. Vrhovni sud srušio presudu pod obrazloženjem da je taj sud prvoga stupnja učinio niz propusta.

U onoj drugoj presudi iz Vukovara, u kojoj je pravomoćno osuđen u rujnu 2022. godine, Vrlja je u više navrata uspješno prolongirao odlazak u zatvor. O tome je, valja naglasiti, opet odlučivao Županijski sud u Zagrebu, mjestu Vrljina prebivališta. Premda je u prosincu iste godine trebao otići na odsluženje, sud koji je Turudić u međuvremenu napustio prihvatio mu je u siječnju 2023. molbu zbog skrbi za drugog člana obitelji. Zatvor je odgođen za lipanj iste godine. No baš na dan kad se trebao prijaviti na odsluženje kazne, Vrlja je zakazao operaciju koljena. Po savjetu zatvorskog kirurga koji ga je pregledao, Županijski sud u Zagrebu opet je odgodio izdržavanje kazne za četiri mjeseca, do 30. listopada 2023. Do zaključenja teksta nismo dobili informaciju je li Vrlja u međuvremenu otišao u zatvor.

Slične odluke o odgod i donesene su u slučaju ANNE MARIJE RADIĆ, nekadašnje državne službenice koja je osuđena na Županijskom sudu u Zagrebu zbog nezakonite dodjele stana u Kninu obitelji JOSIPE RIMAC, koja se danas preziva PLESLIĆ. Najprije je na tom sudu dobila godinu dana zatvora, ali je kazna odmah zamijenjena u rad za opće dobro, uz obavezu da u proračun uplati pola milijuna kuna, što je protuvrijednost državne nekretnine koja je nezakonito dodijeljena obitelji Rimac. Vrhovni sud je promijenio odluku, nakon čega je ipak trebala ići u zatvor. Odlazak je bio zakazan za 16. lipnja 2021., ali joj je zbog narušenog zdravlja odobreno nekoliko odgoda, sve do 11. kolovoza 2022. Nismo uspjeli dobiti službenu potvrdu je li odradila kaznu. Prema informacijama koje je prije nekoliko dana objavio Jutarnji list, to se nije desilo do danas. Josipa Pleslić i njen suprug, koji su za razliku od osuđene Radić imali izravnu korist u ovoj priči, nisu procesuirani. Na početku, bili su pod istragom duže vrijeme. DORH je planirao i njih uvrstiti u optužnicu, ali na kraju nije pod obrazloženjem da istražitelji kod njih nisu utvrdili postojanje 'relevantnog stupnja sumnje'. Kao sudac, Turudić nije imao izravne veze s navedenim predmetom. No sudeći po porukama koje je objavio Jutarnji list, dok je Pleslić još bila pod istragom Turudić joj je kao šef Županijskog suda dao

informaciju da neće biti privedena. Radi se o jednom od najspornijih momenata cijele objavljene prepiske između Pleslić i Turudića. Novi glavni državni odvjetnik i pobornik zatvorskih kazni za pojedince odgovorne za curenje podataka postao je čovjek koji je najmanje jednom dijelio nejavne istražne informacije, vođen posve partikularnim motivima u vidu poznanstva s moćnom i utjecajnom članicom HDZ-a, a ne širim interesom javnosti.

Početkom minulog tjedna Uskok je u službenom priopćenju posredno potvrdio informacije objavljene u Nacionalu, prema kojima su 2021. godine vodili ozbiljne pregovore o nagodbi s Josipom Pleslić. U centru tih razgovora bio je Ivan Turudić. Pleslić je optužila Uskok da su je htjeli nagovoriti na lažno svjedočenje protiv njega, dok je Uskok to negirao, poručivši da je zapravo ona inicirala cijelu priču. Dogovor o nagodbi je propao, navodno i zato što je Pleslić očekivala puno manju kaznu od one koju su joj nudili. U kontekstu Turudića nevažno je zapravo s koje strane je došao prvi poticaj. Ključna je i presudna činjenica da je budući šef DORH-a prije tri godine bio predmet ozbiljnog interesa organizacije koju će uskoro preuzeti. Prema tvrdnjama Nacionala, koji se pozivao na neimenovane izvore bliske Pleslić i Uskoku, zanimalo ih je više tema: od navodnog plana da se premreži Državno sudbeno vijeće 'pojedincima bliskima Zdravku Mamiću', preko pokušaja da se pomogne Anni Mariji Radić, osuđenoj zbog kninskog stana, sve do predmeta IVANA BAŠIĆA, osuđenog zbog nemale utaje poreza, čiji je slučaj spominjan u njihovoj prepisci. Ljudi bliski Turudiću dali su istome tjedniku ponešto drugačiju verziju cijele priče i zapravo optužili pojedince iz DORH-a da u strahu od budućeg provjetranja te institucije plasiraju poluinformacije u medije, jer bi zaokružena priča zapravo išla njemu u korist.

Odgovarajući pred saborskim Odborom za pravosuđe, Turudić je rekao da nikad u karijeri nije bio sankcioniran zbog kršenja kodeksa sudačke etike, niti je protiv njega vođen stegovni postupak. Premijer PLENKOVIĆ dodao je da nema dokaza o njegovom pogodovanju bilo kome i posebno naglasio da je njegov kandidat tri puta prošao sigurnosnu provjeru SOA-e – 2009., 2014. i 2019. godine. Dio javnosti zbog toga je doveo u pitanje vjerodostojnost, temeljitost i smisao takvih provjera. Jer radi se o čovjeku koji je u zadnjih petnaestak godina prijateljivao s ljudima što pripadaju ozbiljnom podzemnom i nadzemnom poduzetničko-političkom miljeu, u vrijeme dok su mnogi od njih bili pod aktivnim nadzorom i istragama policije. I povezani s HDZ-om. Čak i bez poruka koje je objavio Jutarnji list, prosječni stanovnik ove zemlje bio je svjestan koliko je vladajuća stranka porobila Hrvatsku. Objavljena komunikacija poslužila je kao šokantna potvrda takve slutnje. Inzistirajući na Turudiću, utjelovljenoj metafori takvog društva i takve Hrvatske, Plenković je zapravo uništio svaku možebitnu razliku između sebe i svojih prethodnika na čelu stranke. ■

Proces protiv Mira Vrlje na zagrebačkom Županijskom sudu, 2016. (Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

Cijepanje udžbenika načetvero

Stručno mišljenje Agencije za odgoj i obrazovanje na temelju kojeg je doneseno rješenje o povlačenju udžbenika 'Zašto je povijest važna? 4' sazdana je od cjepidlačenja zbog kakvog bi mogao biti povučen bilo koji udžbenik. 'Ono izgleda kao da je njime samo trebalo potvrditi unaprijed donesenu odluku', ističe Snježana Koren

NAIME, i u preostalim dijelovima udžbenika nalaze se sugestivna pitanja i fotografije koje učenike upućuju na pogrešne zaključke te ne razvijaju kritičko mišljenje i aktivno učenje, posebno u poglavlju udžbenika koji se odnosi na stvaranje moderne Republike Hrvatske, višestranačje u Republici Hrvatskoj i Domovinski rat. Ova rečenica napisana je u zaključku stručnog mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje koji je potpisala mr. sc. MARIJANA MARINOVIC, viša savjetnica u Agenciji, a na temelju kojeg je ministar znanosti i obrazovanja RADOVAN FUCHS donio rješenje kojim je iz škola usred školske godine povučen gimnazijski udžbenik povijesti za četvrti razred 'Zašto je povijest važna? 4' autora MILJENKA HAJDAROVICA, VEDRANA RISTIĆA I NIKICE TORBICE.

Problem je u tome što se u samom stručnom mišljenju na navodi niti jedan jedini primjer bilo čega što u udžbeniku ne valja, a što se odnosi na, primjerice, Domovinski rat. Nadati se je da je Marinović pri pisanju stručnog mišljenja naprosto bila nedovoljno marljiva pa zbog toga nije navela nijedan primjer kojim bi se autorima mogla prigovoriti nedovoljno kvalitetna obrada Domovinskog rata. U suprotnom je riječ o nečemu što bi se moglo usporediti s politikantskom proizvoljnošću.

Udžbenik je odobren u proljeće 2021. godine i imao je sva potrebna odobrenja i pozitivno mišljenje Stručnog povjerenstva o usklađenost s predmetnim kurikulumom i Pravilnikom o udžbeničkom standardu. Odobren je jednoglasno i bez ijednog zahtjeva za ispravkom ili nadopunom. Trideset mjeseci kasnije naprasno je povučen. Povlačenju je prethodila višetjedna kampanja portala narod.hr kojem su bili problematični dijelovi udžbenika koji se tiču razdoblja stvaranja Hrvatske, Domovinskog rata, ALOJZIJA STEPINCA. Na udžbenik se požalila i saborska zastupnica MARIJANA PETIR, formalno nezavisna zastupnica, realno članica Kluba zastupnika HDZ-a. Petir se žalila na način na koji je u udžbeniku prikazan Stepinac. Nakon hajke na udžbenik i autore, ministar Fuchs je rješenjem od 5. prosinca prošle godine udžbenik povukao.

Saborska zastupnica SDP-a SABINA GLASOVAC postavila je zastupničko pitanje o razlozima povlačenja udžbenika. Odgovor čiji je

Gimnazijski udžbenik povučen je usred školske godine

sastavni dio stručno mišljenje dobila je 25. siječnja. Stručno mišljenje na nešto više od šest stranica iscrpno opisuje udžbenik, citira kurikulum, a mjestimično se pokušava baviti i samom suštinom. Autorima se prigovara zato što koriste sekundarne povijesne izvore (djela historioografa), što je samo po sebi neusuislo. Nema ama baš ništa loše u tome što se oni koriste, može se raspravljati o tome koriste li ih dovoljno dobro. Stepincu je posvećena gotovo cijela stranica, dakle skoro šestina stručnog mišljenja i to njegovoj fotografiji sa suđenja 1946. godine i potpisu pod tu fotografiju. Prigovara se da se u tom potpisu ne komentira sadržaj fotografije, 'što je uobičajeno i u skladu s metodikom nastave povijesti, već se opisuje sudbina Stepinca nakon završetka rata, tj. suđenje, presuda, odnos komunista prema Stepincu i na kraju se komentira odluka Županijskog suda u Zagrebu 2016. godine'. Dakle, na fotografiji je Stepinac na suđenju, u potpisu se opisuju, uz ostalo, suđenje, presuda i odnos komunista prema Stepincu, a to je stručnom mišljenju očito nedopustivo, toliko da bude razlog za povlačenje udžbenika. Mišljenje je sazdana od cjepidlačenja zbog kakvog bi mogao biti povučen bilo koji udžbenik. Navode se pojedine faktografske pogreške. Njih ima, baš kao u svakom udžbeniku. Ima takvih pogrešaka i u stručnom mišljenju. Marino-

vić navodi da je '29. listopada 2018. godine posljednji mađarski guverner vlast u Rijeci predao predstavniku Narodnog vijeća Države SHS'. Teško da se to dogodilo 2018., prije će biti 1918. godine. Pojedinih pitanjima učenicima (primjerice 'Kako ocijeniti Josipa Broza Tita - kao revolucionara, diktatora ili velikog državnika?') prigovara se da su sugestivna. Za pojedine osvrte autora navodi se da su šturi i da ih je trebalo produbiti primarnim izvorom. Iz stručnog mišljenja moguće je zaključiti da u udžbeniku ima pogrešaka (ponavljamo, ima ih u svakom), ali samo na temelju njega nije moguće nazrijeti zašto je udžbenik brisan iz Kataloga odobrenih udžbenika zbog neusklađenosti s kurikulumom.

Profesorica didaktike povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu SNJEŽANA KOREN navodi da u mišljenju nema dokaza za brisanje udžbenika.

— Stručno mišljenje izgleda kao da je njime samo trebalo potvrditi unaprijed donesenu odluku - ističe Koren.

Miljenko Hajdarović
(Foto: Dalibor Urukalović/
PIXSELL)

U tekstu o brisanju udžbenika objavljenom u prosincu na portalu historiografija.hr napisala je da se činiti da to nije radio stručnjak za 20. stoljeće, a 'kolegica koja je pisala stručno mišljenje nije stručnjak za 20. stoljeće'. Konstatirala je i da je udžbenik prilikom odobravanja prošao kroz ruke recenzenata, stručnog povjerenstva, među kojima je i jedan stručnjak za 20. stoljeće, a u stručnom mišljenju ga procjenjuje osoba koja to nije.

— Na temelju rješenja se vidi da je prvo donesena politička odluka da se određeni udžbenik mora zabraniti pa mu treba priljepiti bilo što što se može - izjavio je za Novosti Hajdarović.

Za tvrdnju da udžbenik nije usklađen s kurikulumom kaže da apsolutno ne stoji, dapače 'to je potpuni promašaj', a ako se ne pridržavaju kurikulumu u brisanom udžbeniku, onda ga se ne pridržavaju ni u jednom udžbeniku povijesti koji je on kao urednik napravio, njih ukupno osam za osnovnu školu i gimnaziju. Što se tiče prigovora koji se odnosi na Stepinca, ustvrdio je da su napravili što se i očekivalo u vezi suđenja zagrebačkom nadbiskupu.

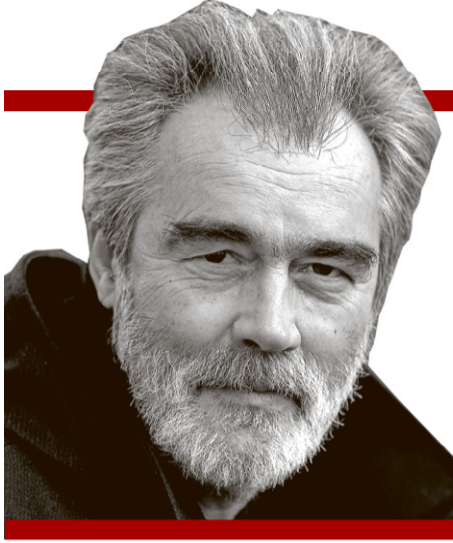
— Ne znam što je Marinović zamišljala, što smo stvarno morali napisati. Uz svaku sliku imamo opis, zadatak, dodatni komentar. To ima svaki naš udžbenik. Je li bolje imati fotografiju bez ikakvog teksta? - pita se Hajdarović.

Za priču o sekundarnim izvorima Koren smatra da je mnogo dublja i da seže u vrijeme izrade kurikulumu kada se jedna grupacija borila da se iz njega izbaci išta što se odnosi na propitivanje povjesničarskih interpretacija. Protivili su se tome da se preispituju interpretacije, tvrdeći bez argumenata da to nije primjereno za školski uzrast. Koren navodi da je usporedba povjesničarske interpretacije nešto što se apsolutno radi u nastavi povijesti. Upozorila je da je tvrdnja o sekundarnim izvorima, uz ostalo, metodološki i teorijski posve neopravdana, a takva se literatura koristi u svim udžbenicima. Fundamentalni problem mnogo je dublji i seže u prethodno stoljeće.

— Nema nikakvog opravdanja da udžbenik, bez obzira na pogreške, bude zabranjen. Brisanje proizlazi iz svega što smo naslijedili kao način razmišljanja o nastavi povijesti s kraja 19. stoljeća, a po kojem školska povijest prenosi oficijelne istine. To je fundamentalni problem, a ne ovaj ili onaj datum. Danas problema s tim imaju bivše komunističke zemlje u Europi, na zapadu to desetljećima nije problem. Ideje o nastavi povijesti su kao one ideje koje su vladale do 1990. godine, što je jako tužno - zaključuje Koren. ■

Snježana Koren
(Foto: FFZG)

UVREDE
& PODMETANJATri zablude uz
slučaj Turudić

PIŠE Viktor Ivančić

Što se Plenkovića i HDZ-a tiče, Turudić nije izbor nego sudbina. Državni tužilac koji javno iskazuje lojalnost vladajućoj stranci, koji kontinuirano javno laže i koji prijateljuje s kriminalcima nije defektan, već neizbježan. On nije anomalija u sistemu, nego sam sistem. Pravnici koji upotpunjuju praznik autokracije

ONDA, radosti, što smo novoga saznali iz slučaja Turudić? Skoro ništa, lipa. Osim da je HDZ, uz pomoć HDP-a, uspio zaokružiti i kompletirati svoju strahovladu. To znači da će tzv. nezavisne državne institucije, poput Državnog odvjetništva, koje su već godinama u službi vladajuće stranke, podignuti svoj operativno-radni nivo, odnosno da će vladajućoj stranci služiti još više.

Što je to HDP, radosti? Nije valjda Hrvatsko društvo pisaca?

Nije, lipa. HDP je skraćenica za hrvatski demokratski provizorij. Dakle za skup pravila, procedura, postupaka i rituala koji služe bacanju prašine u oči i zmetanju tragova.

Zašto je potrebno baciti prašinu u oči, radosti?

Zato da se stvari ne bi nazivale pravim imenima, lipa. Hrvatska politička korupcija i Hrvatska demokratska zajednica, kao što sama znaš, vrlo se često i vrlo neopravdano promatraju kao odvojeni fenomeni. Za to je zaslužan hrvatski demokratski provizorij, skraćeno: HDP. Zahvaljujući HDP-u, tako, HDZ se u javnoj komunikaciji uobičajeno naziva političkom strankom, a ne kriminalnom bandom. Iako svi znamo da se radi o ovome drugom – o organizaciji koja će s IVANOM TURUDIĆEM na funkciji glavnog državnog odvjetnika u značajnoj mjeri stabilizirati i povećati svoje kriminalne potencijale.

Zar nešto slično ne tvrdi i opozicija, radosti?

Dabome da tvrdi, lipa. No čak i oni koji se oštro protive izboru Turudića za državnog tužioca – svjesni da se time snaži vladajuća banda – pod utjecajem HDP-a znaju zbunjavati javnost s nekoliko kapitalnih zabluda.

Koje su to zablude, radosti?

Prva bi bila *zabluda o istini*. Ona se manifestira kroz iščudavanje i zgražanje što je Turudić otvoreno lagao pred saborskim povjerenstvom. Iako se odranije zna da je riječ o čovjeku koji do istine ne samo što ne drži, nego se zalagao za to da laganje postane zakonska obaveza.

Kada se Turudić za to zalagao, radosti?

Onda kad je, nadajući se da će postati ministar pravosuđa, predložio da se u zakon uvede 'kazneno djelo poricanja prirode Domovinskog rata'. Time bi, objasnio je, 'država štitila najviše državne vrijednosti', uz zapriječenu kaznu od tri do pet godina zatvora. A budući da je službena 'priroda Domovinskog rata' – zapečaćena tzv. Deklaracijom o Domovinskom ratu – u cijelosti neistinita, znači da bi laganje bilo neizbježno po osnovi zakonske prinude. To jest da bi izricanje istine o Domovinskom ratu postalo zakonski kažnjivo.

Zašto je to važno danas, radosti?

Zato što je dosta bizarno da se u očitovanju pred saborskim povjerenstvom istina očekuje – a kamoli zahtijeva – od osobe koja je pokušala zakonskim putem učvrstiti zajednicu od oko četiri milijuna lažova. Jer Turudićev prijedlog državne zaštite svetinje bio je itekako eksplicitan: tko se usudi kazati istinu, pospremit ćemo ga u zatvor! Uostalom, istu intenciju ima i famozni 'lex AP'.

Turudićevo otvoreno laganje naziva 'reduciranim izričajem' – Andrej Plenković (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Kakve veze Turudić ima s 'lex AP-om', radosti?

Takve, lipa, što je bio član radne skupine koja je sročila prijedlog dopune Kaznenog zakona RH koja će kasnije od milja biti nazvana 'lex AP' i koju će još kasnije kriminalna formacija pod nazivom HDZ, skupa sa svojim koalicijskim partnerima, usvojiti u parlamentu. Jedina svrha tog paragrafa je da spriječi dotok istine u javni prostor, tako da ovaj ostane činjenicama nezagađeno poprište političkih manipulacija. Prigovarati takvima da gaze kriterij istinoljubivosti je kao da se ubojici spočitava što nije spriječio zločin. Jer kada ANDREJ PLENKOVIĆ Turudićevo otvoreno laganje naziva 'reduciranim izričajem', njegov cilj nije tek zatajiti neistinito svjedočenje, već obezvrijediti same kategorije istine i laži.

A koja je druga zabluda, radosti?

To bi bila *zabluda o demokraciji*, lipa. Tu već do punog izražaja dolazi ono što sam maloprije spominjao – hrvatski demokratski provizorij, skraćeno: HDP.

Do kakvog izražaja, radosti?

U HDZ-u su shvatili da je višestranačka demokracija idealan ambijent za jednopartijsku diktaturu. Po tome se hadezeovci bitno razlikuju od nekadašnjih komunista. Komunisti su, ako se sjećaš, svoju tiraniju izvodili iz jednostranačja, dok je satrapija HDZ-a legitimirana upravo višestranačjem. Potrebno je samo da moć vladajuće partije nije manja nego u jednopartijskom sistemu i da vladajuća partija tu uzurpaciju može pravdati 'poštivanjem demokratske procedure', dakle HDP-om.

Što to konkretno znači, radosti?

Znači da se društvo dijeli na hadezeovce koji rukovode svime – Vladom, javnim poduzećima, kazalištima, lovačkim društvima, Državnim odvjetništvom itd. – i na ostale koji ne odlučuju ni o čemu. Može se čak reći da samu činjenicu postojanja više stranaka HDZ iskorištava da bi se prema njima ponašao kao da ne postoje. Može se također reći da, prema tajnom stranačkom leksiku – prema 'reduciranom izričaju' kakvog prakticiraju uz razmjenu zavjereničkih pogleda – sam pojam višestranačkog sistema za hadezeovce nema isto značenje kao za ostatak čovječanstva.

Kako to misliš, radosti?

Za prosječnog hadezeovca višestranački sistem ne podrazumijeva više stranaka, već više stranke na političkoj sceni. Suprotnost

višepartijskom sistemu u toj soluciji nije jednopartijski, nego manjepartijski sistem. Čega se hadezeovci, naravno, groze. A odatle izniče treća od spomenutih zabluda.

Koja je to, radosti?

To je *zabluda o pravnoj državi*, lipa. Ona, dakako, postoji, ali se razvija u duhu vlastite negacije. Jer postavlja se pitanje što bi bila uloga pravne države u zemlji koju je okupirao HDZ, kad HDZ, kao ozbiljna kriminalna grupacija, ne može više sebi dozvoliti da u svoje redove pripušta poštene ljude. Dogle da bi premijer, pod pretpostavkom da želi pronaći ministra bez korupcijskih mrlja, morao zagrabiti u kadrovske bazene vrtića i osnovnih škola.

Pa kakav je odgovor, radosti?

Uvriježeno se smatra da pravna država štiti društvo od bezakonja, dok u Hrvatskoj, suprotno tome, pravna država štiti bezakonje od društva. Sada se, k tome, stremi ka višoj etapi – da se bezakonje ozakonji. Odatle 'lex AP', čija je namjera, kako mu samo ime kaže, osigurati zaštitu Andreju Plenkoviću od kaznenog progona, novinske kritike i, općenito, javnog sramoćenja.

Nije li to previše za jednu demokraciju, radosti?

Od viška glava ne boli, lipa. Osim toga se radi o zgodnoj inovaciji: u zemljama gdje postoji vladavina prava premijeri moraju poštovati zakone, a u Hrvatskoj zakoni moraju poštovati premijera. Ivan Turudić mu tu dođe kao ljudski resurs koji će se pobrinuti da pripremljeni pravni akti ne ostanu mrtvo slovo na papiru. Pravnici koji će upotpuniti praznik autokracije.

Što bi to značilo, radosti?

Što se Plenkovića i HDZ-a tiče, Turudić nije izbor nego sudbina. Državni tužilac koji javno iskazuje lojalnost vladajućoj stranci, koji kontinuirano javno laže i koji prijateljuje s kriminalcima pod istragom nije defektan, već neizbježan. On nije anomalija u sistemu, nego sam sistem.

Kamo nas taj sistem vodi, radosti?

On je usmjeren, što reče francuski sociolog, na strukturalnu proizvodnju manjka morala.

Je li to ekskluzivna odlika HDZ-a, radosti?

Nije, lipa. Odsustvo morala očituje se i u prisustvu koalicijskih partnera. ■

SANJA BEZBRADICA JELAVIĆ Sustav najefikasnije reagira na modrice i frakture

Kad vide da država nije 'osudila' sve oblike neprihvatljivog ponašanja, počinitelji nasilja budu osnaženi za svoje daljnje nasilne postupke i kroz nove mehanizme prisilne kontrole, najčešće zloupotrebom različitih mogućnosti koje im stoje na raspolaganju kroz pravosuđe

I ZMJENOM niza zakona osnažuje se položaj žrtava nasilja, a statistički gledano te su žrtve u pravilu žene. Izmjenama Kaznenog zakona povisuju se, uz ostalo, kazne za silovanje i teška kaznena djela protiv spolne slobode, a uvodi se i posebno kazneno djelo – teško ubojstvo ženske osobe, odnosno femicid. Novim odredbama Zakona o kaznenom postupku uvodi se pravo žrtve na žalbu protiv rješenja o mjeri opreza, propisuje se sto metara kao minimalna udaljenost prilikom određivanja mjera opreza i drugo. Izmjenama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji iz prekršajne u kaznenu sferu prebacuje se spolno uznemiravanje, a za kršenje zaštitnih mjera moći će se izreći isključivo zatvorska kazna. Ovdjetnica SANJA BEZBRADICA JELAVIĆ borkinja je za ljudska prava i savjetnica u Autonomnoj ženskoj kući Zagreb. Smatra da je obaveza države da štiti žene žrtve nasilja i njihovu djecu, a njen je zadatak da traži promjenu, odnosno poboljšanje propisa.

Hoće li i nove izmjene Kaznenog zakona od kojih se mnogo očekuje biti kao mnoge dosadašnje zakonske odredbe – mrtvo slovo na papiru?

Ovisi o stručnjacima koji primjenjuju zakon. Promjena zakona uvijek je samo dio pokušaja rješenja nekog problema. Preostali dio rješenja je kompleksniji, zahtijeva ispravnu i efikasnu primjenu propisa, a mi imamo problema s efikasnošću i s ispravnom primjenom propisa kad govorimo o rodno uvjetovanom nasilju, dakle i o ubojstvima žena. U podlozi ovih zakonodavnih promjena je ideja da je potrebno osvijestiti rodno uvjetovano nasilje na način kako ga gleda i Istanbulska konvencija, ali i odavno ratificirana Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava.

Preblaga kaznena politika

Može li se dogoditi da se u primjeni iskrivi pravi smisao i svrha ovih promjena?

Već smo i ranije, na primjeru Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, imali priliku vidjeti kako su se pogrešno primjenjivali propisi doneseni u korist žena. Tad smo bili dobili recidiv, jednu razinu blažeg odgovora državnog represivnog aparata na društveno neprihvatljiva ponašanja i nismo postizali ni specijalne, a ni generalne prevencije kažnjavanja do kojih je trebalo doći. Dosadašnju praksu opterećivala su i dvostruka uhićenja. Umjesto da država žrtvi pruži pomoć, ona je stavlja na optuženičku klupu u prekršajnom postupku, koji se mahom završava nekim kompromisima, priznanjem krivnje samo da nenasilni roditelj što prije dođe do djeteta kojeg u takvim slučajevima preuzima socijalna služba. Zakonodavne promjene bi trebale doprinijeti pravilnoj inkriminaciji kaznenih djela rodno uvjetovanog nasilja u što spada i veći dio ubojstava žena i trebale bi olakšati njihov prolazak kroz kaznenu proceduru na način da se smanji mogućnost sekundarne viktimizacije i retraumatizacije.

Koliko će termin femicid i nove zakonske odredbe smanjiti mizoginiju u sustavu i nasilje nad ženama?

Mizoginija je bez svake sumnje opasna društvena pojava koja opravdava kršenje prava žena. Od naoko bezazlenih, ali zajedljivih šala, preko stvaranja neprijateljskog okruženja i u policiji, i u zdravstvenim ustanovama, i u trgovačkim društvima, i na HRT-u, pa do neefikasnih odgovora na nasilje. Podloga je u uvjerenju da je glavna svrha žene brinuti

se o obitelji, odgajati djecu, biti čedna, brinuti se o svom partneru i bez propitivanja prihvaćati odluke muškaraca u privatnom i poslovnom okruženju, što nam dokazuju i sveprisutni molitelji na našim trgovima. To jasno dovodi do rodne diskriminacije. Potrebno je i ponavljanje edukacija radi ispravljanja loših praksi, uvođenje propitivanja odgovornosti za kršenje propisa i snažniji represivni odgovor države radi specijalne i generalne prevencije. Istanbulska konvencija već u preambuli lijepo govori o tome što moramo prihvatiti kao činjenice da bismo mogli napredovati kao društvo i ispravno primjenjivati konvencijsko pravo.

Promjena kaznenopravne politike kažnjavanja trebala bi doprinijeti snažnijem ostvarenju svrhe kažnjavanja. Očekujem da se pooštri kaznenopravna politika koja će biti ujednačena za teritorij cijele države. Propisivanje viših zakonskih minimuma za određene oblike kaznenih djela, pa i za ubojstvo žene, bitno je jer imamo preblagu kaznenu politiku, konkretno preblage kazne koje izričemo za teške oblike nasilja, ne samo za ubojstva žena, nego i za silovanja, tjelesne ozljede, nasilničko ponašanje u obitelji, nametljivo ponašanje, seksualno uznemiravanje i slično. Ako imamo niske zakonske minimume, onda imamo i veće mogućnosti ublažavanja tih kazni. Odstupanje od rodne neutralnosti, koja je obilježavala naše dosadašnje zakonodavstvo, također je jedna velika promjena koja nije nužna u društvima koja ispravno primjenjuju postojeće propise, ali je očito nužna u našem društvu.

Znači, da smo primjenjivali dosadašnje zakone ne bi nam trebao ovaj vid izmjena?

Što se tiče femicida kao kaznenog djela, da je svaki stručnjak primjenjivao Kazneni zakon u skladu s Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i Istanbulskom konvencijom, uvođenje posebnog oblika djela ne bi bilo potrebno. Ali s obzirom na to da imamo ukorijenjene patrijarhalne stavove, mizoginiju i sve ono što prati dio rada jednog dijela stručnjaka, neophodno je osvijestiti da rodno uvjetovano nasilje, pa i femicid moraju biti naglašeni kroz kazneno zakonodavstvo. Sama zakonodavna promjena je nedovoljna da efikasno zaživi odgovor suzbijanja femicida i rodno uvjetovanog nasilja ako je ne prati cijeli niz drugih mjera, koje su se u ovom društvu već davno trebale dogoditi, a nisu. Nadamo se da će se dogoditi sada. Sve nedavne zakonodavne promjene mogle su se dogoditi i ranije, jer zadnjih deset godina skoro svake godine mijenjamo Kazneni zakon – bilo je osam izmjena. No glas struke ne sluša se na ispravan način. Promjenama se pristupa po *ad hoc* principu, a komuniciranje sa javnošću i stupanje na snagu zakonskih izmjena usklađuje se s političkim potrebama. Da budem jasna, što se tiče zaštite žena, radi se o dobrim i potrebnim promjenama, ali nije jasno zašto nisu prihvaćene i ranije. Sami sebe usporavamo i oslabljujemo vlastitu efikasnost kao država.

Kako će se percipirati olakotne i otegotne okolnosti? Znamo da je, recimo, učestće u Domovinskom ratu uzimano kao olakotna okolnost u slučajevima nasilja nad ženama.

To je točno i predstavlja lošu sudsku praksu. Sud mora cijeliti i olakotne i otegotne okolnosti kod odmjerenja kazne. Ali, ako u slučaju silovanja za koje je zapriječena kazna zatvora od pet do 15 godina, sud uzme počinitelju kao olakotnu okolnost sudjelovanje u Domovinskom ratu i kazni ga s dvije godine i šest mjeseci, tada možemo kazati da nešto ozbiljno nije u redu s izrečenom

kaznom i porukom koju ona šalje svima kao vid generalne prevencije.

U partnerskom odnosu često fizičkom nasilju prethodi psihološko i ekonomsko nasilje. Kako se ti oblici nasilja kvalificiraju i kako ih dokazati?

Iako su svi oblici nasilja nominalno prepoznati, sustav najefikasnije reagira samo na modrice i frakture, a i tada blago kažnjava. Sjetimo se teškog slučaja ubojstva na Marjanu i niske kazne, gospićkog silovanja, to je bio teški oblik nasilja pa je završilo 'rukovanjem', što je bilo sa seksualnim uznemiravanjem policijske službenice na dužnosti... Često u savjetovalištu Autonomne ženske kuće Zagreb pišemo dopune kaznenih prijava ženama koje svjedoče o različitim oblicima nasilja kojemu su bile izložene, iako je samo dio fizičkog nasilja inkriminiran. Iz fragmenata njihovog života vidimo da su kroz duže vremensko razdoblje bile izložene počinitelju nasilja kroz različite oblike ekonomskog i psihološkog nasilja koje premašuje onaj optužni prijedlog na koji država intervenira. Kad vide da država nije ispravno procijenila rizik, da nije 'osudila' sve oblike neprihvatljivog ponašanja, počinitelji nasilja budu osnaženi za svoje daljnje nasilne postupke i kroz nove mehanizme prisilne kontrole, najčešće zloupotrebom različitih mogućnosti koje im stoje na raspolaganju kroz pravosuđe.

Žene žrtve nasilja najčešće loše prolaze i u podjeli bračne stečevine. Iskustvo mi govori da sustav naprosto ne voli žene koje se usude otvoriti pitanje bračne stečevine na koju imaju pravo. Bilo bi ispravno da pitanje stečene bračne imovine otvara sam sustav. To su skupi i dugotrajni postupci koje žene teško financijski mogu podnijeti, a koji im zakomplicira drugi postupak, onaj o skrbi o djeci. Dakle, ostavljaju stečeno jer ne žele 'rat' o skrbi za djecu koji se često dogodi ili produbi ako dirnu u bračnu stečevinu.

Nakon prijave zlostavljača sustavu, žene ostaju i dalje nezaštićene, što dovodi i do učestale prakse da mnoge ne prijavljuju nasilje i radije se same nose sa svojim problemom.

Propisi kažu da bi žene koje su žrtve nasilja trebale biti zaštićene. Ako nisu, netko nije primijenio propis, a tada bi taj trebao biti odgovoran i za posljedice. U slučajevima nasilja susrećemo se s komentarima stručnjaka 'nadiđite svoje osjećaje', ili 'odite na kavicu i dogovorite se', ili 'dogovorite se ili djeca idu u dom', pa čak i komentare 'sami ste ga birali'. Slušamo i neprimjerene neutralne govore o potrebi međusobnog poštovanja u slučajevima nasilja. Takvim se načinom vrijeđa zdrav razum osobe koja je pretrpjela nasilje, vrijeđa joj se dostojanstvo i to se ne bi smjelo dešavati u sudskim procesima. Ti primjeri ne spadaju u sferu diskrecijskog prava stručnjaka, to je protuzakonit postupak. Kako sustav rješava problem protuzakonitog postupanja tema je kojom smo se trebali baviti odavno, kao što smo odavno trebali uvesti zakonodavne promjene koje uvodimo sada. No ostanimo optimistični radi generacija koje odrastaju i kojima bismo trebali ostaviti u nasljeđe bolju situaciju, a ne vječno propitivati i pokušavati urušavati prava za koja su se borile naše bake.

Obezvređivanje žrtve

U dugotrajnim, iscrpljujućim sudskim procesima mnoge žene bivaju optužene da su psihički nestabilne, labilne, mentalno nesposobne. Kako sud reagira?

S vremenom je došlo do određenih loših trendova u pravosuđu. Sustav nema sluha za iscrpljenost žene i ne prepoznaje vrstu pomoći koja je ženi potrebna nakon što je smogla snage napustiti nasilnu zajednicu. Kroz neefikasan mehanizam pomoći i kroz dopuštanje počinitelju nasilja da obezvređuje žrtvu prikazujući je psihički labilnom, nesposobnom za skrb o djetetu, napada se žena tamo gdje je najranjivija, u njene majčinske porive. Takve namjere počinitelja nasilja pravosuđe mora prepoznati i na njih efikasno odgovoriti, ali to nije uvijek slučaj. Sjećam se vremena kad je pravosuđe efikasno odgovaralo na takve diskvalifikacije žene kao majke. Danas je praksa da će sud prihvatiti argumente optužbe da je žena nestabilna, a koje dolaze od osobe koja je čak pravomoćno osuđeni počinitelj nasilja. Uvode se dodatna vještačenja, postupak se razvlači, žrtva se dodatno retraumatizira jer mora više puta razgovarati s različitim ljudima o svom nekom traumatskom iskustvu, što se ne bi smjelo događati. Tu dio vještaka uopće ne razumije specifičnu narav rodno uvjetovanog nasilja ili je razumiju, ali pristaju biti nepravedni prema ženi žrtvi nasilja i proglašavaju je hiperprotektivnom ili otuđujućom ili negiraju nasilje ako nije bilo u fizičkoj formi. Djelomični uzrok tog problema je i u edukacijskom procesu koji je trajao dulje vremensko razdoblje i koji je doveo do stvaranja loše prakse. Zamislite, edukacijom smo došli do lošije prakse, a danas novim edukacijama nastojimo ispravljati te loše prakse. Naravno, da bismo ih ispravili treba i vremena i napora. Pritom se ne pitamo tko je za to odgovoran i ima li još uvijek utjecaj na edukacijske procese ili na neke druge procese koji bi trebali dovesti do dobre prakse.

Iskustva razvoda i borbe oko skrbništva lome se preko najslabijih – djece. Sustav često tjera dijete u ruke zlostavljača, stavljajući skrbničko pravo ispred nasilne naravi. Kako da tom sustavu dijete bude prioritet?

Kao društvo dužni smo efikasnom i brzom procedurom zaštititi dijete. Postupci obiteljskopravne zaštite su hitni po svojoj naravi. Europski sud za ljudska prava će reći da mora u razumnom vremenu biti stavljena pravosudna točka. Je li efikasno da postupci traju tri, pet ili deset godina? S druge strane suci kažu da ne stižu, posebni skrbnici ne stižu, socijala je zatrpana spisima... Iz perspektive građana to nije efikasan postupak. Djeca su zaista izmučena u dugotrajnim procedurama koje neefikasno odgovaraju na problematiku različitog tipa. Ako govorimo o konfliktnim razvodima, potrebne su pomoć i intervencija države usmjerena na smirivanje roditeljskih tenzija i usmjerenost na dijete. Ako govorimo o razvodima u kojima je prisutno nasilje, potrebno je zaštititi nenasilnog roditelja jer je to roditelj pod čijim se utjecajem dijete treba nastaviti razvijati i rasti. Nažalost, događaju se, a ne bi se smjele događati, odluke po kojima dijete odrasta pod utjecajem nasilnog roditelja. Sud također na razne zloupotrebe plaćanja alimentacije odgovara nedovoljno efikasno. Nedavno mi je žena ispričala da ju je kaznena sutkinja oštro pozvala na red, u sudnici pred okrivljenikom, u postupku koji se vodi jer otac ne plaća uzdržavanje za zajedničku djecu. Sutkinja joj je održala predavanje jer otac dugo nije vidio djecu, a uopće nije znala, jer se nije potrudila saznati, da taj otac ima zabranu približavanja djeci, da je žena nedavno izašla iz skloništa i da joj je opisani postupak duboko uznemirujući. Treba li podsjetiti da je paralelno na snazi Vladina kampanja 'empatija sada', koja očito nije zaživjela. ■

Газа на љевичарску рану

Мисли ли заиста итко у странци Можемо! да су куртоазне објаве на друштвеним мрежама и одмјерени саборски говори достатан политички ангажман тијеком четири мјесеца невиђеног ратног хорора у Гази? Да је то ангажман којим се значајно одудара од остатка хрватске политичке сцене?

САБОРСКА заступница Можемо! Јелена Милош почетком фебруара подсетила је пратитеље на друштвеним мрежама да је Сабор у новембру одбио захтјеве њене странке да Хрватска тражи рјешење за мир и трајни прекид ватре у Гази. 'Отада нитко ни од Владе, ни од владајуће већине, у Сабору није проговорио ни једну једину ријеч о стању у Гази. А та шутња Владу не лишава политичке одговорности. Зато сам данас у Сабору опет поновила те захтјеве, и понављат ћу их и даље, док год се они коначно не чују', написала је Милош.

Милош спомиње недвојбену политичку одговорност за стање у Гази, и ту ћемо се с њоме одмах сложити – у последња четири мјесеца у Гази је убијено најмање 30 тисућа људи, око 60 тисућа је рањено, а два милијуна расељено. Из мјесеца у мјесец покољ траје, а назнака да политичари озбиљно раде на заустављању геноцида нема. У првих тједан дана након пресуде Међународног суда правде (ИЦЈ) којом се тражило да Израел спријечи геноцид у Гази убијене су стотине палестинских цивила, извршена су нова погубљења, откривене масовне гробнице, блокирани камиони с хуманитарном помоћи, суспендирано је финансирање Агенције за помоћ палестинским избјеглицама на Блиском истоку (УНРВА). Стање није 'алармантно', 'дубоко забрињавајуће', 'за сваку осуду', стање је такво да се сваки покушај описивања чини као сигуран пут у јалово царство научених еуфемизма.

Што се пута према политичком презимању одговорности тиче, он је толико темељито поплочан заборавом, зихераштвом и мањком самокритике да тешко да може водити у ишта осим у још једну представу алиби-политике. Милош тако тврди да од новембра сви у Влади шуте о Гази, а брзим прегледом активности Можемо! од средине но-

вембра наомамо лако се може утврдити да су о Гази шутјели и они. У новембру су заиста од Владе затражили да на Европском вијећу тражи постизање хитног договора међу чланицама Европске уније о тренутачном прекиду ватре на подручју Газе, као и да се Хрватска међу челницима чланица Уније заложи за отварање истраге о ратним злочинима на подручју Израела и Газе. Међу захтјевима су навели и прекид израелске окупације Газе, али и повлачење Израела са Западне обале и из источног дијела Јерузалема, те рад на дипломатском рјешењу које би водило према двије државе. Сабор је већином гласова одбио закључке и захтјеве Можемо! и након тога је у официјелној хрватској политици завладало два и пол мјесеца потпуне шутње о геноциду.

Ако прође, прође – није прошло, што се може? Можемо! су брзо одустали од

повлачења Владе за рукав, што не изненађује с обзиром на њихово раније млако и калкулантско позиционирање око Газе. Након Хамасовог напада у октобру, странка је на друштвеним мрежама у првој реакцији 'снажно осудила оружани напад Хамаса на Израел, убојства, заробљавање и понижававање недужних цивила' и упутила позив на прекид сукоба 'како би се избјегла хуманитарна катастрофа и даљњи људски губици'. Средином октобра поновно су осудили Хамасове нападе, додавши како је 'неужно спријечити кршење међународног права и страдање палестинских цивила, јер се оно такођер не може оправдати' те како треба уложити све могуће напоре 'за спречавање хуманитарне катастрофе те постизање одрживог мира и рјешења с двије државе'. Сукоординаторица Можемо! и премијерска кандидаткиња САНДРА БЕНЧИЋ у том је периоду дала

и телевизијску изјаву у којој је осудила бомбардирање цивилних циљева у Гази.

Бенчић је касније за Новости казала да су 'намјерно у почетку говорили само о жртвама, јер би тада улазак у повијесни контекст многи интерпретирали као оправдање за Хамасов барбарски покољ, који се ничим не може оправдати'. На питање слаже ли се с тезом да су и израелска репресија и насиље структурни узрок актуалне ситуације, одговорила је како су 'и узрок и посљедица', односно да се ради 'о испреплетеном кругу насиља који чине и израелска суставна репресија и Хамасов тероризам'. Поновила је да су 'у овом тренутку радикализоване политичке опције и на израелској и на палестинској страни главна препрека миру'.

Након тога су у Можемо! о геноциду у Гази поновно мало шутјели, да би у новембру проговорили након што је Хрватска гласањем у УН-у (уз још свега 13 свјетских земаља) одбила судјеловати у глобалном позиву на 'хитно, трајно и одрживо хуманитарно примирје које води прекиду непријатељстава' у Израелу и Палестини. Критике Влади тад су стизале са свих страна, од предсједника ЗОРНА МИЛАНОВИЋА до либералних пера мејнстрим медија иначе несклоних критицизању Израела. Можемо! су напросто били приморани реагирати – формулирали су сет захтјева, изложили их у Сабору и након гласања показали да итекако знају прихватити 'не' као одговор.

Стигли су затим божићни и новогодишњи празници, а по повратку у саборске клупе приоритет су биле друге теме. Сад је, елем, дошао ред да се поновно мало спомене Гази и Палестину, и то у име досљедности и политичке (само) правичности. Мисли ли заиста итко у странци Можемо! да су куртоазне објаве на друштвеним мрежама и одмјерени саборски говори који се могу побројати на прсте двије руке достатан политички ангажман тијеком четири мјесеца невиђеног ратног хорора? Да је то ангажман којим се значајно одудара од остатка хрватске политичке сцене? Да је то примјер лијеве праксе?

Јасно је свима да се заговарање тј. полагање наде у 'лијеве' странке и парламентарну политику одавно показало у најмању руку недовољно за иоле озбиљније друштвене промјене набоље, али због речентних догађања у Палестини то је постало видљиво јасније него ишта икад прије. Палестина је ултимативни тест за самопрозване радикале и авангарду, за политичке странке и академију којој су уста пуна љевике, критичког мишљења и деколонизације. На том су се тесту странке у пракси масовно свеле на повлађивање обичајима 'пристојности', разбацивање реториком 'осуде', индивидуална полирања имица, лупетања о 'дијалогу' и 'демократији'. Као и академија, и парламентарна љевика показује се потпуно неспремна за материјалне захтјеве деколонизације. Сабор и свеучилиште мјеста су на која 'отпор' одлази на обраду и уљепшавање након што је докрајчен. Нису то мјеста за организацијску фазу, за игру угрубо, за одважне ризике, за напорна и устрајна одмицања од комочије. Професионалне класе запеле су у буржоаским апстракцијама, побунама без посљедица, ослобођењима која долазе замахом чаробног штапића или центлменским договорима. У миру зато неМожемо! бити. ■

Јелена Милош и Сандра Бенчић (Фото: Патрик Мацек/Pixsell)

SRPSKA
POSLA

Usta puna zemlje

PIŠE Boris Dežulović

Aleksandar Vučić najpre je izjavio da je oslobađajuća presuda u slučaju ubistva Slavka Ćuruvije 'velika nepravda i užasna loša stvar za našu zemlju, kao i užasno loša poruka za svakog ko se bavi novinarstvom', a onda rešio da pošalje jednu užasno dobru poruku za sve koji se bave novinarstvom i vode hibridni rat protiv Srbije

PROŠLOG petka Apelacioni sud u Beogradu objavio je kako je poništio prvostepenu presudu zbog ubistva vlasnika i glavnog i odgovornog urednika Dnevnog telegrafa SLAVKA ĆURUVIJE aprila 1999., nakon čega su četvorica osuđenih bivših pripadnika resora Državne bezbednosti pravosnažno oslobođena svih optužbi. U obrazloženju odluke navedeno je da tokom postupka nije utvrđeno postojanje organizovane kriminalne grupe sa planom Ćuruvijinog ubistva, niti je izveden nijedan dokaz da je takav nalog dat od strane nekoga iz tadašnje vlasti.

Tako je oslobađanjem MILOŠEVIĆEVIH profesionalnih ubica svečano zatvorena peta po redu ovogodišnja 'Nedelja devedesetih', tradicionalna manifestacija kojom Srbija pedeset dva puta godišnje otima od zaborava nasleđe srećnih devedesetih, decenije Slobodana Miloševića i njegove epske borbe protiv nezavisnih medija, koji su finansirani od stranih centara moći vodili hibridni rat protiv Srbije.

Onda je četiri dana kasnije predsednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ, gostujući kod svog ličnog manikira i pedikera MILOMIRA MARIĆA, na dvorskoj televiziji Hepi otvorio šestu ovogodišnju 'Nedelju devedesetih'. Najpre je izjavio da je oslobađajuća presuda u slučaju ubistva Slavka Ćuruvije 'velika nepravda i užasna loša stvar za našu zemlju, kao i užasno loša poruka za svakog ko se bavi novinarstvom', a onda rešio da pošalje jednu užasno dobru poruku za sve koji se bave novinarstvom i finansirani od stranih centara moći vode hibridni rat protiv Srbije.

'Oni to rade svi zajedno ne bi li na različite načine rušili našu zemlju. Kako oni to rade? Sada ću pokazati kako ja to gledam', rekao je Aleksandar Vučić, pa stao pred onu svoju čuvenu tablu i počeo da crta komplikovanu šemu svetske antisrpske zavere. 'Potrebna vam je prevlast u vazduhu, to je novac, potrebna vam je pešadija, stanje na terenu, i potrebna vam je artiljerija, tenkovi i sve drugo – to su mediji. Ako pogledate novac, on dolazi sa tri strane, jedan je iz velikih svetskih sila, drugi je iz regionalnih zemalja koje imaju različite interese da utiču na slabljenje Srbije, imate entitet Kosovo, kako ga nazivaju, i imate iz različitih političkih krugova i nevladinog sektora, tu govorim o raznim Rokfelerima i fondacijama. Najvažniji su mediji, koji danima lažu kako će Srbija da napadne nekog, kakvi su bili srpski izbori... Uvek imate koncentrisanu raketnu paljbu, tuci po Vučiću svaki dan! A cilj je samo jedan: rušenje naše zemlje i priznanje nezavisnosti Kosova!'

Zašto bi, međutim, već i ubistvo jednog takvog novinara, a kamoli oslobađanje njegovih ubica, bilo – kako ono – 'velika nepravda i užasna loša stvar za Srbiju'?

— Glupost. Odakle vam to? – zburnio se Vučić.
— Vi ste to rekli, gospodine predsedniče – odgovorio sam jednostavno.

— Kada, gde?

— Malopre. Evo gore, vidite – pokazao sam nekoliko pasusa poviše. – '...bla bla bla, Vučić izjavio da je oslobađajuća presuda u slučaju ubistva novinara Ćuruvije 'velika nepravda i užasna loša stvar za našu zemlju.'

Komplikovana šema svetske antisrpske zavere – Vučić kraj svoje čuvene table (Foto: Screenshot/Happy tv)

— Vidim, vidim, ne morate sad... – lecnuo se predsednik.

— Shvatate šta mene sad zbunjuje? Zašto je oslobađanje Ćuruvijinih ubica 'užasna loša stvar za Srbiju', ako je upravo on bio jedan od onih koji su 'finansirani od raznih Rokfeler i fondacija' stalno pisali 'kako će Srbija da napadne nekog' i lagao 'kakvi su bili srpski izbori', sa 'samo jednim ciljem: rušenjem naše zemlje'? Možete li pojasniti?

— Veoma rado – odgovorio je predsednik Vučić i vratio se pred onu tablu. – Sada ću pokazati kako ja to gledam.

'Vrlo brzo saznaće se ko je učestvovao u finansiranju nekih sredstava informisanja, a kad saznamo ko su finansijeri, saznaćemo i koga su finansirali, ko je bio plaćen da svoju zemlju pretvori u koloniju', nastavio je predsednik u studiju televizije Hepi. 'Živi ili mrtvi, nije važno, oni koji su to učinili neće umaći sudu istorije. Ti plaćenici i doušnici, koji za čvrstu valutu osnivaju 'nezavisne' medije, naivno veruju da njihova dela nikad neće biti obelodanjena. Izdajnici su oduvek pokušavali da svoju izdaju predstave kao čin odbrane najviših interesa nacije!'

— Glupost – prekinuo sam ga. – Odakle vam sad to?

— Odakle?! Kako odakle? – nasmejao se Vučić. – To su moje reči. Sad malopre, kod Marića na televiziji Hepi.

— Nije tačno – odbrusio sam. – To je od reči do reči citat iz teksta MIRE MARKOVIĆ, supruge Slobodana Miloševića, objavljenog u beogradskoj Dugi 1995. godine. Koju godinu kasnije Ćuruvija je ubijen pred svojom kućom.

— Ne razumem. Kako sam onda ja to rekao?

— Ja sam vam stavio u usta. Ali priznajte da vam lepo stoji.

— To je... to je nečuveno, ovo je skandal! Ko vas plaća za ovo? Albanska narkomafija? – zaurlao je predsednik Vučić i brzo se vratio na televiziju Hepi. – Videli ste kako oni to rade, svi zajedno, ne bi li na različite načine rušili Srbiju! Kako to rade? Sada ću pokazati kako ja to gledam!

'Albanska narkomafija daje novac srpskim novinarima za medijski rat protiv naše zemlje!' nastavio je predsednik kod Milomira Marića. 'To je krvav novac! Ceo ovaj medijski rat i lažna slika o nama plaćeni su od kriminalnih faktora te albanske organizacije! A moja dužnost je da zaštitim naš narod i našu zemlju!'

— Glupost. Odakle vam sad to?

— Nemojte, molim vas – nasmejao se predsednik, ali malo kanda i nesigurno. – To su moje reči, evo pogledajte...

— Nije tačno – zabavljao sam se. – To je od reči do reči citat iz intervjuja Slobodana Miloševića Vošington Postu pred Novu godinu 1999. Par meseci kasnije Ćuruvija je ubijen pred svojom kućom.

— Nije moguće. Znači ni ovo nisam ja rekao?

— Ne. Ali lepo vam stoji.

— Jel vidite šta mi rade! – popizdeo je Vučić i opet otrčao pred onu tablu u studiju. – Kako oni to rade? Sada ću pokazati kako ja to gledam!

'Na delu je brutalno, cinično i drsko gaženje svih normi, prava i pravde', urlao je predsednik pred prestravljenim Milomirom Marićem. 'To rade isti oni koji su 'još od pre Kosova' znali da su Srbi isključivi krivci i kao takvi treba da budu kažnjeni, koji su od početka spolja inscenirane krize na Kosovu i Metohiji znali da su albanski teroristi 'u pravu', i koji su skoro do američkog predsednika stigli vapijući za pomoć u borbi protiv diktature u Srbiji! 'Diktature' u kojoj narod na bezbroj izbora slobodno bira svoju vlast i 'informativnog mraka' u kojemu izlazi sijaset tobož slobodnih i nezavisnih novina u kojima se o Srbiji i srpskom narodu govori gore nego na Si-En-Enu u najboljim danima! Ako čekaju da Srbi i Srbija budu pokoreni, uzalud čekaju. A ako su se nadali da će njihova izdaja biti zaboravljena, uzalud su se nadali!'

— Glupost. Odakle...?

— Nemojte da kažete! – vrisnuo je Vučić bled kao krpa. – I to ste mi stavili u usta?

— I to sam vam stavio u usta – nasmejao sam se. – Od reči do reči citat iz teksta 'Ćuruvija dočeka bombe', objavljen u Politici Ekspres 6. aprila 1999. godine. Pet dana nakon tog teksta Ćuruvija je ubijen pred svojom kućom.

— Neverovatno!

— Šta da vam kažem? Velika usta, bilo je mesta. – Pa ima li išta šta mi ne stoji?

— Dabome da ima: ona 'velika nepravda i užasna loša stvar za našu zemlju, kao i užasno loša poruka za svakog ko se bavi novinarstvom'. Sećate se, to ste rekli malopre, kod Marića?

— Jeste, tačno. Eto, ne možete sada da kažete...

— Zajebavam vas – opet sam ga prekinuo. – Ni to nisu vaše reči. To je od reči do reči izjava koju je Miloševićev ministar informisanja dao posle ubistva Slavka Ćuruvije.

— Posle ubistva?!

— Tako je. Dvadeset pet godina posle, kod Milomira Marića na televiziji Hepi. ■

INTRIGATOR

Tržišna sloboda
nije apsolutna

Nedjelja je kao dan tjednog odmora predviđena pojedinim međunarodnim ugovorima i mjerodavnim nacionalnim propisima. Apsolutnih sloboda nema, pa tako ni tržišnih, riješio je Ustavni sud

Užasnuti potrošači gladauju u redovima – zagrebačka nedjelja (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

VECINOM od deset glasova sudaca – troje ih je bilo protiv, a četvero najavilo izdvojeno mišljenje – Ustavni sud donio je rješenje kojim nije prihvatio prijedlog za ocjenu ustavnosti Zakona o trgovini. Zahtjev su pokrenuli Hrvatska udruga poslodavaca (HUP), udruga Glas poduzetnika, marginalna stranka Fokus i niz malih obrtnika. Time ostaje na snazi postojeće ograničenje od ukupno šesnaest radnih nedjelja godišnje. Predsjednik Ustavnog suda ZVONIMIR ŠEPAROVIĆ podsjetio je da je sud dosad već dvaput odlučivao o takozvanoj neradnoj nedjelji: prvi put još 2004. kada je ukinuo Zakon o trgovini zbog nejednakosti u postupanju ovisno o površini prodajnog prostora, a zatim 2009. kada 'nije bio obrazložen cilj koji se htio postići zabranom rada nedjeljom'.

U sažetku rješenja aludira se na uravnotežen odnos između prava i interesa trgovaca, njihovih zaposlenika i potrošača, ali i na činjenicu da je nedjelja kao dan tjednog odmora predviđena pojedinim međunarodnim ugovorima i mjerodavnim nacionalnim propisima (Zakonom o radu) te kolektivnim i drugim ugovorima. Drugim riječima, Ustavni sud je riješio da je postignuta uravnoteženost i da nema apsolutnih sloboda, pa tako ni tržišnih.

Za komentar smo upitali ZLATICU ŠTULIĆ, predsjednicu Sindikata trgovine Hrvatske, koja je zadovoljna odlukom Ustavnog suda i naziva je civilizacijskim iskorakom. Kako kaže, i radnici pozdravljaju usklađenost Zakona o trgovini s Ustavom.

— Vjerujem da neće biti nikakvih problema, da poslodavci neće izgubiti i da će se građani znati snabdjeti onda kada su trgovine otvorene. Dugo smo se zalagali za neradnu nedjelju u trgovini, jer smatramo da je riječ o djelatnosti koja ne mora raditi od nula do 24 svih 365 dana u godini – kaže sindikalistkinja.

Na uobičajene kritike iz HUP-a da je riječ o ograničavanju poduzetničkih sloboda i diskriminaciji određenih subjekata na tržištu, Štulić kaže da porast prometa u trgovini, vidljiv po broju fiskaliziranih računa, pokazuje da nitko nije izgubio.

— U udruzi poslodavaca postoje poslodavci koji podržavaju neradnu nedjelju. Nisu baš svi poduzetnici takvog mišljenja kako ga prezentira HUP – ističe Štulić.

U sektoru trgovine nikada nije dosadno, dodaje sindikalistkinja, a posebno je uočljiv problem s radnom snagom, što je još jedan argument za neradnu nedjelju. Poslodavci se i za postojeće radno vrijeme teško organiziraju: fluktuacija radne snage je pritom povećana, radnici se sele iz trgovine u trgovinu i ne zadržavaju se dugo u branši, mnogi tek toliko dok ne nađu nešto bolje ili posao u struci za koju su se školovali.

— Danas imate velik broj zaposlenih, studenata, umirovljenika i stranih radnika bez kojih prošla sezona ne bi bila odrađena, a vjerujem i da će ova biti vrlo izazovna – kaže Štulić.

Premda su plaće u trgovini ponešto povećane, one ipak ne prate inflaciju, tako da velik broj prodavača radi za tek nešto više od minimalca. Sindikalistkinja otkriva da je riječ o nekih deset ili dvadeset eura više od

toga, pa je među prodavačicama i prodavačima glavno pitanje kako preživjeti mjesec. Štulić podsjeća da su njihovi članovi, radnici u trgovini, često govorili da novčani bonus nije glavni motiv temeljem kojeg odlučuju o radu nedjeljom, štoviše mnogi su izjavili da bi oni platili poslodavcu samo da ne moraju taj dan raditi. Važnije im je biti sa svojim obiteljima, organizirati kakav-takav privatni život i družiti se s djecom barem preko vikenda. I to je glavna dobrobit ove priče.

■ Dragan Grozdanić

Budućnost
u skladištu

PROPULZIVNO domaće tržište rada ponovno nam je isporučilo zavidnu dozu uzbuđenja, sudeći prema svježim nalazima Ekonomskog instituta u Zagrebu. Izračunavajući tzv. indeks slobodnih radnih mjesta, brižni kroničari s te adrese obavijestili su nas proteklih dana kako se u Hrvatskoj sve više traže skladištari i prodavači, uz stabilno poželjne kuhare i konobare. Među prvoplasiranih pet je i radno mjesto knjigovođe, ali tek profil skladištara definitivno zaslužuje slavu novog hita. On se, naime, probio sa sedmog na treće mjesto, ostvarivši tako najveći skok i sebi nagovijestivši blistavu strukovnu perspektivu. S prodavačima i kuharima na vrhu, ova se zemlja tako potvrđuje kao pravi mali raj za trgovinu robama, najčešće uvoznim, te uslugama.

Taj dio nisu potpisali eksperti iz EIZ-a, doduše, ali nešto valjda možemo shvatiti i sami, pa tako i onaj sumarni podatak po kojem je sam indeks slobodnih radnih mjesta već dugo u pouzdano silaznoj putanji. Siječanj u odnosu na prethodni mjesec bilježi 2,4 postotaka u padu, a u odnosu na lanjski početak godine čak 6,7 posto. To je ujedno najveći pad otkako se uopće mjeri dotična vrijednost tj. pokazatelj stanja na radnom tržištu u RH. Jer, kriza se nepogrešivo izražava i tako, a ne samo inflacijom cijena osnovnih životnih troškova poput hrane i energenata.

Još indikativniji od podataka o rastu potražnje za navedenim radnim mjestima, međutim, jest dio statistike koji otkriva drugu stranu medalje – one poslove za koje se traži sve manje ljudstva. Tu prednjače nekadašnji šampioni medijskih napisa o svijetloj budućnosti, čitavoj u znaku STEM-a i novih tehnologija. Za radnim mjestima IT-programera i teleoperatera stoga je najviše pao interes u protekloj godini, i nekako sve manje funkcioniramo kao ona frenetično reklamirana dembelija za bjelosvjetske digitalne nomade. Zauzvrat nam se smiješi realnost sredine koja će dominantno servisirati potrebe zapadnjačkih turista i trgovačke logistike. No bar će taj dio radništva dobivati više ugovora na neodređeno vrijeme, čini se prema EIZ-ovu izvještaju. Iz njega saznajemo da pada udio poslova ugovorenih na određeno, mada je živa istina i da je davno iscrpljen prostor za ikakav njihov daljnji rast.

■ Iгоре Lasić

Opresija u slučaju Severine

Kako komentirate slučaj Severine Vučković?

U slučaju koji je nakon niza postupaka i više od desetljeća trajanja doživio obrat na Vrhovnom sudu u vidu poništenja prethodne odluke Županijskog suda u Splitu, nanijeta je nemjerljiva šteta jednom djetetu i majci, a našem društvu potvrđuje poraz i moralno dno na kojem se nalazimo. Kolektivno nepovjerenje u nadležne institucije načete korupcijom i nelegalnošću jača se ovakvim primjerima u kojima odluke nisu argumentirane esencijalnom promjenom statusa roditelja ili statusa djeteta, već upravo povredom ZPP-a, odnosno 'proceduralnom greškom'. Tko je taj tko treba garantirati proceduralnu pravičnost ukoliko nije nadležni sud? Izjava predsjednika Vrhovnog suda kojom odgovara na apel majke, stranke u postupku SEVERINE VUČKOVIĆ, reflektira ustaljene društvene silnice opresije, odnosno mizoginiju postojećih paradigmi. O osobi u postupku ne govori se s dostojanstvom, već s insinuiranjem njezinog društvenog statusa, socijalne ili fizičke pojavnosti, vidljivosti ili materijalne moći.

Povodom toga uputili ste nekoliko zahtjeva?

Od Ministarstva pravosuđa i uprave tražimo, kao prvo, osnivanje radne skupine u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, koja bi razradila način praćenja obiteljskopравниh sudskih postupaka u vezi roditeljske skrbi. Drugo, hitno uvođenje obveznih edukacija za suce obiteljskih odjela i suce koji suce predmete vezane uz rodno utemeljeno nasilje, osmišljenih u suradnji sa ženskim organizacijama, koje će se provoditi u skladu s preporukama GREVIO odbora. I treće, evaluaciju rada i učinka obiteljskih odjela pri sudovima.

Treba li mijenjati Obiteljski zakon?

Obiteljski zakon nužno je iz temelja uskladiti s preporukama GREVIO odbora te uvesti potpuno nov pristup za žrtve nasilja. To uključuje ukidanje obveznog savjetovanja za žrtve nasilja, prepoznavanje djece svjedoka kao žrtava nasilja, kao i uvođenje mjera koje osiguravaju stvarnu hitnost postupka te razmjenu informacija između kaznenih i obiteljskih postupaka. Valja jasno definirati procedure za vještačenja za obiteljske, sudske postupke i standardne postupke i testove koji se mogu koristiti te uvesti obvezu za vještaka da u izvješću jasno navedu ograničenja procjena i testova koje su koristili za pojedini postupak. Sustav koji dijete koje svjedoči nasilju oca nad majkom ne tretira kao zlostavljano dijete, već kao dijete u čijem je interesu da regularno vida oba roditelja, ne poštuje niti osigurava prava djeteta i majke, već potpomaže zlostavljače.

■ Mirna Jasić Gašić

Narodna prostorija postala vinarija

Stanovnici Bratiškovaca protive se činjenici da je Eparhija dalmatinska crkvenu kuću dala u zakup proizvođaču vina, jer su tako ostali bez prostora za okupljanje

NEKADAŠNJA crkvena kuća u Bratiškovcima, selu udaljenom sedam kilometara od Skradina, prije nekoliko mjeseci prenamijenjena je u komercijalne svrhe. Prema neslužbenim informacijama, Eparhija dalmatinska je objekt dala u zakup vinaru iz obližnjeg sela Plastovo. Ovakva odluka Srpske pravoslavne crkve rastužila je mještane Bratiškovaca jer su ostali bez zadnjeg mjesta u selu u kojem su se mogli okupljati nakon vjerskih obreda i povodom drugih društvenih događanja.

Još u jesen 2023. sastavili su peticiju kao molbu za obustavu izdavanja crkvenih prostorija. Na ovaj potez su se odlučili poslije sastanka s dalmatinskim episkopom NIKODIMOM KOSOVIĆEM koji je, prema riječima mještana, branio pravo eparhije da raspolaže svojom imovinom kako želi. Čak 880 ljudi s područja Šibensko-kninske županije podržalo je peticiju koju su predstavnici sela uputili Eparhiji dalmatinskoj, ali i Sinodu SPC-a i patrijarhu PORFIRIJU. Međutim, parohijani ni pet mjeseci kasnije nisu dobili nikakav odgovor. I Novosti još uvijek čekaju očitovanje Eparhije dalmatinske.

U peticiji su mještani naglasili da su uskraćeni za osnovna vjerska i ljudska prava, za pravo na ispovijedanje vjere i pravo na okupljanje. Prostorije uz hram Svetog Nikole, kao i samu crkvu, gradili su njihovi preci,

a u poslijeratnoj obnovi učestvovali su i potpisnici ove molbe, navedeno je. Dodaju da nitko u Bratiškovcima prethodno nije bio upoznat s tom namjerom. 'Posljednjih dvadesetak godina ove prostorije uz našu crkvu su jedino moguće mjesto okupljanja naše omladine. Zgrada škole u selu i omladinski dom, koji su ranije mogli poslužiti našoj zajednici, prenamijenjeni su u Centar za rehabilitaciju osoba s intelektualnim poteškoćama i drugim smetnjama. Ostali smo bez doslovno ijednog zajedničkog prostora u selu, te ako se sad i ove crkvene prostorije daju u zakup, mi ostajemo bez svega. Ne vodi se računa o našim vjerskim i ljudskim potrebama, što ne želimo vjerovati da je istina', poručili su potpisnici. Osim toga, ističu da su bili sretni kada je nedavno započelo preuređenje crkvene kuće jer su mislili da će se sveštenik vratiti u selo i boraviti u njoj, kao nekad.

Bratiškovčani ustraju u prijedlogu da kuća makar bude transformirana u galerijski prostor, samo da ostane u službi crkve i parohijana. 'Ukoliko ste bili motivisani na ovaj korak kako bi obezbudili finansijsku pomoć parohiji ili eparhiji, kao vjernici svoje crkve, mi smo spremni da preuzmemo i tu obavezu, samo da se osnovna svrha i namjena prostorija ne mijenja', predložili su mještani i pozvali vladiku Nikodima da još jednom preispita svoju odluku.

Kako za Novosti govori STEVO BALJAK iz Bratiškovaca, u dvorištu crkvene kuće se već izvjesno vrijeme odvijaju radovi. Zakupac preuređuje unutrašnjost kuće, ali mješta-

Predmet spora – crkvena kuća u Bratiškovcima

nima još uvijek nije poznato kakva će se djelatnost tamo održavati.

— Mi druge prostorije nemamo. Prije rata smo koristili tu kućicu, tu je bilo kulturno-umjetničko društvo, sveštenik je stanovao tu, bilo je prostora i za nas da održavamo probe. Nama nikako ne može 'stati pod kapu' da je to izdato i da se vjernici više neće moći koristiti tim prostorom. Inače, sva seoska imovina je zauzeta. Prije rata smo sredstvima samodoprinosna gradili seoske puteve i obnovili školu. Prije samog rata u školu smo ugradili centralno grijanje. Sad je to u funkciji, ali to je Centar za rehabilitaciju osoba s intelektualnim teškoćama. Imali smo i prostor gdje je bila zadruga. To je propalo pa ju je stečajni upravitelj dao braniteljskoj udruzi na korištenje – nabraja Stevo Baljak i zaključuje da su ljudi voljni samodopri- nosom uložiti u crkvenu kuću, samo da im ostane dostupna.

■ Anja Kožul

Fitness uz kosturnicu

POČETKOM prošlog tjedna započeli su građevinski radovi u neposrednoj blizini spomenika u centru Vojnića, pa su lokalni antifašisti predvođeni predsjednikom FERIDOM HADŽIĆEM i predsjednik Zajednice udruženja antifašista i boraca Karlovačke županije RADE KOSANOVIĆ uputili službeni upit Općini Vojnić i načelniku NEBOJŠI ANDRIĆU o kakvim se radovima radi. Radove izvodi poduzeće Gips-Mont čiji je vlasnik poznati HDZ-ov član i poduzetnik STIPO ADŽAGA, a na ploči na gradilištu piše: 'Izgradnja sportskog igrališta, fitness / street work parka u Vojniću'.

Spomenik u centru Vojnića, u obliku obeliska sa spomen-kosturnicom, podignut je 1949. godine u čast 902 poginula borca tog kraja i 3700 nevinih civilnih žrtava ustaško-fašističkog terora. U kosturnici su i ostaci dvojice narodnih heroja, MILISAVA DAKIĆA i DUŠANA VERGAŠA.

Održana je i sjednica vojničkog udruženja antifašista i građanskih udruženja koja se boje za sudbinu spomenika. Podsjetili su da je prije više godina, na inicijativu načelnika, bilo porušeno više desetaka stabala borova, da je park popločen i da je postavljen spomenik kralju PETRU SVAČIĆU. Inače, taj bivši park bio je zaštićeni dio memorijalnog kompleksa Petrova gora. Povodom najnovijeg građevinskog zahvata poslani su dopisi karlovačkom Konzervatorskom odjelu Ministarstva kulture, Građevinskoj inspekciji i Ministarstvu branitelja s pitanjima o kakvim se radovima radi, smije li se graditi uz sam spomenik i da li općina ima sve potrebne dozvole. Kontaktirat će izravno i Ministarstvo kulture i SABA RH, kazao je potpredsjednik SABA i predsjednik karlovačkih antifašista MIROSLAV DELIĆ.

Do zaključenja ovog broja Novosti nisu stigli odgovori iz općine ni iz ostalih institucija.

■ M. Cimeša

FRAGMENTI GRADA

Slike genocida

IDALJE sam mišljenja da su kritike teorija i teoretičara postmodernizma i poststrukturalizma, jako razvika-nih i citiranih u 1970-im i 1980-im, bile opravdane. Konkretnije, kritike spram autora kakvi su na primjer JEAN BAUDRILLARD ili JACQUES DERRIDA, odnosno teza o hiperrealnosti, simulakrumu, dekonstrukciji i tome slično. Koliko god su takve teorije bile pronicljive i inovativne u svojim intelektualnim gestama i provokaciji, toliko nas je, barem neke među nama, ipak nešto smetalo u 'ponudi' da klasičnu marksističku kritiku političke ekonomije kapitalizma nadomjestimo njenim suvremenijim suplementima. Recimo, kritikom političke ekonomije znaka.

No čini se da su neke od tih teorija ipak prebrzo odbačene, prije no što su promišljene s povijesne vremenske distance. Dok principijelno i mazohistički ne želim prestati gledati užase svakodnevnog živog medijskog prijenosa genocida u Gazi, prisjećam se zadnjih mjeseci čuvene i nerijetko pogrešno shvaćene Baudrillardove teze da se 'zaljevski rat nije dogodio' (poput infantilno moralističkog ispada SUSAN SONTAG tim povodom), kao i ranije vizije GUYJA DEBORDA o učinku morbidnosti spektakla u kulturi epohe slike. Povjerenje pritom, kada su mejnstrim mediji u pitanju, svjesno i isključivo povjeravam Al Jazeera. Srodno Baudrillardu po pitanju Iraka i američke vojne invazije na tu zemlju početkom 1990-ih, sklon sam razmišljanju da brutalno nasilje koje se kontinuirano provodi kroz fašističku politiku države Izrael u Palestini ne može biti zbiljski posredovano, približeno, medijski dočarano ni jednom kamerom, niti jednom slikom. Zato se genocid u Gazi 'ne događa'.

Takvu surovost realizma zbilje ne može konstruirati i komunicirati nikakav medijski format, bilo profesionalan, klasično-medijski, bilo amaterski uradak na tzv. društvenim mrežama. U hipermedijalnom i ciničnom svijetu današnjice prizori takvih užasa jesu tek tamo neke od bezbrojnih pazli u plošno niveliranoj slici svijeta. Pa su naše percepcije i doživljaji istog posljedična rezultanta takvih sistemskih procesa. Kako živjeti s banalno-stravičnim uvidom da su mi posredovani fragmenti genocida u Gazi medijsko-korisnički smješteni između odgledane utakmice engleske nogometne lige i početka gledanja druge sezone omiljene mi serije na Netflixu? Kako izaći na kraj s teškim osjećajima ljutnje, bijesa, frustracije i nemoći koje izaziva saznanje da se 'to tamo' doista događa, ali i dalje živimo živote pravdajući se da ne znamo što bismo i kako bismo trebali napraviti po tom pitanju.

A ako nešto i činimo, očito ne činimo dovoljno. Zato se genocid u Gazi istovremeno događa i ne događa jer do stanja istinskih poistovjećivanja s takvim užasima i patnjama – kao i sa svakim drugim usporedivim terorom koji mu povijesno prethodi – mi, bića naše vrste, naprosto ne možemo dobiti.

■ Hajrudin Hromadžić

Trijumf socijalističke
arhitekture i memorijalno-
infrastrukturnog planiranja

Braća Grimm u Kumrovcu

Kumrovec ostaje šljafati u ilovači. Prije nekih desetljeće i pol, Dom je javno licitiran za nepunih 16 milijuna kuna, Škola za 17 milijuna. Sad mogu najprikladnije poslužiti za snimanje distopijskih filmova i ruin porn spotova ili uprizorenja bajki

Zajedno sa Crvenkapicom – veselom djevojčicom i Pinokiom – nestašnim dječakom zaputit ćemo se kroz ovu šetnju kroz bajku u Kumrovcu...

DOK smo se na dolasku pred Spomen-dom boraca NOR-a i omladine Jugoslavije osvrtni po bregu navrh kojeg čuči to grandiozno zdanje, nismo ni slutili kakve tajne krije okolni gaj. Ili pak otkri-va. Gole su još krošnje bjelogorice, okićene tek

zelenim pufnama imele. Malo kasnije ćemo shvatiti da uređena šumska staza po obroncima kotrlja neku svoju naraciju, tekstovima zarafljenim na panjeve i drvenim skulpturama fantastičnih likova. Dospjeli su tu iz COLLODIJA, DISNEYJA, braće GRIMM, BRLIĆ MAŽURANIĆ. Kumrovečki dom je odskora napušten i završen, nitko više ne dolazi. Samo njih ima toliko, kao da su došli autobusima školske ek-skurzije za koje ovdje postoji i odvojen parking, oдавно već pust, ispucalog asfalta.

Objašnjenje pored kipa drvenog lutka s dugačkim nosom kaže da pripadajuća bajka između ostaloga govori o 'sazrijevanju i putu od zla prema dobrome'. Nećemo olako suditi. No ljubazni stručni referent Ministarstva državne imovine stigao je iz Zagreba da nam otključa Dom i omogući šetnju interijerom, pa ga nemojmo puštati da čeka. Ulazimo u jedan od triju segmenata kompleksa što se zrakasto spušta niz padinu. Izgleda kao da je niknuo iz brdaša, jedva vidljiv izdaljeg.

O tome su nedavno kazivali i autori 'Betonkih spavača' u trećoj sezoni te uzbudljive serije. Dom je zapravo trijumf onodobne arhitekture i memorijalno-infrastrukturnog planiranja u Jugoslaviji. Ipak, tad je sniman prije likvidacije poduzeća koje je upravljalo njime. S prvim danima ove godine, Trgovački sud je proveo odluku Centra za restrukturiranje i prodaju i konačno ugasio samu ustanovu. Nakon dugih godina bezuspješnog traženja strateškog partnera ili naprosto stranog investitora koji bi Dom preuzeo za doslovno bilo kakvu svrhu, država je digla ruke. A odustala je ona suštinski i prije toga, već ispočetka.

U seriji, Dom ostavlja dobar utisak svojim fizičkim stanjem, jer bio je tada još uvijek održavan, ali u međuvremenu se u nj zavukla studen, vlaga, lišće kroz poneki odškrinut prozor ili neispravna klizna vrata. Ulomci krovnih pločica sasipaju se uz vanjske zidove. Iz jednog kuta ispražnjelog unutarnjeg bazena, nekakva puzavica napreduje prema vanjskoj svjetlosti. Dom je služio muzejski, ali i kao znanstveno-studijski centar. Tu je kongresna dvorana, restoran, sobe s preko 130 kreveta. S kraja prošlog stoljeća bio je u posjedu Ministarstva znanosti i obrazovanja koje nije znalo što bi s njim, ili nije htjelo.

Naravno, taj objekt nije jedini takav u Kumrovcu. S tim da, kad velimo 'takav', misli se na 'socijalistički', i to u pogledu namjene. A glavni je ustvari bila obližnja Politička škola, nazvana imenom najslavnijeg ovdašnjeg političkog đaka. Danas je posve devastirana. Pa, teško da će i Domu trebati dugo, ne bi li dospio u njezino stanje. Tepisoni se već pomalo uvrću, stolarija pokazuje simptome zapuštenosti. U pomoćnim sobama, po isprevrtnim hrpama fascikala i dijapozitiva i prospekata

Na mobitele nam stiže pozdrav Telekoma Slovenije, da se opustimo, da trgujemo. Odatle se ne vidi žilet-žica uz obalu rječice. Znamo da je ima, pratila nas je na dolasku od Klanjca, tamo gdje su pruga i cesta i rijeka stisnuti između šumovitih visova

i značaka razasuti su crni peleti mišjeg izmeta. Ostaci bivšeg sistema miješaju se s onima novog, spoticemo se o muzičke kasete obaju doba. I u Domu i u Školi boravili su devedesetih Vukovarci, čekajući da se vrate u svoj grad.

S jedne strane upravne zgrade kompleksa leži nekadašnji šumski amfiteatar, načičkan batrljkastim ostacima drvenih klupa. Pomalo već gubi formu, sve se vraća bregu iz kojeg je poniklo. Prema njemu prati nas mačka – ista siva iz serije, za one koji su gledali. Jedina nije napustila Dom. Reklo bi se da je dobrog zdravlja, a i netko joj donosi hranu, zaključujemo po mjestimično nakupljenoj ambalaži mačjih specijaliteta. Po središnjem platou hrska led ispod donova. Od amfiteatra, opet nas uzima zabavno-poučna staza. Maleni pano s tekstom u žanru bajke upućuje na revijalno brisanje granica između različitih pripovijesti. Zacijelo i novijih mitova kakvi poput šumske izmaglice okružuju kumrovečki ambijent. Sve se otvara brojnim različitim interpretacijama, ako treba i proturječnim.

Šetajući tako prekasnom šumom Dubrava, podno 'Spomen Doma', Crvenkapica i Pinokio susreli su neobičnog mačka – Mačka u Čizma. Veselo društvo krenulo je u istraživanje ove šume koja je bila sve samo ne obična...

Tišina magično naliježe po bregu, iz doline čuje se samo tiho lupkanje nekog alata. Kroz drveće nazire se Sutla, do nje prva slovenska brda, hrđava željeznička pruga,

Šank za nepostojeće posjetitelje

Šempeter. Na mobitele nam stiže pozdrav Telekoma Slovenije, da se opustimo, da trgujemo. Odatle se ne vidi žilet-žica uz obalu rječice. Znamo da je ima, pratila nas je na dolasku od Klanjca, tamo gdje su pruga i cesta i rijeka stisnuti između šumovitih visova. Samo da Crvenkapa i Pinokio ne zabasaju onuda.

Natpisi uz stazu koja okružuje kompleks tumače da usput možemo naići na zebu, kosa, sjenicu, škanjca i svraku, kao i visibabu, kukurijek, plućnjak, jaglac. Ništa od toga, s izuzetkom poneke visibabe u gustom šušnju između svježih krtičnjaka. Atrakciju nazvanu Šetnja kroz bajku 'šuma Dubrava', baš tako, postavila je valjda lokalna uprava, plus turistička zajednica, uz pomoć EU-fondova. Istaknut je i slogan 'Kumrovec – najpoznatije selo na svijetu'. Sve neodoljivo podsjeća na manifestaciju čije smo plakate vidjeli na putu od Zaboka. Na drugom kraju Hrvatskog zagorja slavi se Seljačka buna, ali u biti se gura turistima u vidu kostimiranog igrokaza. Popraćen je na javnoj radioteleviziji doskočicama tipa 'ako ni ovaj put ne pobijede seljaci' itd.

EPADAVDE je svojedobno krenula bila jedna takva velika pobjeda. Kad se ono KRLEŽA divi misiji i viziji kumrovečkog seljačića koji iz zagorskog gljiba prepoznaje svjetsku perspektivu jasnije nego da je gleda na televizoru, još ne zna kakvu će taj muku ostaviti zemljacima u naslijeđe. Tolike zgradurine s kojima ne znaju što bi, a u zemlji koja postaje vodeće kontinentalno slobodno lovište nekretninskih mešetara. Sad od toga funkcionira jedino Etno selo. U njemu posluje najbolje Rodna kuća, eventualno suvenirnica.

I lokalne i državne vlasti znale su po što dolazi onih 100 tisuća posjetitelja Kumrova godišnje, dok su nastojali prodati Dom i Školu. No sve su najave išle u smjeru razvoja 'zdravstvenog i konferencijskog turizma'. Usput su otkriveni i izvori termalne vode. Nije pomoglo, nisu se iskazali stanoviti njemački kandidati ni ona kineska interesentica bajkovitog prezimena YU. S još manje prode ispraćeni su prijedlozi stavljanja kapaciteta u socijalnu funkciju. Kumrovec ostaje šljafati u ilovači. Prije nekih desetljeće i pol, Dom je javno licitiran za nepunih 16 milijuna kuna, Škola za 17 milijuna. Sad mogu najprikladnije poslužiti za snimanje distopijskih filmova i ruin porn spotova ili uprizorenja bajki.

Iznenada iz kućice izlazi djevojka, legenda kaže da je to bila Cesargradska vještica. 'Dajte draga djeco i okrijepite se', rekne vještica.

Tiho pretvaranje u distopijsku kulisu

I udosmo tako u drugi objekt kompleksa Spomen-doma, gotovi da nasjednemo preostalim kušnjama. Interijer je ureden jednako pomno, s fino izvedenom lamperijom, razvedenim prostorom, golemim prozorskim ploham, zidnim tapiserijama i stropnom rasvjetom. Šank je sprijeđa obložen svijetlosmedom govedom kožom, dlake očuvane kao da je netom dovučena s ispaše. Bilijski stol leži odbačen uz jedan zid. U zavučenim spremišnim izbama oko kuhinje i kotlovnice još počivaju zalihe jugodizajnerske blagovaonske keramike. U jednoj sobi čuju se kaplje vode koje padaju u već prelivenu kantu. Pazimo da ne uđe mačka, da ju ne zaključamo na odlasku. Živih ljudi nema u ovoj priči. Vrat ćemo se doma s reportažom kojom defiliraju isključivo književna stvorenja, napuštene životinje, mitska bića, historijski divovi. U šumi koja je sve, ali samo ne obična, nailaze uto i neki šetači. No drže se donjih, svjetovnih staza, zaobilazeći Omladinske stube koje iz podnožja brega izbijaju na vrh. Godine polagano drobe kamene ploče kojima su obložene. Građevinski kompleks nije ovdje dominantan problem, ne dok je u igri kolektivno-psihološki.

Ili možda politički, kako je komu drago, s obzirom na to da je slična kob zadesila ogromnu većinu ostalih mjesta sjećanja na socijalizam, Narodnooslobodilačku borbu, Jugoslaviju. Ovo je pritom tek jedno maleno selo, makar najpoznatije na svijetu. Koncentracija značajnih građevina u njemu je izuzetna, tako i zvanična nevoljkost da ih se nanovo upogoni za ista praktično. Ta hrvatske vlade današnjice ne žele valjano iskoristiti ni velebnu Kockicu na zagrebačkoj

'Najpoznatije selo na svijetu'

obali Save, nego se radije guraju u onom kućerku na Markovu trgu ili uzurpiraju Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku. Proganjaju ih utvare jugokomunizma. Opasnije su nego Cesargradska vještica, zli vuk i Mandafoko zajedno.

Tretman kumrovečke Političke škole bio je sasvim indikativan. Nje su se najizričnije odrekli prvo oni koji su ju nekoć pohađali, a zatim su ju odbacili i dobitnici nove epohe. Smještanje prognanih Vukovaraca bilo je u tom kontekstu donekle cinično. Ne njima samima, oni su tu živjeli godinama, podjednako u svakodnevnoj tugi i veselju. No to je bila posljednja suvisla upotreba ovog prostora, barem kao pukog materijalnog dobra. Oni su mu produžili rok trajanja, grijali ga i čistili i prozračivali, da bi nakon svega bio prepusten atmosferilijama, miševima i lupežima.

Novi sistem zauzvrat nije izgradio ništa usporedivo. Razgradio je usput i znanost i školstvo i privredu i zdravstvo, baštinjene vrijednosti demonstrativno proglašavajući neželjenima. Građevinska mjera novog sistema jesu apartmani. No, da ne bude zabune, veličina prostora ne određuje njegovu kvalitetu. Presudna je i ovdje bila politika upotrebe. Kao u ČOPIĆA, na kojem smo također naišli. A zna se tko je u njega bio Ježurka Ježić, ili se mislilo da se zna, dok šuma nije ponuđena investitoru.

'Stigoše oni do proplanka i ugledaše Ježevu kućicu...' Ježeva kućica – zapravo nosi vrlo jednostavnu, jasnu i nadasve pozitivnu poruku, a ona podrazumijeva da treba voljeti svoj dom i svoju zemlju bez obzira da li nam se netko ruga ili ne. ■

IVA DAVORIJA

Ljudi si sve teže mogu priuštiti život u Rijeci

Izmjene Generalnog urbanističkog plana Rijeke negativno utječu na očuvanje od komercijalizacije i trajno mijenjaju izgled i funkcionalnost naselja. Dugoročni efekt je gentrifikacija, koja već sada postaje sve prisutniji problem. Angažman građanki i građana je možda najvažniji

IVA DAVORIJA diplomirana je povjesničarka i pedagoginja, vijećnica iz redova Možemo! u Gradskom vijeću Grada Rijeke te voditeljica edukativno-preventivnih programa u udruzi SOS Rijeka. Ima bogato iskustvo u radu s mladima i u borbi za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, a s njom smo razgovarali o aktualnim temama vezanim uz Rijeku – od Lürssena do Muževni budite.

Krajem prošle godine zajedno s Nebojšom Zelićem na sjednici Gradskog vijeća jedini glasali ste protiv izmjena Generalnog urbanističkog plana. Možete li objasniti zašto ste protiv izmjena GUP-a?

Projekt izgradnje stadiona s tri luksuzna nebodera *ad hoc* ruši sve što su godinama gradski urbanisti i GUP predviđali za grad i Kantridu. Uopće nije jasno na koji način će se tzv. Mini Dubai 'funkcionalno i kvalitetno urbanistički uklopiti u okolno gradsko tkivo', što trenutni GUP nalaže. Gdje su vrtići, Park&Ride garaže, javni prostori, igrališta za koja i sam Grad tvrdi da su potrebna naselju? Tu je i klimatsko-mitigacijski argument koji bi trebao biti neizostavan u prostornom planiranju, što je i direktno spomenuto u Zakonu o prostornom uređenju, Strategiji prilagodbe klimatskim promjenama, Programu razvoja zelene infrastrukture, Studiji zelene infrastrukture Grada Rijeke i vezanoj Strategiji koja je u izradi. Sve što smo dosad vidjeli oko ovog projekta u potpunosti je suprotnosti s mitigacijom klimatskih promjena. Također nam je bilo problematično što se

na istoj sjednici gradskog vijeća odlučivalo o dva međuovisna prostorno-planska dokumenta kako bi se područje pomorskog dobra i zaštićene obale na kojem stoji rekreativna namjena promijenilo u mješovitu namjenu i time omogućilo izgradnju Mini Dubija. Nevjerojatno nam je da je sve što je nekadašnji gradski odjel za urbanizam, koji *nota bene* više ne postoji, upisao u svoje razvojne dokumente od strateške važnosti za grad, a i šire, anulirano ovim izmjenama bez ikakvog objašnjenja.

Zaštita javnog interesa

Kako izmjene GUP-a utječu na očuvanje obalnog područja Rijeke od komercijalizacije i na dugoročni razvoj naselja Kantrida? Koje strategije predlažete za zaštitu javnih interesa u ovom slučaju?

Takve izmjene utječu negativno na očuvanje od komercijalizacije i trajno mijenjaju izgled i funkcionalnost naselja. Dugoročni efekt je gentrifikacija, koja već sada za Rijeku i njeno stanovništvo postaje sve prisutniji problem. Ljudi si sve teže mogu priuštiti život u ovome gradu. Gradnja tri luksuzna nebodera, čija je visina veća od udaljenosti od morske obale, još je snažniji korak u tom smjeru. Ove izmjene treba gledati u svjetlu nedavnih izmjena Zakona o koncesijama i Zakona o pomorskom dobru kada je ministar BUTKOVIĆ mogao javno izjaviti da će dio pomorskog dobra RH izdvojiti i 'poklo-

niti' nekoj JLS, odnosno nekom investitoru, a s ciljem omogućavanja takve investicije. Svjedočili smo izmjenama glavnog urbanističkog dokumenta kako bi se omogućila izgradnja tri luksuzna nebodera, tik uz pomorsko dobro. To bi trebalo duboko zabrinuti sva mjesta na obali Jadrana, od Umaga do Dubrovnika. Ministar Butković pokazao nam je što nam zapravo u budućnosti donose ovi novi zakoni.

Kad predsjednik Vrhovnog suda s jedne strane javno zagovara zadržavanje obiteljskog nasilja u privatnoj sferi, a s druge upućuje niz mizoginih poruka na račun Severine, to nije zabrinjavajuće nego zahtijeva sankcije

Potrebno je očuvati postojeći GUP koji nalaže da, ako se ide s velikom investicijom poput gradnje novog stadiona, ona mora odgovarati potrebama lokalnog stanovništva. Dodatno, sve izmjene prostorno-planskih dokumenata moraju biti u skladu s prije spomenutim strateškim dokumentima te Planom razvoja Grada Rijeke do 2027., kojem je jedan od strateških ciljeva 'Pametna, zelena i čista grad prilagođena potrebama svih građana', sa specifičnim ciljem 'Zeleni grad na moru: prostor u službi građana'. Pritom su građani/ke neizmerno važni. Zato pozdravljam Građansku inicijativu Kantrida koja se od prezentacije projekta snažno aktivirala u osvještavanju zajednice što njegova realizacija znači za sve koji/e tamo žive, ali i grad u cjelini. Angažman građanki i građana je možda najvažniji. Politika će odraditi svoje, ali ona je u bitnome uvjetovana time koliko su građani/ke spremni stati u obranu javnog interesa. A sad je to potrebno više no ikad.

Lürssen grupa, koju ste prošle godine pozvali na transparentnost u djelovanju, aktivno gomila nekretnine – zna li se što točno planiraju učiniti sa svim nekretninama i osnovanim društvima?

Da podsjetim, prije više od pola godine osvrnuli smo se na *modus operandi* Lürssen grupe i na ono što mislimo da građanke i građani trebaju znati, a to je da se u protekle tri godine pod kapom Lürssen grupe osnovalo i kupilo preko 70 trgovačkih društava s istim čelnim ljudima, sjedištem, datumom osnivanja i sl. Usporedo s time događaju se zabrinjavajuće akvizicije, preuzimanja i kupovanja vrijednih nekretnina na području Rijeke i okolice od strane jedne grupacije, čime se poslovanje iz sfere brodogradnje i inovacija usmjerilo i na nekretnine i ugostiteljstvo. Na naše pisane upite upućene Lürssen grupi, Gradonačelniku Rijeke i Lučkoj upravi, svakome u okviru njihove nadležnosti, dobili smo paušalne, općenite odgovore i nepotkrijepljeno uvjeravanje kako će to sve biti super, ali ključna pitanja, kao što se s tim nekretninama i društvima kani učiniti, ostala su neodgovorena.

Kakav je potencijalni utjecaj planova Lürssen grupe na kvalitetu života građana Rijeke i Opatije i što mislite da bi trebalo učiniti da bi se osiguralo da ti planovi budu u najboljem interesu građana?

Ono čega ozbiljno nedostaje kad tako veliki investitor iskaže interes za ulaganjem u Rijeku, premda to nije specifično samo za nas, jest prioritiziranje zaštite javnog interesa. Dojma sam da se neplanski i nekritički pristupa tim pregovorima i da sve u konačnici završava pogodoivanjem interesima krupnog kapitala. Investicije nisu *a priori* loše, što nam se zna imputirati da smo kao stranka antiinvesticijski nastrojani, ali one *moraju* doprinijeti dobiti lokalnog stanovništva i podići kvalitetu života. Ne treba nam 'razvoj' koji će nam oduzeti ono što smo zajednički stvarali desetljećima i k tome bez ikakve kritike ili javne rasprave pogodovati stranim investitorima. Stav 'samo da se gradi' zapravo je iluzija o napretku, koja se vrlo brzo rasplina kad shvatimo da to što se gradilo a) nije dostupno većini građana/ki i b) ne odgovara na stvarne potrebe lokalnog stanovništva. Hoće li vizura grada zapriječena mega jahtama i grad u kojem će sadržaj šireg centra biti usmjeren turistima, vlasnicima jahti i povremenim posjetiteljima, a ne stanovnicima, doprinijeti većoj kvaliteti života ili ćemo dobiti prostore koji će samo fizički, ali ne i financijski biti dostupni svima? Imamo strateške dokumente koji mogu i trebaju poslužiti kao baza za pregovore sa stranim investitorima. Također, imamo pri ruci i razne demokratske alate za

ispitivanje potreba lokalnog stanovništva. Razvoj grada i povezane investicije moraju biti planirane, strateške i održive.

Možemo! Rijeka je u studenom podržao peticiju građana za otvaranje Sveučilišne Avenije na Kampusu, u blizini koje i dalje traju radovi, kao i gužve, a sada se uz radove u Krešimirovoj i Trpimirovoj zatvorila i Adamićeva ulica. Planirate li adresirati probleme kao što su gužve i infrastrukturni nedostaci?

Ulaganje u prometnu infrastrukturu u Rijeci je sustavno zanemarivano. Potrebni su smioniji i konkretniji koraci u rasterećenju centra grada od prometovanja za osobne automobile i osnaživanje javnog prijevoza, koji je trenutno nefunkcionalan i skup, a ključan za održivija rješenja. Razvijanje Park&Ride modela i gradnja biciklističke infrastrukture dobar su smjer. Ovdje bih samo naglasila da ulaganja u komunalnu infrastrukturu poput parkinga moraju ostati u domeni gradske vlasti. Spominjem to zato da bismo se odmaknuli od rješenja kao što je prodaja terena Zapadne Žabice privatnom investitoru, Best-in Parkingu, čime se značajan prihod za gradski proračun predao u ruke privatnoj firmi. Strateško promišljanje, jasna vizija s naglaskom na zaštitu javnog interesa i održiva prometna rješenja jedini su način da se odgovori na prometno-infrastrukturne nedostatke u gradu.

Fundamentalizam u javnom prostoru

Prošle su se godine povukla brojna pitanja o dodjeli prostora kulturnjacima u Rijeci, uključujući prostor nekadašnje robne kuće Karolina Riječka, kao i OKC Palacha. Smatrate li da postoji transparentnost u procesu dodjele prostora kulturnim akterima?

Slučaj koji je unio sumnju u transparentnost bila je dodjela gradskog poslovnog prostora

na Korzu trgovačkom društvu IPL ART d.o.o., bez naknade, a zbog postavljanja izložbe s naplatom ulaznica. Pritom je Gradonačelnik izmijenio namjenu tog prostora iz komercijalne u kulturnu djelatnost da bi se uskladila sa zainteresiranim zakupcem, što je predstavljalo svojevrsni presedan. Tvrtki IPL ART d.o.o. omogućilo se nešto što se nije omogućilo nikom drugom na kulturnoj sceni. No rekla bih da je to manji problem, iako nimalo nevažan. Ignoriranje kulturne scene i potpuno zanemarivanje ključnih mjesta riječke društvene i kulturne povijesti puno su veći problem. Grad bi trebao uložiti u kulturne prostore koje ima na raspolaganju, a koje onda radnici/ce u kulturi mogu slobodno i transparentno koristiti, što nije slučaj. Pri-

Rijeka ima tradiciju progresivnih lijevih ideja, ali nije (od)cijepljena od porasta fundamentalizma. Kad je krenula inicijativa Muževni budite, nastala je poprilična konfuzija. Molitva nije problem, ali poruke koje podržavaju nedemokratske patrijarhalne vrijednosti jesu

mjerice, natječaj za OKC Palach, kulturno mjesto koje je odgojilo brojne generacije, čekao se tri godine. Hartera je nakon završetka EPK potpuno zapuštena, a nedavnom odlukom Marganovo je izbrisano kao mjesto na kojem se smiju organizirati javna događanja. Nemamo rješenja za Teatro Fenice, a ne znamo ni o budućnosti Ivexa i Exportdrva. Takav nemar i pasivnost u upravljanju kulturnim resursima rezultirat će time da se urbana i izvaninstitucionalna kultura u Rijeci izbrise ili svede na komercijalne zabavne programe koji služe turističkoj promociji i profitu.

Osim što ste vijećnica, također ste i aktivna građanka, a trenutno ste koordinatori- ca preventivno-edukativnih programa u udruzi sos Rijeka. Možete li nas pobliže upoznati s tim programima?

Edukativno-preventivni program obuhvaća niz projekata i aktivnosti koji imaju odgojno-obrazovni karakter, a usmjeren je na razvoj znanja i vještina za prepoznavanje i borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja. Samo savjetovanje žena žrtava nasilja svojevrsno je gašenje vatre jer nasilje koje proživljavaju nisu zasebni incidenti, nego je problem strukturalne naravi. Educiranje o tim temama nužan je korak prema prevenciji i pritom je važno educirati sve, od mladih, roditelja, odgojno-obrazovnih radnika/ica, stručnjaka/inja u sustavu za zaštitu žrtava nasilja, medijskih djelatnika/ca itd. Tu je i zagovaranje sustavnih promjena, jer najvažniji korak je izgraditi sustav koji nasilje koje žene proživljavaju tretira kao društveni problem, a ne izolirani incident.

Nedavne izjave predsjednika Vrhovnog suda u slučaju skrbištva nad maloljetnim djetetom Severine Vučković izazvale su kontroverze, posebno zbog njegovih komentara o obiteljskom nasilju. Kakav utjecaj takve izjave imaju na tretman žena koje su preživjele institucionalno nasilje? Kako unaprijediti pristup institucija u takvim slučajevima?

Kad osoba na takvoj poziciji s jedne strane javno zagovara zadržavanje obiteljskog nasilja u privatnoj sferi, a s druge upućuje niz mizoginih poruka na račun SEVERINE, to nije zabrinjavajuće nego zahtijeva sankcije. Za mnoge je žene čin prijave možda najrizičnija stvar koju će u životu učiniti. Pružanje institucionalno zaštite presudno je da te žene ne bi dočekao tragičan kraj. Međutim, mi imamo sustav koji perpetuira rodno uvjetovano nasilje. Dugotrajnim postupcima dodjele skrbištva vrši se institucionalno nasilje nad ženama koje pokušavaju napustiti svoje nasilne partnere, ali ih sustav tjera da zbog 'dobrobiti djece' održavaju kontakte s njima. Također, institucije postaju proizvođača nasilnih partnera koji pokreću mnogobrojne sporove i vrše tzv. postseparacijsko nasilje. Sustav mora u fokus staviti zaštitu žena, a ne ih dodatno traumatizirati. Imamo vrlo jasne preporuke GREVIO odbora što je potrebno učiniti da bi sustav bolje funkcionirao i nema nikakvog opravdanja ih se ne implementira.

Ove je godine u Rijeci prvi put održan molitveni skup inicijative Muževni budite, međutim brojčano su ih nadjačali kontra prosvjednici. Kako takvi događaji utječu na društvenu dinamiku i javni diskurs u gradu?

Rijeka ima tradiciju progresivnih lijevih ideja, ali nije (od)cijepljena od porasta fundamentalizma. Mislim da je dobro da se reagiralo jer se na društvene inicijative kojima je u pozadini opasan set vrijednost treba reagirati. Smatram da je molitveni skup sve samo ne apolitičan, ma što organizatori tvrdili. Kad je krenula inicijativa Muževni budite, nastala je poprilična konfuzija o tome je li riječ o prosvjedu ili nije. Zauzimanje javnog prostora i javno proklamiranje poruka koje se šalju putem javne molitve slični načinu na koji se održavaju prosvjedi. Molitva nije problem, ali poruke koje podržavaju nedemokratske patrijarhalne vrijednosti jesu. ■

Noć krvi i krivnje

Zvonimir Zakošek iznosi brojne i s obzirom na vladajuću ideologiju heretičke ocjene rata: spoznaju stečenu u Pakračkoj Poljani 'da radimo iste stvari kao i suprotna strana', fakt da je zločine prihvaćala 'cjelokupna hrvatska politika', dok se merčepovce poticalo i štitilo. No prešućuje da je u optužnicama za Pakračku Poljanu iz 1997. i 1998. on bio petookrivljeni

ČESTO sanjam čovjeka u kojeg sam pucao iz neposredne blizine. Taj čovjek je imao oko šezdeset godina. Žena mu je bila na vratima kuhinje i držao sam je na nišanu svojega kratkog automata. Zvao sam ga da side s tavana. Čuli su se koraci i on je počeo silaziti. Najprije sam vidio noge, onda njega do pasa, i pušku... U jednom mi se trenutku učinilo da okreće pušku kao da... Pucao sam mu u prsa. Što je htio? Možda se htio predati? Je li htio pucati? Jesam li trebao pričekati? Vidim mu jasno lice... Ono što sam ja učinio, ne može se popraviti.)

Ove rečenice su skraćeni ulomak iz knjige 'Odlazak u noć' nedavno objavljene u izdanju Jesenskog i Turka. Riječ je o memoarima ZVONIMIRA ZAKOŠEKA, visokopozicioniranog pripadnika pričuvne postrojbe MUP-a predvođene osuđenim ratnim zločincem TOMISLAVOM MERČEPOM te ratnog bojnika Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane, danas predsjednika ogranka veteranske organizacije Hvidra u zagrebačkoj četvrti Maksimir. Naslovnica je ponešto zbudjujuća – na njoj je navedeno samo ime JASNE BAŠTIĆ. Autorica je slobodna novinarka koja je tijekom ovdašnjih ratova izvještavala za švicarske medije, a u uvodu objašnjava kako je tekst nastao temeljem niza susreta s protagonistom. Nakon prve dvije stranice cijeli ostatak napisan je iz Zakošekove perspektive.

Krajem osamdesetih novinar časopisa 'Sam svoj majstor', ljubitelj Pink Floyda i općenito rocka, živi u Samoboru kao zadovoljan suprug i otac dviju kćeri. U lipnju 1991. postaje ratni izvjestitelj Večernjeg lista, no ovaj se 37-godišnjak vrlo brzo dobrovoljno priključuje HV-u. Kao razloge navodi utjecaj medija, do kolektivne psihoze radikalizirane društveno-političke okolnosti, probuđeni nacionalni naboj i želju za obranom zemlje. Više od svega, idealizam – želju 'da izgradimo bolje društvo', ali i želju da bude aktivan sudionik povijesti. Nakon početka ratnog puta u Topuskom, od listopada 1991. do siječnja 1992. nalazi se u Pakračkoj Poljani. Kasnije provodi jedanaest mjeseci u sjevernoj Bosni nedaleko od Lukavca, da bi rat završio u 'Oluji' na potezu Trojvrh – Slunj – Vrginmost.

Zakošekov glas kroz dvjestotinjak stranica detaljno oživljava pakao: tu su tjeskoba iščekivanja udara metaka u vlastito meso, plač i povraćanje koje izaziva 'nepatvoreni, golemi strah', psihički slomovi avanturista,

Tomislav Merčep
osuđen je na sedam
godina zatvora

grimase ranjenih konja, stiskanje rebara pogođenog vojnika da ne iscure pluća, paranoja od izdaje, obavještavanje obitelji poginulih, srpski zarobljenici koje pripadnici postrojbe 'Crni labudovi' Armije BiH razapinju na križeve, namjerno samoranjavanje ustrašenog HV-ovca pred 'Oluju', vozilima bezbroj puta pregaženi leševi krajiških boraca. Precizno je opisan dugi niz aspekata materijalne i psihološke stvarnosti, koje ovdje nije moguće ni nabrojiti. Među njima su uloga zapovjed-

Zakošek tvrdi da je zaštitio i od sigurne smrti spasio teško zlostavljaju braću Nikolu i Dušana Miokovića, osim toga, 'još desetak ljudi je živo zahvaljujući tome što sam bio tamo (...) na to sam strašno ponosan'

nika, logika (ne)funkcioniranja postrojbi, dezorijentacija u 'ratnoj magli', adrenalin i kaos borbe, 'čišćenje' osvojenog terena. Smjenjuju se sirove impresije i naknadna promišljanja, a znatna se pažnja posvećuje graničnim iskustvima i emocionalnim krajolicima. Izviru strava suočavanja s vlastitom smrtnošću i – vrlo snažna – strava ubijanja, ali i ona ulaska u intimu ubijenih. Prilikom osvajanja bjelovarske vojarne Zakošek je na tijelu regruta JNA pronašao ljubavno pismo, što ga je duboko kosnulo: u ratu je 'vrlo važno dehumanizirati neprijatelja'. Oružje i zapovjedni položaj, a naročito vlast nad zarobljenicima 'čovjeka opije na vrlo neobičan način (...) misli da ima Božju moć da odlučuje o životu i smrti'. Ovisnost o suborcima jača je od obiteljskih veza – 'Ja' više ne postoji (...) Ne znaš više tko si. To je jezivo stanje.' Pripovjedač se doima elokventnim, a osim mjestimičnih ponavljanja, Bašić je priču vješto oblikovala u pitak tekst vrlo dobre narativne ekonomije i ritma koji čitatelja posve uvlači u kaos rata te više puta izaziva mučninu i knedle u grlu.

Presudno pitanje je odnos prema zločinima vlastite strane. Zakošek je bio zapovjednik logistike jedinice koja je u Pakračkoj Poljani poubijala desetine uglavnom srpskih civila. On otvoreno piše o zvjerskim premlaćivanjima i mučenjima induktorskim telefonom, spominje trinaest zatvorenika i isti broj uskoro pronađenih trupala. Ubijalo

se 'iz mržnje, sadizma i koristoljublja (...) Bilo je nešto psihopatski u tim Merčepovim ljudima'. Osim MUNIBA SULJIĆA, osuđenog za ubojstvo ALEKSANDRE ZEC, tu je cijela galerija notornih likova poput PAVE MLINARIĆA, STJEPANA MANDARELA ili BRANKA ŠARIĆA. Iako je Zakošek bila 'muka od tolikog batinanja', on komentira kako su oni 'bili amateri' u usporedbi sa zlostavljanjima u Kninu – premda ispovijest merčepovca MIRE BAJRAMOVIĆA objavljena u Feral Tribuneu po monstruoznosti u najmanju ruku ne zaostaje ni za čim što se ovdje pripisuje srpskoj strani.

Dojam je da se umanjuje brutalnost zločina. A ako je Zakošek vjerovati, on je u košmarnoj bujici nasilja igrao tek ulogu nedovoljno upućenog i bespomoćnog promatrača, a potom i nekoga tko je nastojao pomoći. Za hapšenja Srba i nestanke ljudi u Kutini 'tada nisam znao (...) U prvo vrijeme nisam znao ni što se zbiva u samoj Pakračkoj Poljani', reći će, dok su se on i Merčep razišli 'u odnosu prema zarobljenicima i civilima'. Slijede stranice i stranice samopropitivanja, ali prije svega opravdavanja – 'da sam djelovao drugačije? Bi li neki čovjek ostao živ?', 'nisam mogao izvući te ljude, srpske civile, iz zatvora...', 'nisam mogao utjecati na događaje', 'da sam išao u žešću konfrontaciju, sigurno bih bio ubijen'. A da je samo otišao, postao bi izdajnik: to bi ugrozilo 'i sigurnost onih koji su tamo bili pod mojom zaštitom', dok je u Zagrebu 'mogla stradati moja obitelj'. Konačno, on tvrdi da je zaštitio i od sigurne smrti spasio teško zlostavljaju braću NIKOLU i DUŠANA MIOKOVIĆA, osim toga, 'još desetak ljudi je živo zahvaljujući tome što sam bio tamo (...) na to sam strašno ponosan'.

Unatoč dvostrukoj liniji zapovijedanja, upitna je uvjerljivost teza o Zakošekovom neznanju i nemoći, naročito zato što sam kaže da je kasnije postao zapovjednik jedne od triju satnija Merčepove postrojbe. No njegovu vjerodostojnost mnogo izravnije urušava nešto drugo. On navodi da 'nije nikada nikog tukao' i da to važi za sve pod njegovim zapovjedništvom. Ističe i materijalni interes u podmetanju oružja imućnijim Srbima, poput direktora Ribnjaka MIRKA CICVARE, koji je 'priveden samo zbog novca' (i kasnije ubijen). To ga je, tvrdi, 'strašno pogodilo i razočaralo', a 'ponižavajuće i razočaravajuće' bilo je i saznanje da njegovi vojnici krađu.

Zakošek prešućuje da je u optužnicama zagrebačkog Županijskog državnog odvjet-

ništva za Pakračku Poljanu iz 1997. i 1998. on sam bio petookrivljeni – i to zbog protupravnog lišavanja slobode izvršenog na okrutan način te iznuda imućnih kutinskih taksista NIKOLE PELEŠA i BRANKA VELAGIĆA. Prvi je posvjedočio kako ga je zarobilo više muškaraca, uključujući Zakošeka koji mu je rekao 'da nije ništa kriv', no da bi trebao 'dati pomoć (...) jer ništa nije dao za Hrvatsku'. Opljačkali su mu 23.000 njemačkih maraka i automobil marke BMW 525, a iz poharane kuće odnesen mu je niz predmeta, uključujući peglu i usisivač. Velagić je prema optužnici u zarobljeništvu mučen strujom i ubadan nožem, slomljeni su mu čeljust i dva kralješka, a u debelo crijevo uguran strujni kabel. Oduzeti su mu kamion i automobil marke Mercedes, motocikl i kamionski motor. U iskazu danom 3. studenog 1997. navodi kako mu je 'Zvonko' (po svemu sudeći Zakošek, što je zaključio i ŽDO) 'prislonio pištolj na čelo i kazao da potpiše da te stvari daje za Hrvatsku'. Oteto mu je i niz drugih vozila, muzička linija, harmonika, violina, bušilica, zlatni nakit, satovi i ostalo u vrijednosti do sto tisuća maraka. 'Očito je da je namjera Zakošek Zvonimira i (suoptuženog, op. a.) PROSINEČKI KREŠIMIRA isključivo i bila da se domognu novca i vrijednih predmeta koristeći ratnu situaciju', stoji u optužnicama.

Postupak protiv Zakošeka izdvojen je u poseban predmet vođen pred Općinskim sudom u Kutini. U nepravomoćnoj presudi Merčepu iz svibnja 2016. stoji kako je u prosincu 2011. obustavljen. Prema Dokumentinom izvještaju, Zakošek je kao svjedok u Merčepovom procesu rekao kako je dvaput oslobođen, a potom je nastupila zastara. O razlozima se može nagađati. Peleš i Velagić svjedočili su u postupcima protiv Merčepa i Suljića, vezano i za ubojstvo ALEKSANDRA ANTIĆA, čiji su grob prema svojim prvim iskazima morali kopati. U kasnijim su iskazima mnogo toga 'zaboravili'. U jednoj presudi navedeno je kako se to 'nesjećanje' može pripisati i strahu, s obzirom na to da su tijekom procesa dobivali prijetnje. Prema sudskim spisima koje nam je ustupila Documenta, taksisti Zakošeka nisu prozivali za fizičko

nasilje. Peleš izričito tvrdi da ga je on i štitio, dok braća Mioković jesu ustvrdila da ih je izvukao iz zatvora i spasio od zlostavljanja. Međutim, Zakošek u memoarima Peleša i Velagića ni ne spominje, kao ni tu optužnicu. Štoviše, izričito tvrdi kako je osobno bio optužen 'samo za dogovor za likvidaciju Aleksandra Antića' (za što, inače, nismo našli potvrdu) te da je 2012. oslobođen. Ta krupna i – s obzirom na dostupnost dokumenata i fakt da je o Zakošekovoj optužnici još 1997. pisao Feral – glupa laž ozbiljno dovodi u pitanje ukupan sadržaj knjige, uključujući Zakošekovu tvrdnju da je Suljić za njega 'četiri puta organizirao zasjedu' jer da je u atmosferi smrti i pljačke smetao. Licemjernim se doimaju neprekidno isticanje empatije za zarobljenike, zgražavanje nad zločinima ili naglašavanje da je vojnicima 'uvijek govorio o ratnim pravima i što se ne smije raditi'. Zakošek sam kaže kako je rat nenormalno stanje u kojem patološke ličnosti isplivaju, dok se normalni prilagođavaju tom nenormalnom stanju. Ponešto se naslućuje iz ovog priznanja: 'Bio sam kao i svi ostali.'

SPOMENUTO prešućivanje ujedno je neshvatljiv propust same Baštić, koja navodi da je sa Zakošekom razgovarala dvadeset godina. Iz uvoda proizlazi da ga je upoznala na odjelu za veterane zagrebačke bolnice Dubrava, među ljudima s patnjom 'koja kao da je (...) iz nekog drugog svijeta'. Dva puta ranjavan, Zakošek je isto toliko puta pokušao samoubojstvo, dok je na spomenutom psihijatrijskom odjelu boravio u jedanaest navrata. On opsežno opisuje nesposobnost povratka u civilstvo, otuđenje od društva i obitelji, napade gušenja i straha, kronične fizičke tegobe, zaleđenost u proživljenim traumama, pustinju emotivne smrti. A dok stalno obilazi grobove 'svojih dečkiju', osvještava da mrtve 'nikakva domovina ne može vratiti'. Uz krivnju zbog pogibije suboraca, sve više jača, tvrdi, i 'puno mučniji' osjećaj osobne krivnje prema 'neprijatelju' kojeg se sve manje osuđuje. 'Sve češće, kako vrijeme prolazi, razmišljam o žrtvama na drugoj strani, a gdje sam ja bio izravni uzročnik. Do-

pustio sam da me upletu u sve to. Oni koji su izazvali ovaj rat danas nemaju nikakvu grižnju savjesti. Oni su bogati, zdravi i sigurni.'

U neku ruku Zakošek je nesumnjivo, kako tvrdi, 'izigran i prevaren'. No dok zauzima ulogu (i) žrtve – 'cijena koju sam ja platio je sve što sam mogao platiti (...) moj život je potpuno promijenjen', dok on plaća morama i grižnjom jer ih je, reći će majci, 'puno ubio' (u borbama, sugerira se) – mnogi su bez ikakve vlastite odgovornosti i doslovce platili životom. Zakošek iznosi brojne i s obzirom na vladajuću ideologiju heretičke ocjene rata, koje mu neće donijeti laude politike, društva ili braniteljskih organizacija: slutnju da je sukob i pomak stanovništva 'unaprijed dogovoren', spoznaju stečenu u Pakračkoj Poljani 'da radimo iste stvari kao i suprotna strana', fakt da je zločine prihvaćala 'cjelokupna hrvatska politika', dok se merčepovce poticalo i štitilo, tezu o istjerivanju Srba kao jednom od ratnih ciljeva. Uz 'Oluju' navodi da su 'oni, koji su tu rođeni, morali tu i ostati' te da zapaliti jednu kuću znači 'izbrisati jednu obitelj'. Naročito je porazan zaključak da su sve patnje bile uzalud – 'nitko me nije uvjerio da je sada bolje od onda kada smo kretali u rat ili od prije rata'. Ipak, Zakoškov zakašnjeli pokušaj bivanja etičkom veličinom bio bi bitno časniji i vrjedniji poštovanja da je imao hrabrosti i poštenja dosljedno se suočiti s vlastitom prošlošću. U uzavrelom intenzitetu događaja, tvrdi on, pojedinac 'sebi ne može postavljati previše pitanja (...) nema vremena ni za što'. Sve da to i jest točno – a nije, jer su si neki i tada postavljali pitanja – Zakošek je puna dva desetljeća kasnije na Merčepovom suđenju nastupio kao svjedok obrane te ustvrdio

III okr. RIMAC SINIŠA, sin Slavka i Slobodanke r. Janjić, rođ. 29. travnja 1973.g. u Vukovaru, sa prebivalištem u Zagrebu, Novačka 62-b, vojnika, zaposlenog u Ministarstvu obrane RH, neoženjenog, bez djece, Hrvata, drž. RH, nalazi se na slobodi,

IV okr. BAJRAMOVIĆ MIROSLAV, sina Rasima i Vinke r. Krešić, rođ. 30. siječnja 1957.g. u Zenici, R. BiH, sa prebivalištem u Petrinji, Dodoši 58, oženjenog, oca 4 djece, inženjera strojarstva, Hrvata, neosuđivanog, nalazi se u pritvoru po rješenju istražnog suca Županijskog suda u Gradu Zagrebu br. KIR-2644/97 od 3. rujna 1997.g. produženog rješenjem Županijskog suda u Gradu Zagrebu br. Kv-632/97 od 30. rujna 1997.g.,

V okr. ZAKOŠEK ZVONIMIRA, sina Zvonimira i Franjice r. Papeš, rođ. 4. travnja 1954.g. u Krapini, sa prebivalištem u Zagrebu, Bukovac 150, elektrotehničara, zaposlenog u poduzeću "SVJETLO", oženjenog, oca dvoje djece, Hrvata, drž. RH, nalazi se na slobodi,

VI okr. PROSINEČKI KREŠIMIRA zv. "Kreše mesara", sina Ivana i Katice r. Petričanec, rođ. 18. 3. 1953.g. u Zagrebu, sa prebivalištem u Zagrebu, Antolićeva 9, privatnog obrtnika, vlasnika privatne mesnice, oženjenog, oca dvoje djece, Hrvata, drž. RH, nalazi se na slobodi,

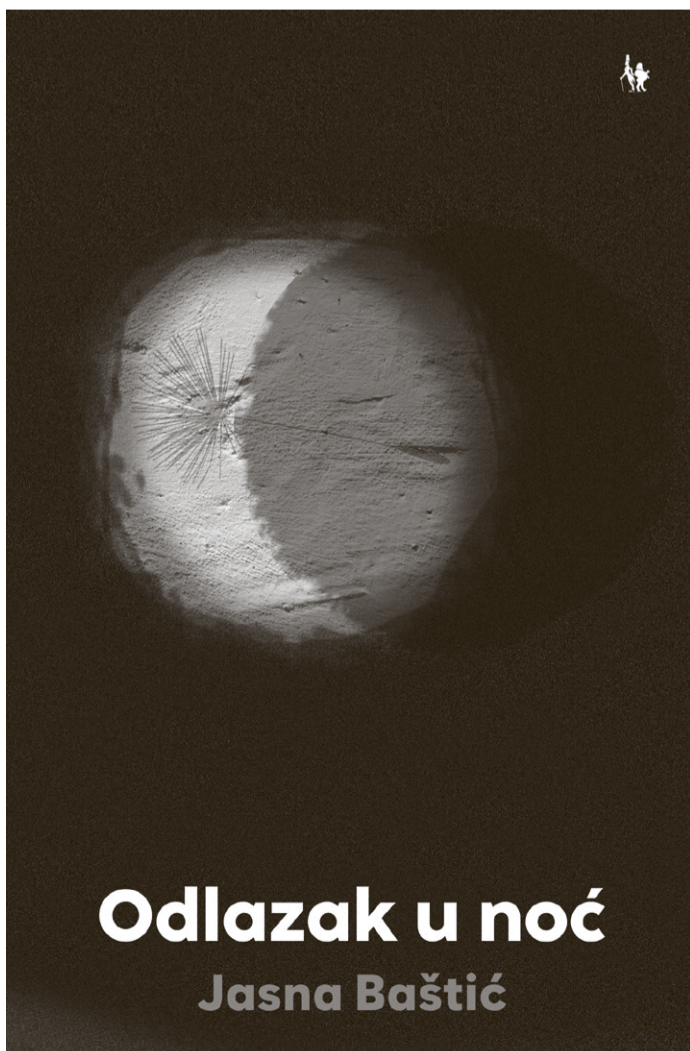
VII okr. ŠARIĆ BRANKA, zvanog "Kosa", sina Branka i Dragice r. Pavlović, rođ. 4. kolovoza 1959.g. u Vinkovcima, sa prebivalištem u Zagrebu, Klajićeva 72/1, glazbenika, neoženjenog, oca jednog djeteta, Hrvata, drž. RH, nalazi se na slobodi,

VIII okr. KARLOVIĆ ZORANA, zv. "Karlo", sina Lenka i Zorice r. Matijević, rođ. 10. svibnja 1968.g. u Zadru, sa prebivalištem u Zadru, Pravdonoše br. 3, stomatologa, neoženjenog, bez djece, Hrvata, drž. RH, nalazi se na slobodi,

Faksimil optužnice
Županijskog državnog
odvjetništva u Zagrebu

kako osobno 'nema neposrednih saznanja o ubojstvima'. U knjizi to ne spominje, ali zato nariče kako je samo poznanstvo s merčepovcima 'crna točka u životu', koja izaziva krivnju, strah, drhtanje i povraćanje. Ukratko, Zakošek kalkulina i danas, dok se – sa spoznajom o profučkanom zdravlju i životu te bijesan na profiterere – očito neiskreno kaje pokušavajući isprati savjest i relativno jeftino iskamčiti moralni kapital.

Ukupna ocjena ne može biti jednoznačna. Mimo osobnih oportunističkih pobuda, stavljanje vlastite krivice zbog (ne)postupanja – pa i samog sudjelovanja u sukobu – u središte važan je korak ka suočavanju društva s prošlošću. Nadalje, ovo je vrlo prljav i neherojski prikaz sukoba devedesetih, ali i prirode rata uopće. Sociolog SINIŠA MALEŠEVIĆ ističe kako je ovo 'izvršna knjiga koja uspješno dekonstruira sve dominantne mitove o Domovinskom ratu', dok druga recenzentica navodi kako djelo sadrži brojne psihološke i sociološke spoznaje. Baštić kaže kako se radi o 'možda najpotpunije napisanoj studiji slučaja u literaturi o PTSP-u'. To bi moglo pripomoći nijansiranim razumijevanju stigmatizirane veteranske populacije. U nekom boljem svijetu 'Odlazak u noć' bio bi, uz upute za kritično čitanje, obavezna lektira u školama, kao primjer neuspjelog krivotvorenja vlastite biografije i istovremeno snažno djelo koje poručuje da je u ratu 'sve zločin', da je u njemu 'nemoguće tražiti smisao' i da nijedan ishod nije vrijedan patnji i beskonačnih trauma, dok se pobjede i porazi stapaju 'u jednu stravičnu sliku razaranja' – u noć krvi i krivnje. ■

Zakoškov glas
detaljno oživljava
pakao rata

Програм за пет плус

Родитељи су сретни јер је дјецци омогућен напредак. До Програма плус дјецци је једини избор како би се дружила и чувала национални идентитет био фолклор, каже Тајана Потурица, координаторица у Белом Манастиру

ПРОШЛЕ године је као пилот-пројект започео Програм плус, програм подршке образовању на српском језику и ћириличном писму, у организацији Српског народног вијећа и СКД Просвјете. Ријеч је о потпуно бесплатном неформалном образовном програму који се посљедњих неколико мјесеци проводи у Белом Манастиру, Книну и Ријеци, а намијењен је дјецци предшколског, основношколског и средњошколског узраста. Како је рекла координаторица Програма плус Сања Шакић, осим понуђених радионица и течаја, за дјецку су организирали излете, па су тако посјетили Дане свемира у Културно-научном центру Милутин Миланковић у Даљу, Музеј вучедолске културе у Вуковару, као и Интерлибер, а Загреб су разгледали у друштву костимираниог лика Николе Тесле. Разговарали смо с координаторицама и предавачицама из сва три града.

У Белом Манастиру програмска координаторица је ТАЈАНА ПОТУРИЦА којој је потицај да се укључи у програм била жеља да се дјецци омогући похађање квалитетних изваннаставних активности које би омогућиле да развију своја знања и вјештине на занимљив, сувремен начин. Проводе шест различитих радионица, а свака је структурирана тако да спајају суремено и традиционално.

— Проведбом програма смо јако задовољни, имамо подршку заједнице, јако је лијеп одазив дјецце. Тренутно имамо око 90 пријављених полазника док им број и даље расте. Знамо колико су данас важни рад рукама и кретање, а наши ученици управо то раде на активностима Програма плус – говори Потурица. За сада су ишли на бројне излете, а посебно воле упознавати нове пријатеље из других средина. Осим тога, имају снажну подршку родитеља и локалне заједнице.

— Родитељи су сретни и захвални јер је дјецци омогућен напредак. До Програма плус дјецци је једини избор како би се дружила и чувала национални идентитет био фолклор, а сада им се отварају врата и повећавају могућности успјеха у суременом свијету – каже Потурица те закључује како идеја за проширење програма не

мањка. Клавир и тамбуру у Белом Манастиру предаје ПЕТАР НИКОЛИЋ, а полазника на радионици је девет.

— Интерес за радионицу је нешто мањи него на почетку, али је рад квалитетнији јер радионице похађају ученици којима је стало до учења свирања инструмената. Резултати су видљиви, но потребно је још доста рада. Ученици су завичајно културно освијештени од самог почетка – каже Николић. Радионицу 'Игра некад и данас' која се одвија за чак два узраста, одржава ВАСИЛИЈА ВУКОВИЋ која говори да дјецку мотивира остати у дотицају с културом и обичајима предака, успоредно са животом у садашњости. Комбинира разна средства како би занимљивије визуализирала одређену тематику, а до сада је представљала многе обичаје.

— Битан је осјећај припадности и опћенито апсолутне прихваћености од стране других. Дјецка имају прилику његовати властиту културу и упознати обичаје. Упраба ћириличног писма је прочити корак при његовању српске културе, али све оно остало што чини овај програм посебним, а увелике прави разлику и пружа особи мјесто за напредак јест: сурадња дјецце и предавача, путовања, гледање представа, расправе, истраживања и још много тога – закључује Вуковић.

Програмирање и роботикку предаје ОЛИВЕРА СТОЈАКОВИЋ, а активности су

осмишљене с нагласком на игри и интеракцији, потичући маштовитост, креативност и тимски рад.

— Дјецка имају прилику да се упознају с основама електронике и програмирања кроз једноставне, занимљиве пројекте. Кориштењем специјално дизајнираних роботичких сетова, дјецка састављају мале роботе, програмирају их да извршавају одређене задатке и истражују основе сензорске технологије. Циљ је пружити дјецци основна знања о технологији, потакнути њихову радозналост, критичко размишљање и развој вјештина корисних у свијету сувремених технологија – каже Стојаковић која сматра да Програм плус има кључну улогу у олакшавању приступа разноврсним едукативним програмима за дјецку.

У Книну је програмска координаторица ЛАНА РАШКОВИЋ МАГЛОВ, која наводи како за сада у овоме граду имају седам радионица, укључујући репетиције из наставних предмета математике, физике, кемије и енглеског језика. Разматрају и увођење нових активности – овисно о интересу дјецце.

— Главни циљ репетиција је пружање подршке дјецци у савладавању школског градива, али зато друге активности у већој мјери укључују културне садржаје: нпр. полазници дјецке играонице имају се прилику сусрести с ћириличним писмом те

народним бајкама, причама и пјесмама српских писаца, а полазници хора и школе хармонике упознати с музиком и културом свог завичаја – објашњава Рашковић Маглов.

Већ сада примјећује битне помаке, попут исправљених оцјена у школи те бројних упита за заједничке излете. У раду их посебно мотивира чињеница да дјецка на овим активностима склапају нова пријатељства. Тренутно броје око 60 уписане дјецце, а тај је број у порасту. Инструкције из енглеског језика у Книну држи КРИСТИНА КАЛАТ која каже да је код већине ученика видљив помак у разумијевању и усвојености градива.

— Група ученика којој предајем енглески језик похађа основну школу, од петог до осмог разреда. Већином пратимо градиво које обрађују у школи те додатно вјежбамо. Овисно о потребама ученика обрађујемо граматичке структуре, вокабулар, читање или слушање с разумијевањем. Мислим да је Програм плус јако користан за дјецку јер имају прилику проширити своје знање и побољшати оцјене, али исто тако проводи вријеме са својим вршњацима у опуштеном окружењу. Судјеловањем у разним активностима упознају културу још више те дијеле то искуство с другим вршњацима – закључује Калат. ВАЛЕРИЈА ЧУЛИНА у Книну држи инструкције из математике, а тренутно на сваком термину буде десетак полазника, углавном дјецце виших разреда основне школе и средњошколаца.

— Интерес дјецце је више него добар јер се ради о предмету који је доста битан, а с којим дјецка неријетко имају проблема и заостатака. Што се тиче резултата они су задовољавајући с обзиром на чињеницу да се инструкције одржавају једном тједно, а неки ученици због смјенске наставе могу присуствовати сваки други тједан. Кроз разговор са дјецком али и њиховим родитељима стекла сам дојам да су сви задовољни. Види се напредак – каже Чулина.

Програмска координаторица у Ријеци ИВАНА ГАЛАМИЋ каже да је иницијални потицај за прикључивање Програму био потакнути младе генерације на учење и очување традиције и обичаја кроз различите активности и програме.

— Кроз различите теме унутар пет радионица које за сада имамо, проводимо садржаје везане за наш завичај и културу. Тренутно на свим радионицама имамо преко 30 деце – каже Галамић те додаје да родитељи подржавају програм, али и како се нада да ће квалитетни садржаји утјецати на повећање полазника радионица.

Радионицу фотографије предаје НАТАЛИЈА ДОКМАНОВИЋ која пет полазница учи о фотографији од основа.

— Користимо се више или мање модерном опремом, а примамо све врсте фотоапарата, од мобитела до полароид фотографија за успомену. Учимо и професионалне опције на апаратима с измјењивим објективима, играмо се филтерима, сликамо свој околиш и једни друге – говори Наталија те додаје да су полазници учили и о познатим фотографима из редова српског народа.

— Мањинско образовање на овај начин привлачи нове полазнике, дружимо се кроз игру, учење и забаву – закључује Наталија.

Иако је Програм плус тренутно пилот-пројект, довољан је успјех чињеница колико је дјецце привукао већ у првих пар мјесеци постојања, а тиме више што су полазници програма заинтересирани и пуни воље још учити, играти се и међусобно упознавати. ■

Кад се мале руке сложе – ђаци на радионици цртања

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOČIJA

#1260, petak 9. 2. 2024.

HELENA KLAKOČAR Od početka su me obilježile migracije

Priča 'Vlaga, Mraz i Sol' proizašla je iz mog nadanja da će za 50 godina današnje izbjeglištvo biti strašna povijest i da će se ljudi tada zgražati što su neki morali pješaćiti tisućama kilometara ili ploviti u nesigurnim brodovima i tonuti na putu za Europu

IZBJEGLIČKI logor na sinajskoj obali Sueskog kanala za vrijeme Drugog svjetskog rata dio je mnogih dalmatinskih obiteljskih predaja, pa i moje obitelji. Slušala sam o teškim uvjetima u toj suroj pustinji i bolestima od kojih su umirala djeca, ali i o zavidnoj samoorganizaciji 30.000 jugoslavenskih izbjeglica unutar koje mi je baki pripala uloga školske učiteljice, što je i inače bila. Zbog toga me zainteresirala grafička novela 'El Shatt: fragmenti' HELENE KLAKOČAR, objavljena prošle godine u izdanju Umjetničke organizacije Javni prostor, a ta me knjiga odvela dalje kroz njezin rad, prvenstveno unutar strip-novinarstva. Najpoznatija njezina grafička novela je 'Nemirno more' koja dnevnički bilježi život na brodu u prvoj godini rata u Hrvatskoj. 'Nemirno more' je prvo objavljeno 1999. u Belgiji i dobilo je godinu kasnije prestižnu nagradu za najbolji strani strip na najvećem europskom festivalu stripa u Angoulêmeu. Poslije je u Srbiji u izdanju Fabrike knjiga izašao i nastavak 'Nemirno more 2', a tek 2015. i 2016. obje su knjige našle i hrvatskog izdavača, Vedis, koji je objavio, među ostalim, i njezin 'Zid Mediteran', grafičku novelu o spašavanju izbjeglica na Mediteranskom moru.

Da prvo razjasnimo: zovete li to što radite stripom ili grafičkom novelom? U vašim knjigama se navode oba termina. Grafičkom novelom, a kod nas bi se moglo zvati i grafičkim romanom, jer novel na hrvatskom znači roman. Mislim da je potrebno praviti razliku jer netko tko traži Supermana i naiđe na moju knjigu, bit će razočaran. Kao i obrnuto. To i jesu romani, u smislu da kroz radnju prikazuju razvoj karaktera likova, to nisu superjunaci koji nepromijenjeni idu iz avanture u avanturu. A u zadnjih 25 godina mislim da su toj razlici pogodovali nakladnici jer se strip smatrao neozbiljnim, a oni su htjeli zainteresirati ozbiljniju publiku.

'Maus' mi je bio veliko otkriće

Specifičan žanr kojim se vi bavite ima razne nazive pa i strip-novinarstvo ili novinarski strip, grafičko novinarstvo itd., a vi ga nazivate vizualnim novinarstvom. Kod nas nema baš praktičara tog žanra, ali je u nekim zemljama prilično popularan, kao u Francuskoj, u kojoj se objavljuju i istraživačko-novinarske grafičke novele. Što vam u tome dokumentarističkom žanru odgovara u odnosu na fikciju? Nazivam to vizualnim novinarstvom ili vizualnom reportažom jer se bavim stvarnim događajima, kao da radim intervjue i fotografiram. Radim i fiktivne priče, ali mi se čini da dokumentarne imaju veće značenje zato što su stvarne, bave se aktualnim temama, a možda se zbog toga i obraćaju većem broju ljudi. I tu ima više podvrsta, jer evo, prije par godina Udruga hrvatski autorski strip je izdala knjigu DOMAGOJA RAPČAKA 'Mzungu Luka' o doživljajima jednog našeg volontera u Africi. Tu je i grafička novela 'Vojna' GORANA DUPLANČIĆA i nakladnika Barbatu o sjećanjima na dramatične dane u vojarni JNA u prvim danima rata.

Grafičke novele dovele su me do poznanstva s nekima od najboljih u tom žanru, recimo s Joeom Saccom i Marjane Satrapi koja mi je rekla da joj je izdavač dao moju knjigu i rekao da napravi nešto slično

Imate li uzore, odnosno kako ste se učili tome pristupu? Prije tridesetak godina sam bila na stipendiji u Londonu i tada sam kupila dvije knjige ARTA SPIEGELMANA 'Maus I' i 'Maus II'. To mi je bilo veliko otkriće i jako je utjecalo na moj rad, kao i na rad mnogih drugih. Vidjela sam da se o velikoj temi kao što je holokaust može govoriti na takav način i u mediju kao što je karikaturni strip. I ranije sam vidjela povijesne stripove, ali su bili obremeni s tisuće detalja. Holokaust u strip formi je na početku nailazio na mnoge otpore. Izdavači su se bojali da bi se Židovi mogli uvrijediti zbog stripovskog "nepoštivanja" njihove tragedije, Poljaci jer ih je dodijelio likove svinja, Nijemci jer ih je nacrtao kao mačke. Spiegelman je tiskao tu priču kao podlistak u svom magazinu Raw, ali mu to nije bilo dovoljno pa ju je nudio raznim izdavačima i osam godina su ga svi odbijali. Sve je opisano u knjizi 'MetaMaus' koja je poučno štivo za svakog tko se bavi spojem umjetnosti i dokumentaristike. Ja sam naučila da ne treba biti obazriv ni s tako osjetljivim temama pa makar se moralo boriti protiv nekih "zaštitnika sistema". Kasnije su me moje grafičke novele dovele do poznanstva s nekima od najboljih u tom žanru, recimo s JOEOM SACCOM i MARJANE SATRAPI koja mi je jedne noći na Finskom festivalu stripa rekla da joj je njezin prijatelj i izdavač dao moju knjigu 'Nemirno more' i rekao da napravi nešto slično. To je bilo odmah nakon što je 'Nemirno more' osvojilo nagradu na Festivalu stripa u Francuskoj 2000. Marjan je napravila 'Persepolis' i godinu dana nakon moje nagrade 'Persepolis' je također osvojio jednu od nagrada na istom festivalu i bio tiskan u četiri nastavka, svake godine po jedan. Tako se zakotrljala njezina slava te je kulminirala u izvrsno napravljenom cjelovečernjem animiranom filmu. Moj nakladnik je bila udruga strip umjetnika, zvala se tada Freon, danas Fremok, i otvoreno su mi rekli da najmanje četiri godine neće tiskati nastavak jer su se bojali komercijalizacije zbog koje bi mogli izgubiti fondacije koje su ih podržavale kao neprofitnu udrugu. Bilo mi je teško saznanje koliko je važno imati moćnog nakladnika, koji te podržava, organizira promocije, intervjue, nastupe na festivalima.

I 'El Shatt: fragmenti' i 'Nemirno more' tematiziraju rat i posljedično izbje-

glištvu, ali, kako pišete u drugoj knjizi 'Nemirnog mora', vaš strah zapravo nije bio od gubitka doma, već od toga da se negdje ne udomaćite? Najveća inspiracija mi je moj život, a mene su od početka obilježile migracije. Rođena sam u Bosni gdje su moji roditelji otišli iz Hrvatske u potrazi za poslom, a onda u Sloveniju i na kraju sam studirala u Zagrebu, gdje sam nanovo učila hrvatski. Dugo sam mislila da je taj nomadski život baš dobar jer me bilo strah da se ne ukotvim negdje odakle se više neću moći izvući. O tome pišem u 'Nemirnom moru' u poglavlju pod naslovom 'Strah od papuča'. Proganjala me ideja da papuče znače udomljavanje i ukroćivanje. Bilo je lako kao 'prolaznik' živjeti godinu dana u Grčkoj, ali kad smo došli u Nizozemsku, pojavile su se dileme: Ostati ili se vratiti? Studirati ili se vratiti? Upišati djecu u školu ili se ipak vratiti? Na kraju smo i moj suprug i ja studirali i zaposlili se, on kao veterinar, što je i u Hrvatskoj bio, a ja sam dvije godine studirala animirani film, ali nisam našla posao u struci, već sam kao art terapeut vodila kreativne radionice za djecu, žene i mlade po azilantskim kampovima u Nizozemskoj. U principu mi je takvo slobodno zanimanje odgovaralo jer sam mogla puno putovati.

Bez stigme dezerterstva

Vaša fiktionalna priča 'Vlaga, Mraz i Sol' se također bavi izbjeglištvom, ali ima prilično optimističan pogled na budućnost ljudske civilizacije. Je li vaša utopijska fantazija svijet bez izbjeglištva? 'Vlaga, Mraz i Sol' je spekulativna fikcija i zapravo je temelj svega što radim: 'Nemirno more', 'Zid Mediteran' i 'El Shatt: fragmenti' su indirektno povezani s tom pričom. Tu su glavni junaci i sami stranci u nekoj sredini, ali se protive integraciji i osuđuju prihvaćanje izbjeglica. To je, jasno, na prvi pogled desničarski stav, ali oni shvate kako je njihov pravi zadatak iskorigirati razloge izbjeglištva: ratove, klimatske promjene, nerazvijenost. Lucidno smisle kako će postići da nitko više nije primoran napustiti svoj dom. To troje likova sa zagonetnim imenima Vlaga, Mraz i Sol su zapravo ja. To nije teško dokučiti. Žena među njima je optimist, jedan mladić je cinik, a drugi je neodlučan jer se osjeća malenim i nemoćnim. No oni ipak uspješno promijene svijet i nema više ratova ni izbjeglica. To proizlazi iz mog nadanja da će za 50 godina današnje izbjeglištvo biti jedna strašna povijest i da će se ljudi tada zgražati da su neki ljudi morali pješačiti tisućama kilometara ili ploviti u nesigurnim brodovima i tonuti na putu za Europu.

Kao da je krenuo val, možda i zadnji, interesa za El Shatt: vaš strip, dokumentarni film Ivana Ramljaka 'El Shatt - nacrt za utopiju', eksperimentalno-dokumentarni film 'Dohvatiti sunce: El Shatt' Ane Bilankov. Kako to tumačite? Kao da je ostalo na potomcima zadnje generacije koja ga je preživjela da kroz umjetnost govori o tome? Svatko od nas je paralelno radio na toj temi, ne znajući jedni za druge, a onda

smo se uspjeli povezati. RAMLJAK i ja smo se dogovorili da nećemo imati iste sugovornike. Usporedili smo popise i nisu se poklapali. Još sam 2006. počela ozbiljnije razgovarati s mamom o tom periodu, ali se ona bojala da će mi to naštetiti jer su došla 'druga vremena'. Zanimljiva su ta razna čitanja El Shatta. U našim školskim programima se govorilo o ratnim bitkama i uspjesima, a ne o zbjegu, čak sam pronašla na internetu da se pogrdno znalo reći: 'Što je, branio si domovinu iz El Shatta?' No tokom vremena je objavljeno dosta svjedočanstava i televizijskih emisija, Povijesni muzej je napravio veliku izložbu o El Shattu, a sociolog MATEO BRATANIĆ je objavio doktorat 'Hrvatski zbjegovi u Egipat 1943.-1946.', koji je meni bio važan izvor informacija.

Domaći bend Gdinjko objavio je prošle godine singl 'Chile' o El Shattu koji počinje s: 'Ako nećeš poč u El Shatt, čekat će te čete za rat.' Vaš je djed, prema knjizi, imao tridesetak godina kada je išao u El Shatt, moj je također s obitelji izbjegao u dobrim godinama za ratovanje. No ne sjećam se da je to bio obavljeno stigmom dezerterstva. Kako se to prenosilo u vašoj obitelji? Ne, nije bilo stigme, djed je bio zamjenik starješine sela koji nije doživio evakuaciju i moj je djed preuzeo tu ulogu. U El Shattu je bio u 'partizanskoj straži', što znači da je noću čuvao kamp i pazio da se nitko ne ušulja, pogotovo iz obližnjeg muškog logora u kojem su bili ruski zarobljenici, a naš je logor bio pun lijepih, mladih djevojaka. Djed je bio visok, ozbiljan čovjek, ali se znao i našaliti. Jednom je pronašao jednu našu curu s ruskim vojnim dezertrom, koji se branio 'Ja san Dalmatinac!', ali je moj djed tražio da otpjeva 'Marjane, Marjane' pa je pobjegao. Mislim da su bili dobrodošli muškarci koji su mogli pripomoći u organizaciji i kontroli reda u kampu, koji se sastojao uglavnom od staraca, žena i djece. Kamp nije mogao funkcionirati bez njih.

Pišete u pogovoru knjige da ste odrastali s pogrešnim predodžbama o El Shattu temeljenima na majčini pričama. Kakvim? Moja mama nije voljela El Shatt. Tamo je bila između svoje 12. i 14. godine i jedva je čekala da se vrati. Govorila nam je o pijesku koji ulazi u usta i oči kada puše vjetar, kako je hrana bila masna. A mom ujaku, njezinom bratu, koji je bio godinu i pol mlađi od mame, tamo je bilo odlično. Zaljubio se, igrao se, doživljavao razne avanture. On mi je bio velika pomoć, zapravo glavni konzultant dok sam radila na knjizi. Također, mislila

U El Shattu su živjeli ideje jednakosti i jedva čekali da bratstvo naroda prenesu u domovinu. Zajedništvo u neimaštini ih je promijenilo i oplemenilo

Isječak iz grafičke novele
'El Shatt: fragmenti'

sam da su već u Podgori znali da idu u Egipat, da su se spakirali i krenuli, ali ne, pokret je bio tajan, išlo se na Hvar, noću, malim brodovima po oluji. Mislili su da idu na desetak dana. Također, putovanje brodom od Visa do Egipta je bilo jako opasno, noću su plovili s ugašenim svjetlima. Zamišljala sam to kao jednu spasilačku misiju koja je bila na sigurnom čim je izašla iz Jadrana ali, nije tako bilo sve do Egipta. U tih pet dana plovidbe je postojala mogućnost da ih napadnu njemačke podmornice ili avioni.

Rat nas je zatekao u Grčkoj

Kao da svako izbjeglištvo počinje s tim odlaskom na desetak dana 'dok se ne smiri'. Pa tako i vama u ljeto 1991. kada ste isplovili iz Šibenika na malom kataramaru sa suprugom i djetetom i potom neplanirano proveli godinu dana u Grčkoj čekajući da rat prođe, o čemu je prvi dio 'Nemirnog mora'. Crteži su i nastajali u Grčkoj kao dnevnički zapisi? Krenuli smo na ljetovanje prije samog rata. Sve to nas je zateklo i svi su nas

savjetovali da ostanemo u Grčkoj dok se "situacija ne smiri". Grci su bili jako zabrinuti i organizirali su u svim gradovima i selima demonstracije pod geslom 'Makedonija je Grčka'. Mislili su da će se i njihova Makedonija priključiti "našoj" Makedoniji i tražiti odcjepljenje od Grčke. Mi smo mogli samo pratiti strane časopise i CNN, zbog kojeg smo i ostali u Prevezi na sjeveru Grčke. Tamo je blizu bila američka vojna baza pa se hvatao CNN. U tim dugim zimskim danima sam crtala strip dnevnik jer mi se činilo da je to što doživljavamo posebno i neobično. Svakodnevno smo zamišljali razne scenarije i smišljali što bi bilo najpametnije učiniti: čekati ili se vratiti u Hrvatsku.

Jurica Pavičić naziva logor u El Shattu socijalističkim kibucum. Čini mi se dosta točnim taj opis, što mislite?

Da, slažem se, barem odgovara mojoj predodžbi o kibucima. Odgovornost i poštivanje bližnjega su bili potrebni da takva zajednica funkcionira. Tamo su živjeli ideje jednakosti i jedva su čekali da bratstvo naroda prenesu u domovinu. Osim toga, mnogi, kao moji iz Podgore, tamo su se prvi put susreli s filmom, kazališnim predstavama, koncertima pa i s nogometnom utakmicom. Zajedništvo u neimaštini ih je promijenilo i opleme-

Vrlo dobro se sjećam 1980-ih i Zagreba kao živahnog grada punog pokreta i boja. Nadasve pamtim Bućanove živopisne plakate zbog kojih se izlazilo iz tramvaja da ih se bolje promotri

nilo pa su srdačnost i toleranciju ponijeli domovima. Mislim da je to zaživjelo i u detaljima o kojima su mi pričali. Kada su se vratili, nailazili bi na rastvorena vrata i prazne kuće i krenuli bi po susjedstvu tražiti svoj namještaj. Kad bi našli svoju stolicu, stol ili ormar, sjeli bi kod domaćina, popili koju bevanu i prije nego što bi otišli kući bi zahvalili susjedu što su čuvali njihovo i ponijeli bi taj komad namještaja.

Sviđa mi se vaša serija crteža kojom ste pratili održavanje 'Seminara za

prohujala vremena (i bolje sutra)', objavljena na Kulturpunktu. Ti su digitalni crteži prilično drugačiji od onih u knjigama?

'El Shatt' i 'Zid Mediteran' su većinom nacrtani također digitalno, samo što taj način crtanja više nalikuje na moj dokumentaristički crtež s kojim sam započela u 'Nemirnom moru'. Dakle, crni tuš i sivi lavir. 'Zid Mediteran' ima plavi ton, a u ostalim knjigama su samo jednostavne, sive sjene. U boji crtam samo neke fiktivne priče, na primjer, 'Vlaga, Mraz i Sol' su u punom koloru. Tiskani su bili u Zarezu od 2002. do 2003., a kasnije i u knjižnom obliku pod naslovom 'Revolt' nakladnika Vedis. 'Seminar za prohujala vremena' mi se učinio isto kao ta spekulativna fikcija. Bila sam aktivna učesnica 1980-ih u Zagrebu i vrlo dobro se sjećam tih godina: studija Grafike na Akademiji likovnih umjetnosti u Illici, Kinoteke, Studentskog centra, ITD-a, vodila sam u jednoj sezoni Galeriju sc, predstava Kugla glumišta, koncerata na gradskim trgovima... Dakle, Zagreba kao živahnog grada punog pokreta i boja, a nadasve pamtim BUĆANOVE živopisne plakate zbog kojih se izlazilo iz tramvaja da ih se bolje promotri. Kako da se ta vremena crtaju u crno-bijeloj tehnici pa makar su prohujala? Za mene to nije bio crno-bijeli svijet, mislim da nije ni za koga iz moje generacije. ●

Porođajno mučenje

Porođaj je transformativno i ranjivo iskustvo tokom kojeg su ključni poverenje i podrška zdravstvenih radnika. Slučaj Marice Mihajlović iz Sremske Mitrovice čije je dete nedavno umrlo na porođaju uzbunio je Srbiju i ukazao na problem ginekološkog, odnosno akušerskog nasilja

Ova vlast će kao takva da dođe i prođe. Patrijarhat je, nažalost, konstanta u našem društvu. Zato ne moram da objašnjavam zašto je borba na ulici krucijalna – ističe aktivistkinja EMILIJA MILENKOVIĆ iz Beograda, studentkinja iz neformalne grupe 'Borba'.

Slučaj MARICE MIHAJLOVIĆ iz Sremske Mitrovice čije je dete nedavno umrlo na porođaju uzbunio je Srbiju, a mnoge vrlo zbunio: emotivno, fizički i psihički. Razlog takvih pomešanih reakcija pripisuje se akušerskom nasilju, odnosno fizičkom, verbalnom ili emocionalnom zlostavljanju žena tokom trudnoće,

porođaja ili postporođajnog perioda. Taj slučaj je podstakao i druge žene porodilje da ispričaju slična, ranjiva iskustva. Problem akušerskog nasilja jeste pre svega žensko pitanje, jer se oslikava direktno na naše telo, um i može da ostavi duboke posledice po naše živote. Međutim, kada god govorimo o pitanju ugrožavanja ženskih prava i sloboda, bilo da se radi o femicidu ili kao sada o akušerskom nasilju, to se u široj javnosti najčešće ne percipira kao društveni i sistemski problem. Ženskom iskustvu se i dalje ne veruje. Porođaj je transformativno i ranjivo iskustvo tokom kojeg su ključni poverenje i podrška zdravstvenih

radnika. Još 1974. godine francuski ginekolog i akušer FREDERIK LÉBOAÏE objavio je knjigu 'Rođenje bez nasilja'. Problem akušerskog nasilja je sveprisutan i predugo percipiran kao nešto normalno i podrazumevajuće. Toliko duga normalizacija nasilnih praksi dovela je do pucaanja, stravičnih slučajeva o kojima čitamo u javnosti. Kao i do besa kod žena širom Srbije koje su osvestile da je to nešto što ne bi trebalo da im se dešava.

— Problem je kompleksan i njegovo rešavanje se mora raditi strateški i na više nivoa. Počev od samog Medicinskog fakulteta, senzibilizacije lekara, reformatiranja porodilišta, utvrđivanja

pravnih okvira, kao i regulatornih tela. Međutim, sistemska reakcija je izostala. Ponajviše štete su nanele izjave ministarke zdravlja DANICE GRUJIČIĆ koja je dodatno relativizovala priče o nasilju. Dovodeći u pitanje njihovu istinitost i navodeći rečenice koje samo doprinose normalizaciji nasilja u za žene najranjivijem trenutku. Sistemski ništa nije urađeno niti predstavljeno kao rešenje, već samo čist populizam i banalizacija teme – govori za Nadu novinarka i aktivistkinja IVA PARADANIN.

Simulacija rođenja
(Foto: Friso Gentsch/
Dpa/PIXSELL)

Pokrenuta je i peticija pokreta 'Kreni-Promeni' čiji su zahtevi upućeni Ministarstvu zdravlja, sa namerom da se na porođaju ženama omogući besplatna pratnja. Peticiju je potpisalo 190.000 građana i građanki Srbije, nakon čega je usledeo pozitivan odgovor iz porodilišta u Sremskoj Mitrovici. Iako ovakva praksa postoji u nekoliko porodilišta, peticija je usmerena ka onima čiji fokus nije bio na adekvatnom tretmanu pacijentkinja. Zajednica koja se modernizovala, a ne razvija se, nastavit će – čak i ako joj se daje minimalna moć odlučivanja – ovisiti o razvijenim državama. To je sudbina svakog ovisnog društva. Kad ljudi razviju relativno racionalnu sliku ugnjetavanja, koja ih vodi do toga da tlačitelja lokaliziraju izvan sebe, započinju borbu za prevladavanje protivrečja u koja su uhvaćeni. Tada narod prevladava udaljenost između 'klasne nužnosti' i 'klasne svesti'.

Dugoročnija rešenja postoje i leže spremna u fiokama različitih ženskih organizacija, pravnicama koje se bave ovom temom i pružaju besplatnu podršku ženama sa iskustvima sličnim Maričinom. Doktoricama koje su svetli primeri ove profesije i bobicama čija je glavna misija da žena bude sto spremnija i informisanija. Armije ovih motivisanih aktivistkinja, istraživačica i borkinja još uvek niko ništa ne pita već se rešenja samo reklamiraju, ali ne sprovede. Istraživanja, predavanja i aktivističko delovanje generacijski unapređuje prava. Preispituje patrijarhalne vrednosti, ali i kritički sagledava rodne podređenosti, klasna i rasna pitanja. Ne smemo da posrnemo u reakcionarnu zamku koja stvara prividnu sliku da je borba uzaludna, već težiti ka revoluciji, oslobođeni od kapitalističkih, ali i patrijarhalnih vrednosti koje su se godinama internalizovale.

— Jedini način da primoramo institucije da rade svoj posao je, nažalost, da izađemo na ulice. Ne smemo da dozvolimo da se nasilje normalizuje. Ta misija nije usmerena samo ka donosiocima odluka nego ka čitavom društvu. Mladi žele da utiču na promene. Feministička borba je trenutno najranjivija i moramo da budemo glasne. Ona se tiče rodne ravnopravnosti, rodno zasnovanog, ali i akušerskog nasilja. Ova vlast kao takva će da dođe i prođe – patrijarhat je nažalost, neka konstanta u našem društvu. Zato ne moram da objašnjam zašto je borba na ulici krucijalna – govori Emilija Milenković iz grupe 'Borba'.

POTREBU za reakcijom imale su i članice neformalnog feminističkog kolektiva 'Ženska solidarnost' koje su nedavno održale protest pod nazivom 'Porodilište, a ne klinica'. Protest protiv akušerskog nasilja održao se ispred Ministarstva zdravlja, ali i ispred bolnice u Sremskoj Mitrovici gde se dogodio poslednji slučaj nasilja. U borbu se uključilo i nevladino udruženje International Aid Network koje pruža besplatno psihološku podršku ženama koje su preživle akušersko nasilje. Podršku protestima, ali i apel za unapređenjem zdravstvenog sistema neiscrpno pružaju i predstavnici medija. Nažalost, malo je onih koji nisu interna glasila privilegovanih.

Dok jedni negoduju na prisustvo partnera na porođaju, drugi pak misle da bi to trebalo biti podrazumevajuće. Tako su motivisani da budu saborci, ali

Iva Parađanin

i da shvate važnost i srž ovog problema. Sama konotacija na bolnicu nosi negativan kontekst, a sam porođaj je jedan od onih koji budi pozitivnu misao. Da se rađa novi život, da se ostvarujete kao majka, da dobijate etiketu nekih novih životnih uloga. U moru negativnih primera, sve manje se žena odlučuje na majčinstvo. Doživljavanje nasilja tokom porođaja može imati teške posledice, kako po mentalno, tako i po emocionalno stanje žene. To može dovesti do posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), anksioznosti, depresije, ali i nevoljnosti da se u budućnosti traži zdravstvena zaštita. Negativan uticaj na mentalno zdravlje majke takođe može uticati na njenu sposobnost da se poveže sa svojim novorođenččetom i da se nosi sa izazovima ranog majčinstva.

Koordinatorica nevladinog udruženja 'Sloboda nema cenu', DOBRILA MARKOVIĆ, naglašava važnost edukacija pacijenata, u ovom slučaju žena, o tome koja su njihova prava i kome se mogu obratiti kada su ta prava ugrožena. Prva adresa je savetnik za zaštitu prava pacijenata. Osobe koje su zadužene za prava treba da budu malo više među pacijenticama jer jedino tako mogu da vide realno stanje. Papir trpi, teorija je jedno – a praksa ipak nešto drugo.

— Potrebna je podrška od bliskih ljudi i zajednice, posebno kada do nasilja dođe i kada je potrebno istrajati, jer i dalje smo skloni tome da pre osuđujemo žene, nego da pružamo podršku. Vraćanje poverenja u institucije, do čega će doći kada građani, žene u ovoj priči, vide da su ono tu za njih kroz procesuiranje slučajeva i stvarno kažnjavanje počinioca. Takođe i kroz menjanje samog sistema. Ceo sistem, u ovom slučaju u bolnicama, može i mora biti mnogo više okrenut ka pacijentima koji neće samo biti broj ili karton koji će da pogledaju. Tu isto su veoma važne

informacije, da vam neko unapred objasni šta vas čeka, kako će intervencija izgledati i slično. Tako bi se olakšalo i pacijentima, ali i lekarima. I na kraju edukacija budućih lekara, posebno za ovo prethodno navedeno, kako da im pacijenti ne budu samo broj – govori Dobriša Marković.

Iako su vidljive promene, u Hrvatskoj je na snazi sličan tretman kada govorimo o zdravstvenom sistemu. Prisetimo se slučaja pre nekoliko godina kada je pokrenuta kampanja 'Rodilište prijatelja majke i djece' protiv akušerskog nasilja i za generalno bolji zdravstveni sistem. U akciju su se, sa obećanim predlozima i prividnim empatijama priključili i tadašnji donosioci odluka. Međutim, kako su se PR aktivnosti smanjivale, tako je splasnula i želja za promenom.

— Nama treba suštinska promena, i nakon edukacija – edukacija. Kada dođe do gašenja požara tada je već kasno, proces počinje od preventive. Jedino

Ceo sistem, u ovom slučaju u bolnicama, može i mora biti mnogo više okrenut ka pacijentima koji neće samo biti broj ili karton, kaže Dobriša Marković iz udruženja 'Sloboda nema cenu'

Problem se mora rešavati strateški i na više nivoa. Počev od samog Medicinskog fakulteta, senzibilizacije lekara, reformiranja porodilišta, pravnih okvira, kao i regulatornih tela, kaže novinarka i aktivistkinja Iva Parađanin

tako možemo da smanjimo nasilje među svima, ali i da podignemo svest da ono nije prihvatljivo. Europska komisija trenutno radi na istraživanjima i kreiranju publikacije u vezi sa gineološkim nasiljem u zemljama Evropske unije. Ta publikacija može da bude dobra osnova na zagovaračkom putu u stvaranju konstruktivnih mehanizama – objašnjava DANIJELA DRANDIĆ iz udruženja 'Roda'.

U Srbiji ne postoji mnogo istraživanja potkrepljenih iskustvima žena u porodilištu. No jedno od takvih sproveo je Centar za mame pre devet godina. Centar je nedavno objavio 15 preporuka za Ministarstvo zdravlja, a tiču se poboljšanja stanja u porodilištima. Neke od njih su da se uvede obavezna akreditacija svih porodilišta u skladu sa Standardima za akreditaciju porodilišta i neonatološku zdravstvenu zaštitu koje propisuje Agencija za Akreditaciju zdravstvenih ustanova Srbije. Preporuke podrazumevaju i upoznavanje svake trudnice sa njenim pravima, rasterećivanje zdravstvene ustanove kako bi se u svakom porodilištu broj porođaja sveo na optimalan, gde bi se fiziološki porođaji vezali za sekundarne zdravstvene centre. Iz Centra za mame ističu da je važno vratiti bobicama njihovu ulogu na porođaju, jer, kako poručuju, babice su najvažnije kod vaginalnog porođaja. Pored adekvatne i kontinuirane edukacije svih zaposlenih u porodilištu na temu empatije i značaja dobre komunikacije između lekara i pacijenta, potrebno je obezbediti psihološku podršku u svim porodilištima u Srbiji. Humanizovati porođajne procedure, ali i iskoreniti korupciju u porodilištima. Neizostavno je spomenuti i potrebu za sistematskom brigom, ali i kontrolom medicinskog osoblja, kao i kontrolom njihovog psihičkog zdravlja. Sve u cilju boljeg tretmana pacijenata.

Društvo sačinjavaju individue, ali se i individue prilagođavaju na društveno okruženje. Dokle god su za takvo društvo lekar, medicina i farmacija stvar elitizma vođenog materijalnim razlozima, neće izostati ni vođenje pojedinca jednakim principima. Treba prestati sa šticećenjem onih koji će ponovo nekoga da povrede. I treba da, gde god imamo prilike da pružimo podršku jedna drugoj – to nesebično i uradimo. ●

Апликација за зелене детективе

Зелена акција лансирала је апликацију 'Паметни Зелени телефон' за пријаву проблема у околишу. Сватко може пратити што се дешава с његовом пријавом све док она не буде санирана

Уз нову мобилну апликацију 'Паметни Зелени телефон' више нема излика. Нема потребе за испољавањем незадовољства без дјеловања јер, коначно, у рукама имамо алатку за пријављивање раширених проблема у околишу. Дивљи депонији, уништене зелене површине, илегалне, накарadne грађевине, приватизирани јавни пролази – све је могуће описати, фотографирати и лоцирати у мало кликова и још мање времена, анонимно или под именом и презименом. Зелена акција лансирала је крајем новембра 2023. ову бесплатну апликацију као модернизирану верзију познатог Зеленог телефона у сурадњи с партнерском организацијом Независни институт за питање околиша (УФУ) из Берлина. Апликација је покренута након двије године рада на пројекту 'Нови инструменти за сурадњу с институцијама у питањима околиша у Хрватској'.

Она тренутно покрива само Загреб и Загребачку жупанију, но ради се на томе да ускоро заживи и мапирање свих крајева Хрватске. Када нетко уочи, примјерице, истоварени грађевински отпад посред лива-

де, у мобителу ће путем апликације отворити мапу и геолоцирати онечишћење, а затим то сврстати у једну од 13 понуђених категорија. Сватко пријави неки проблем, може пратити што се дешава с његовом пријавом све док она не буде санирана. Све је учињено како би се нечија племенита намјера да учини добро дјело доиста и спровела. Апликација ће сигурно добро доћи оним грађанима који имају активистички потенцијал и који на кварталским Фејсбук групама дијеле фотографије пуних кошера за смеће или старог намјештаја испред улаза. Отварањем апликације примијетили смо оно што смо и очекивали – највише пријава односи се на отпад. Како за Наду говори гордана кларић из Зелене акције, од оснивања Зеленог телефона 1992. па до данас притужбе на илегални или прекомјерни отпад су увјерљиво на првом мјесту. Људи пријављују све што је чулима доступно, од буке и смрада до грозних призора.

Кларић напомиње да су дуго жељели направити ову апликацију прије свега како би придобили млађу популацију да преузме улогу зеленог де-

тектива. У 30 и кусур година класичног телефона за пријаве схватили су да се највише жале старији, претежно жене. До подизања свијести нових генерација, до тога да и они могу бити ти који ће се активно укључити у бригу о околишу, могло се доћи готово искључиво дигиталним путем.

Коментирамо како добар дио проблема, вјеројатно, лежи и у томе што смо уз мобителе постали превише лежерни, толико да се једном дијелу људи сигурно ни не да разговарати преко телефона, ако баш не морају. Наша сговорница истиче да је управо то био чест одговор у анкети коју су радили прије подизања апликације. Наравно, апликације и јесу дизајниране како би биле једноставне за кориштење. Те згодне алатке користимо да би нам живот био за нијансу лакши и да бисмо направили мало реда у свакодневном функционирању. Тако је и процес судјеловања у бризи за природу лакши, али, што је још важније, прилагођен је стеченим навикама свих нас, поготово навикама генерације 3 која није ни прошла транзицију с аналогног на дигитално. За све оне којима ове новотије не леже, ту је и даље добри стари Зелени телефон, доступан на девет сервиса широм Хрватске.

Битно је рећи да и запосленима у Зеленој акцији ова алатка олакшава свакодневни рад и комуникацију с грађанима и институцијама. — Инспекцијске службе којима упућујемо захтјев за рјешавање одређеног проблема траже точну локацију. Ми смо прије од грађана који нам се јаве морали тражити да нам објасне гдје се, рецимо, налази неки дивљи депониј, олупине аута... И то су, углавном, били овакви разговори: 'Идете равно и онда скренете лијево, па од треће куће идете право...' Ми инспекцији морамо послати точну адресу или бар географску ширину и дужину. На апликацији можете точно означити координате гдје се налази неки проблем и ствар је ријешена. Нема више испитивања, прије се све морало ријечима описивати, од локације до затченог проблема. Сада послукате, лоцирате и то је све. Тако

Апликација Зелене акције (Фото: Јосип Реговић/PIXSELL)

се проблем брже санира. То ће посебно бити видљиво кад се апликација прошири и на остатак Хрватске. Досад је било јако тешко наћи мјесто гдје се догодило неко онечишћење, примјерице, у неком селу у Лици – појашњава Кларић.

Она и њене колеге раде на исти начин као прије. Када заприме неку притужбу путем апликације, пријаву шаљу надлежним инспекцијама и врше притисак да што прије изиђу на терен. Ако се то не догађа ни након писмених и усмених упита, Зелена акција позива медије, а ако је потребно, раде кампање и акције каква је била она, сјетимо се, у Варшавској улици за очување пјешачке зоне. На питање о важности апликације за праћење промјена у околишу те о праксама у другим еуропским државама на које су се у Зеленој акцији угледали, Кларић истиче да у Хрватској досад није било апликације за заштиту околиша. Као добар примјер наводи Маеркер апликацију из Њемачке коју користе инспекцијске службе, директно запрамају пријаве без посредника, док зелене удруге врше неку врсту надзора да се проблем ријеша.

У много година бављења овим послом, Кларић и колеге су уочили да грађани радије зову Зелено акцију него надлежне институције. — Службе немају толико стрпљења за грађане, оне желе точну информацију у што краћем року. Ми се с једном особом некад чујемо и по тједан дана, идемо у детаље како бисмо добили што више података. Мислим да постоји и некакав зазор од инспекција, можда је то ствар повјерења. Било би добро да су наше службе ажурније. Ми имамо директне контакте с њима па нам је лакше. С комуналним редарством имамо супер комуникацију, у свим подручним уредима, али морам рећи да с грађевинском инспекцијом најтеже суратујемо. Ту ријетко кад вриједе дописи, код њих се мора отићи особно – прича Кларић.

Иако је прерано говорити о неким статистикама, Кларић говори да се људи свакодневно придружују апликацији те да ову новину нису морали посебно оглашавати и промовирати. Медији су одрадили свој дио посла па се информација шири од уста до уста, закључује наша сговорница. ●

VRZINO KOLO

Zatvorska priča

PIŠE Marija Andrijašević

Uvjeti za čitanje često nisu idealni. Polaznice su znale doći na klub i reći da nisu imale vremena pročitati knjigu, a to zbilja znači ono što i kažu: nisu imale vremena jer su se morale baviti tekućim radom u zatvoru

UZATVOR sam prvi put ušla, za razliku od velike većine meni znanih žena tamo, zbog drugarstva. Stvarno. Kad su me LUIZA BOUHARAOUA i PAULA ZORE u kasnu zimu 2022. pozvale da surađujem s njima u Skribonautima, udruzi za promicanje književnosti između ostalog i među marginaliziranim društvenim skupinama, one su me zapravo zbrinule na jednom od svojih radnih mjesta. I usput mi u život dovele čitateljski klub danas gotovo neodvojiv od moje svakodnevnice: onaj koji čine zatvorenice iz Kaznionice u Požegi.

Prvi sam put u Kaznionicu otišla početkom ljeta iste godine, kad i u Požegu, uostalom. Živcirala me vrućina, izraubanost autoceste popularno zvane Slavonika. U odnosu na Dalmatinu koja me uvijek vraćala doma i u najčišći prizor svih mogućih plavih boja, ova je radila na tome da me potpuno dokine. Uz klima uređaj u autu, čiji mi vlažan i neprirodan zrak poslovično blokira bar jednu nosnicu i pokochi sve kosti i mišiće pa se sa stražnjeg sica u stvarnost rastvorim kao davno zahrđali švicarski nožić, zujanje benzina i prebrojavanje kamiona kako na tv-u djeca broje ovce. Na slavonskoj ih je ravnici bezbroj i stvarno ih ne volim jer smo u nepoštenoj prednosti: potencijalno me mogu previdjeti u opasnim situacijama jer su dizajnirani tako da ne vide uvijek sve i iz svakog kuta. Tako ja moram misliti za dvoje, a ta mi rabota nikad nije bila draga. Imajući sve ovo na umu, kad me jedna od polaznica čitateljskog kluba pri prvom susretu priupitala o vijestima i vremenu vani, obrisala sam znojno čelo, malo naštimala zgužvana leđa, uzdahnula i rekla kako bi i svakoj dragoj osobi: Tako je vruće, bolje da ne idete vani.

Na stranu ta anegdota koju prepričam ljudima koje treba relaksirati od njihova osjećaja srama i općenito ljudskosti, taj mi je je prvi susret sa polaznicima čitateljskog kluba ukazao na to da ću ovaj posao zavoljeti i da će mi svaki propušteni susret izazvati istovremeno i osjećaj griznje savjesti i ovaj moderniji – fomo, kad imaš osjećaj da propuštaš nešto jako važno. Pokazat će se to zbilja tako, jer ću u Požegu, grad najbolje pizze na svijetu sudeći po jednom plakatu koji kilometar od samog centra grada, zadnje dvije godine odlaziti kao na neki jako važan konspirativni životno-književni kružok sa suvremenom književnošću u naramku.

Nju u nekim dvomjesečnim intervalima u nekih 5–8 primjeraka donesemo u Kaznionicu u Požegi i ostavljamo u knjižnici, koja, iako ima popriličan broj naslova, svi su manje-više svi pročitani, a oni koji nisu, zanemareni su ili zbog raspadajućeg stanja ili nekvalitetnog sadržaja. Pogotovo otkako nema pristupa staroj knjižnici zbog obnove zatvora, ali i to bi se trebalo promijeniti negdje na proljeće. Zato im odnedavno donosimo i časopise koji potpomažu radu kluba.

Kako je dogovor od ulaska Skribonauta u kaznionicu bio da se u sklopu kluba čitaju recentni naslovi hrvatske književnosti, tako smo polaznicama od početka mog rada u Skribonautima predlagale naslove koji su nama u udruzi na neki način bili važni, one koji su se bavili temama koje su produžavale diskusiju prethodnog naslova ili je gledali iz drugog kuta, ali i naslove koji su se bavili temama koje su polaznice kluba htjele čitati... U svakom slučaju, ti su naslovi uvijek nekako sumirali ili se naslanjali na neka specifična ženska iskustva, ona koja nas povezuju pa i razdvajaju i u diskusijama i životu općenito. Znale su nam polaznice doći na književni klub i reći da knjigu nisu pročitale jer se jedan dio bavilo njima škakljivom temom. Ili smo znale voditi žustre rasprave i nastavljati baviti se knjigom kroz više susreta jer im je bila toliko važna. Te važnije knjige bavile su se temama odrastanja u izoliranim i malim mjestima, nasiljem u obitelji,

prošlošću i nama nekoj bližoj povijesti, ženskom seksualnošću i životom LGBTIQ osoba.

Uvjeti za čitanje često nisu idealni. Polaznice su znale doći na klub i reći da nisu imale vremena pročitati knjigu, a to zbilja znači ono što i kažu: nisu imale vremena jer su se morale baviti tekućim radom u zatvoru. Svaka od njih obavlja neki od poslova unutar zatvora za neke simbolične novce. Ili rade u menzi, ili rade u praonici, ili čiste, održavaju, brišu, ili u nekadašnjim ostacima pogona Orljave šiju krpe koje su prema zadnjim vijestima iz zatvora tamo 'all the rage'. Svi su naprosto opsjednuti krpama. Odlaze kod doktora, imaju programe drugih udruga koje djeluju u zatvoru, upražnjavaju religijske običaje, presvlače se non-stop i za najmanja kretanja. Nedavno su i selile iz starog prostora u novi, pa je trajao proces prilagodbe. Uskoro će ih iz novog prostora vratiti u stari koji će biti nanovo obnovljen, jer ovaj u kojem su sada bit će zapravo muška kaznionica, i ta će pretumbacija isto utjecati na čitanje. U takvim uvjetima knjiga, kao i nama izvana koji se često uposlamo nekim prioritetnijim egzistencijalnim aktivnostima, postane sporedna stvar. Gotovo beskoristan predmet koji moraš seljakati, samo dodatan teret na sve ono što se jedva preturi preko zatvorskih vrata.

BAŠ zato održavanje čitateljskog kluba u zatvoru zna biti zahtjevan proces. Pročitati knjigu nije sitnica ni u najboljim mogućim uvjetima, misliti o njoj, dozvoliti joj da uđe u dijalog s vama, dobiti od nje neke informacije o sebi, drugima, životu, uostalom, koje ćete ili demantirati ili pustiti u sebe. Ti se čitateljski klubovi uvijek preliju preko tema knjiga i uđu u osobno, koje je često i ranjivo. Zato nekim otvorenim dijalogom turiramo njegovo postojanje. Kad se polaznicama ne da doći na čitateljski klub jer nisu pročitale knjigu, uvijek ih nekako poguramo da ipak dođu. Knjiga se, stvarno vjerujem u to, može pročitati na više načina, ne direktnim listanjem i prebiranjem slovo po slovo. Prepričala sam polaznicama nedavno kako je jedna moja poznanica kod vijećanja oko toga hoće li se nastaviti održavati njezin književni klub izjavila svojim prijateljicama-polaznicama tijekom pregovora: Ja bih da imamo književni klub, ali da ne moramo čitati knjige. Pošteno!

Ali, anegdote na stranu, jedan književni klub nastao u ovakvim specifičnim okolnostima nije prostor za romantizaciju. Ne događa se nikakva velika ni spektakularna priča, barem ne na van. Čitateljskom klubu unatoč, kaznionica je i dalje kaznionica i ta dva sata u tjednu kad se silom slova i korica pretvori u nešto drugo, na silno inzistiranje ljubiteljica književnosti i ljudi da s nekim progovore o dojmovima koje su stekle čitanjem ili otporom prema tekstu (i to je jedno od čitanja!). Kad me kolege i poznanici pitaju je li inspirativno voditi čitateljski klub u zatvoru, jer sve to tako egzotično zvuči, uvijek im ispričam neku bleb priču, kao onu moju anegdota s početka, samo da ih obmanem nazad iz razgovora, a i sebe iz njegove nelagode. Nije inspirativno, težina životne priče koju čovjek nosi nikad ne bi trebala biti inspirativna. Ali taj čitateljski klub posluži da je tu i tamo razgovorom rasparcelamo pa da svatko ponese koliko može. Identifikacijom, razumijevanjem, katarzom, validacijom, osnaživanjem... Ima načina.

P. S. Knjige koje smo formalno-neformalno čitale ne tako davno: 'Moja dota' NORE VERDE, 'Sinovi i kćeri' IVANE BODROŽIĆ, 'Ljeta s Marijom' OLJE SAVIČEVIĆ IVANČEVIĆ, 'Mirovanje' DUNJE MATIĆ, 'Sladostrašće' ASJE BAKIĆ, a kad su polaznice doznale da sam i ja napisala roman, morala sam im ga donijeti, bio im je OK! ●

DVOKORAK NAPRIJED

Pendrekom na manjine

PIŠE Ivana Perić

TRI francuska policajca osuđena su u januaru na uvjetne zatvorske kazne jer su mladog crnog sportaša THÉODOREA LUHAKU 2017. godine ostavili s 'ozbiljnim analnim ozljedama' nakon pretresa i uhićenja. Tada 22-godišnji Luhaka zaustavljen je u pariškom predgrađu Aulnay-sous-Bois jer ga je policija poželjela malo legitimirati. Nije izazivao probleme, nije imao kriminalni dosje. Tih se dana spremao preseliti u Belgiju i ondje nastaviti profesionalnu nogometnu karijeru.

Nakon provjere identiteta, policajci su ga poprskali suzavcem, tukli po licu i tijelu te naposljetku pendrekom nanijeli ozbiljne ozljede anusa. Premlaćivanje je trajalo osam minuta i zabilježeno je na video-snimci. Na snimci se vidi kako policajci nastoje imobilizirati mladića, koji se pokušava oduprijeti i viče, a zatim pada na tlo. Policajci ga potom miču nekoliko metara dalje i nastavljaju zlostavljati. Slučaj je u februaru 2017. godine rezultirao višednevnim prosvjedima i nemirima u Francuskoj, tadašnji predsjednik FRANÇOIS HOLLANDE posjetio je Luhaku u bolnici, a različite aktivističke grupacije javno su ga podržale i kritizirale policijsko nasilje i rasizam.

Jedan od policajaca, MARC-ANTOINE CASTELAIN, inicijalno je bio optužen za silovanje, ali je tijekom službene istrage zaključeno da (unatoč analnim ozljedama) nema dokaza o penetraciji te da nije utvrđeno da je policajac mogao namjerno ciljati rektalno područje. Optužbe za silovanje prvotno podignute protiv Castelaina odbačene su prije suđenja. Recentnom presudom Castelain je osuđen na uvjetnu zatvorsku kaznu od godinu dana zbog nanošenja teških ozljeda Luhaki, a izrečena mu je i petogodišnja zabrana obavljanja javnih policijskih dužnosti. Suci kaznenog suda Seine-Saint-Denis u presudi su naveli da se ozljede nanesene Luhaki ne mogu smatrati trajnim invaliditetom.

Druga dvojica policajca (koji su od 2017. ostali zaposleni u policiji na uredskim poslovima) JÉRÉMIE DULIN i TONY HOCHART, dobili su po tri mjeseca uvjetne kazne i zabranu obnašanja dužnosti u javnoj policiji na dvije godine. Za njih je utvrđeno da su udarali Luhaku tijekom uhićenja. Sva trojica policajaca tvrdila su tijekom suđenja da su djelovali u samoobrani, a njihovi odvjetnici isticali da je policijska uporaba sile bila 'legitimna, nužna i razmjerna', a optužbe za rasizam 'neutemeljene'.

Prosvjed protiv policijskog nasilja
(Foto: John Angelillo/
newscom/pixsell)

S time se ne slažu aktivisti koji smatraju da su ovakve kazne apsolutno preblage, da stižu suviše prekasno i da ne adresiraju suštinski sustavni problem. Važno je pritom reći i da većina prijava protiv policajaca zbog rasnog profiliranja i nasilja u Francuskoj ni ne dospije do suda, a službeni podaci pokazuju da je u 2021. godini manje od 15 posto osuđujućih presuda rezultiralo stvarnom zatvorskom kaznom. Aktivistički kolektivi dugo upozoravaju da francuska policija zlorabi ovlasti tijekom provjera identiteta, naročito kad su u pitanju marginalizirane manjine. Prema podacima neovisnih organizacija, za mlade crne muškarce ili za one podrijetlom iz Sjeverne Afrike 20 je puta veća vjerojatnost da će biti podvrgnuti policijskim provjerama od ostatka populacije.

I još da se vratimo Théodoreu Luhaki – on danas ima 29 godina, odustao je od karijere profesionalnog nogometaša, živi s majkom i rijetko izlazi iz stana. Medijima je prije suđenja o napadu kazao da se od toga dana osjeća mrtvim, ali i da mu je važno da policajci budu proglašeni krivima te da se govori i čuje istina. ●

ГОРСКИ КОТАО

пише Валентина Вукадиновић

Домаћи квасац

СМАРТЕР или домаћу квасац мјешавина је брашна и воде која је ферментирала и користити се као средство за гизање тијеста. Кроз овај мали водич написат ћу вам како је текло моје искуство са стварањем Горанке (како од миља зовем свој квасац). На почетку одмах морам рећи да је ово посао за стрпљиве и да нема прескакања корака, а то је управо оно што га је чар цијелом процесу узраге круха с домаћим квасцем.

Прибор и материјал

За израду домаћег, раженог квасца потребни су нам: ражено брашно (набавите довољну количину јер за успоставу користимо увијек исто брашно), вода (може и обична из пипе, а ако је хлорисана, нека одстоји 24 сата), двије стакленке с поклопцем, шпатула за мијешање (пластична, дрвена, силиконска, све је боље него метална), вага јер све иде у граммима, еластичне гумице за означавање разине стартера и опционално дигитални термометар ако желите мјерити температуру воде.

Дан 1

У чисту стакленку ставите 30 г раженог брашна. Додајте 30 г воде која је одстајала (најбоље собне температуре, не преко 28 ступњева). Све добро промијешајте шпатулом и пазите да нема сухих дијелова брашна. Рубове стакленке очистите. Ставите поклопац да буде лабав, никако чврсто стегнут. Можете означити гумицом, али у овој фази још није битно. Стакленку ставите на сухо мјесто, најбоље негдје у кухињи гдје се припрема храна и да видите што се догађа. То је то, надајмо се да смо успоставили колонију квасца. Идући корак слиједи за 24, односно 72 сата.

Дан 2

Само проверите смјесу, промотрите јесу ли се почели стварати мјехурићи

и је ли промијенила мирис. Ништа не мијешајте и будите стрпљиви.

Дан 3

Сада су се догодиле неке промјене у смјеси и можете примијетити мјехуриће. То је знак да је вријеме за следећи корак. У чисту стакленку ставите 30 г тог квасца, 30 г воде и 30 г раженог брашна. Добро промијешајте, проверите да нема сухих остатака брашна и поклопите стакленку. Оставите да стоји негдје у кухињи. Остатак квасца баците, али никако у одвод! Може у компостер или једноставно у убрбус па у отпад. У овој фази тај вишак бацамо јер још није успостављена колонија добрих бактерија и квасца.

Дан 4, 5, 6, 7, 8

Данас и идућих пар дана понављамо јучерашњи корак.

Дан 9

Данас понављамо јучерашњи корак, али након 12 сати, а не као до сада сваких 24 сата. Промијешајте квасац па у чисту стакленку ставите 30 г квасца, 30 г воде и 30 г раженог брашна. Добро промијешајте, поклопите и оставите у кухињи. Остатак квасца можете употребити у смјеси за палачинке, попечке или слично. Квасац је активан и има онај карактеристичан киселкасти мирис. Ако осјетите алкохолни мирис (попут ацетона), то само значи да је квасац гладан па ћемо га два до три дана хранити два пута дневно да ојача. Свој квасац сада можете користити при изради круха. Ако нећете још радити крух, када квасац нарасте, спремите га у хладњак и нахраните сваких седам дана (када још сазре, може и сваких седам дана). Храњење оваквог квасца се ради у омјеру 1:1:1 (квасац, вода брашно) или ако га хоћете ојачати 1:2:2 (квасац, вода брашно). Добро све промијешајте, поклопите стакленку и оставите да нарасте па користите или спремите у хладњак. ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 9. 2. 2024.

Nada #052

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Ivana Perić, Olja Savičević, Ivančević, Anja Vladisavljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / Finalizacija

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

ИНФОРМАТОР

Зоран Ратковић потписује уговор с Милорадом Пуповцем и Емином Ђурашевићем

Потписани уговори за капиталне инвестиције

Додијелена средства усмјерена су на побољшање живота у крајевима гдје живе припадници српске националне мањине. Најављен је нови конкурс за пројекте који ће трајати до краја фебруара

УПРОСТОРИЈАМА СНВ-а у Загребу, 2. фебруара потписани су уговори за капиталне инвестиције у пројектима уређења и опремања објеката намијењених прије свега српској заједници у појединим општинама. Потписници уговора били су представници мањинских српских вијећа, општина и српских организација као СНВ-ових партнера.

— Ова су средства усмјерена на побољшање живота по општинама која ће СНВ наставити дијелити и даље без обзира о којој је врсти пројекта ријеч. Сви су они значајни на свој начин, јер значе много становницима тих средина – рекао је предсједник СНВ-а Милорад ПУПОВАЦ. Нагласио је важност договора и планирања пројеката у наредним годинама.

— У планове би требало уградити све потребно. Морамо функционирати на микро и на националном плану, односно донирати средства за комуналну и социјалну инфраструктуру – казао је. За средства, уз јединице локалне самоуправе и жупанијска вијећа, више би требали аплицирати и вснм-ови општина и градова, српске организације и удружења.

— Ови пројекти у укупној вриједности од 697,1 тисућу еура, чији су носиоци српска мањинска вијећа и општине, требају бити завршени ове године, а односе се на адаптације друштвених просторија, ре-

конструкцију друштвених домова, опремања канцеларија, дјечјих и спортских игралишта. Пројекти које снв проводи самостално, с обзиром да су објекти у његовом власништву, већ су започели. Дио се односи на већ откупљене објекте или задњу рату откупа, опремања и завршне радове, пројектну документацију и слично укупне вриједности од 952,9 тисућа еура. Проводе се у фазама, тако да ће дио њих бити завршен током ове године, а дио у идућој, овисно о обиму радова – каже Емина Ђурашевић, водитељица снв-овог Одјела за капиталне пројекте и господарење имовином. Најављује расписивање новог конкурса за пројекте, па ће их заинтересирани моћи пријавити до краја фебруара.

— За нашу заједницу у опчини Кошка значе много јер добивамо средства за опремање друштвеног дома у Бранимировцу. До прије двије године, кад смо с Општином потписали споразум о трајном кориштењу дома, нисмо имали простора за окупљање. Сада га можемо уредити – каже Недељко Радаковић, предсједник општинског вснм-а.

— Дом нам служи за активности које имамо као заједница. Током године имамо осам манифестација и окупљања, а ту су и фишијада, чобанијада и такмичење у кухању граха, укључивши Петровдан, нашу славу. Мало нас је, али смо активни. Толики број догађаја за нашу средину значе јако пуно, поготово због средстава са којима располажемо. Од Општине Кошка имали смо скромну подршку, лани смо за све програме добили 1,35 тисућа еура, ове године 2,5 тисуће. Два пута смо аплицирали снв-у за помоћ и они су нам помогли са по хиљаду еура. Без њихове помоћи све би било пуно теже. Кад смо се покренули, видјело се да смо једна од активнијих организација у општини па тамо другачије гледају на нас – истиче Радаковић.

— Што се тиче Белог Манастира, добивена су средства за адаптацију и набавку опреме за мултифункционално игралиште. Ријешили смо културу јер су сви објекти за које смо раније добивали средства у функцији. Сад је на реду спорт у којем

је такођер заступљена српска заједница – каже предсједница градског Вијећа Светлана Жарковић. Стеван Бабић, предсједник општинског вснм-а у Даљу и предсједник нк Раднички, истиче да ће добивена средства искористити за опремање просторија у клубу.

По ријечима ЗОРАНА РАТКОВИЋА, предсједника вснм-а Бродско-посавске жупаније, средства су добивена за адаптацију друштвене просторије у Медарима, у општини Окучани, као и за Гређане у општини Стара Градишка.

— Те ћемо просторије, међу којима је црквена капела, адаптирати и средити – рекао је Ратковић чије ће Вијеће ове године обиљежити и 200 година рођења славног пјесника Бранка Радичевића.

■ Ненад Јовановић

Потребни узорци крви

Из одговора Вишње Билић у име Министарства бранитеља закључује се да политика остаје на линији затворених и нетранспарентних идентификација

НАКОН 30 година, процес тражења несталих особа из посљедњег рата успорио је или боље речено застао на прикупљању крвних узорака најближих сродника несталих особа. Једна од карика који ланац вишедеценијске потраге за несталим особама чини још тромијим су – неточни и неажурирани подаци.

Закључци су то округлог стола 'Рјешавање судбине несталих у рату – отворена питања и изазови' који је у Осијеку организирила Документа – Центар за суочавање с прошлошћу, уз подршку Центра за мир, ненасиље и људска права. Управо због техничких, административних препрека, да не спомињемо и политич-

ки прекид комуникације Загреба и Београда, сваки дијалог и јавна расправа о теми која све више нестаје у повијесним ланицама, велики је искорак у оживљавању скоро мртвог, а неријешеног хуманитарног питања.

С округлог стола, послан је и апел да је давање крвних узорака најближих сродника несталих од пресудне важности у идентификацији и рјешавању питања несталих. Ту свакако треба додати чињеницу да, с обзиром на проток времена, све могуће деценијске миграције са наших простора те измијењене животне приче тијеком протекле три деценије, то није нимало једноставно.

Уз све лошију квалитету посмртних остатака, све мање живућих сродника и политичке опструкција, поступци ексхумација и идентификација, истражни и правосудни процеси, све више губе на стварној важности. То доказују службене бројке по којима Хрватска још увијек трага за 1.803 нестале особе, од којих се траже локације укопа за 394 нестале особе, док је

Битна је сурадња институција – Весна Тершелич (Фото: Нева Жганец/PIXSELL)

непозната судбина 1.409. особа. На осјетком округлом столу речено је да је од 2016., од када је министар Томо МЕДВЕД преузео Управу за нестале, истражено 400 локација, пронађено 175, а идентифицирано 257 посмртних остатака.

Вишња Билић, начелница Сектора за тражење особа заточених и несталих у Домовинском рату, устврдила је 'да су у свим сегментима и у свим подручјима у којима је могућ напредак, он и учињен'.

— Министарство подузима врло опсежне активности везане уз идентификацију посмртних остатака које укључују поновну обраду најсавременијом могућом технологијом која је набављена 2019. – похвалила се Билић и устврдила да се 'проводе поновне обраде појединих скупина неидентифицираних посмртних остатака како би се успјели приближити њиховој идентификацији те да се непрестано прикупљају и ажурирају подаци о члановима обитељи несталих особа'.

— Контактимамо и са нашим дипломатским представништвима, на све могуће начине покушавамо прикупити крвне узорке. Једна обитељ да нам се јави, већ

ИНФОРМАТОР

је учињено много. Имамо одређени број случајева гдје је фактички довршена идентификација, али обитељи из различитих разлога нису прихватили налазе. Поштујући вољу обитељи, те особе нисмо скинули са пописа несталих особа нити смо њихове сроднике уврстили међу идентифициране особе. Чекамо, али не пасивно, кроз контакт са обитељима, настојимо да обитељи ипак прихвате налазе идентификација и преузму посмртне остатке најближих – казала је.

Водитељица Документе ВЕСНА ТЕРШЕЛИЧ истакнула је потребу транспарентности података идентифицираних особа посебно у смислу приједлога будуће измјене Закона о несталим особама.

— Чини нам се јако важним да кад буду идентифицирани посмртни остаци, буду и објављена њихова имена, што ћемо као организација за људска права и предложити, јер се по тренутном закону подаци имена идентифицираних не објављују. Вјерујемо да би то помогло да се више у јавности говори о проблематици несталих, чиме би обитељи потакнули да више дају крв – устврдила је Тершелеч. Но по одговору Вишње Билић у име Министарства бранитеља закључује се да политика остаје на линији затворених и нетранспарентних идентификација.

— Са аспекта доприноса самом процесу тражења несталих особа, не налазимо да би јавна објава тих података била напредак. Битно је да подаци о особама које се још увијек траже, буду јавно доступни. То су темељи Међународног црвеног крижа и Међународне комисије за нестале особе. Након идентификације, из података активних случајева несталих особа, идентифицирана се особа брише – устврдила је Билић и напоменула да се спрема пето издање Књиге несталих на подручју Републике Хрватске.

— Максимално провјеравамо податке и кренули смо у додатну провјеру особних података. Не постоје никакви прикривени мотиви зашто до сада није објављено пето издање. Разлози су чисто техничке природе – навела је начелница Сектора за тражење особа заточених и несталих у Домовинском рату и додала да 'суkladно Законом о казненем поступку и темељем налога надлежних правосудних тијела, сви подаци из процеса идентификације буду прослијеђени истражним тијелима за provedбу даљњих поступака из њихове надлежности'. Весна Тершелеч, на крају скупа, поручила је да је битна сурадња самих обитељи и свих институција.

— Надам се да ће се наш апел за давањем крви најближих сродника несталих особа чути преко граница, јер требамо побољшати прекограничну сурадњу. Потребно је повезивати питање рјешавања судбине несталих са правосудним процесуирањем, накнадом штете и признавањем статуса цивилних жртава рата. Да заједно смањимо тај терет обитељи несталих и да младим генерацијама пренесемо чињенице како би на њима биле темељене будуће повијесне интерпретације – закључила је Тершелеч на округлом столу који је био и прилика да се још једном са српске и хрватске стране чују приче о несталима цивила у ратном лудилу деведесетих година.

■ Паулина Арбутина

Збијање редова

У антифашистичкој удрузи је 29 чланова из Крижеваца и Општине Свети Иван Жабно

УДРУЖЕЊЕ антифашистичких бораца и антифашиста Града Крижеваца (УАБА), 3. фебруара, одржало је изборну скупштину на којој се окупила већина чланства, заједно са представницима градске крижевачке власти, локалних српских Вијећа и других антифашистичких удружења. Скупштина је започела минутом ћутања за недавно преминулог парти-

Крижевачки антифашисти на скупштини

занског борца и члана удружења Рудолфа КАХЛИНУ.

Председник крижевачке УАБЕ ИВАН КНОК је указао на значај дугогодишњег дјеловања удружења и његових циљева те информисао о будућим циљевима и до садашњим постигнутим резултатима. У удрузи је 29 чланова са подручја Града Крижеваца и Општине Свети Иван Жабно, од чега је у 2023. учлањено пет нових чланова. — Од радних акција на домаћем крижевачком подручју, издвојио бих уређење приступних стаза и локације Партизанске болнице Ступе. Морам признати да свој рад обављамо уз изразито мала новчана средства са којима располажемо. Циљ нам је и даље да се боримо за антифашистичке вриједности и демократске идеје те мир и толеранцију. Приоритет нам је да што више привучемо млађе генерације. У том смислу већ разматрамо идеју да организирамо предавање на тему антифашизма по основним школама као и трибине у локалним срединама – рекао је Кнок и додао како ће и даље остваривати добру сарадњу са другим антифашистичким удружењима и организацијама те институцијама српског народа. Испред уаба Општине Расиња наступио је њен председник Душан Дуликравић.

— Могу се похвалити како на подручју наше Општине имамо више од десетак антифашистичких спомен обиљежја која редовно уређујемо и обнављамо. Велику подршку имамо од наше расињске општине, посебно начелника Данимира

Колмана – истакнуо је Дуликравић. Један од гостију на скупштини био је и актуелни начелник Општине Калник Младен Кешер (сдп) који је истакнуо важност антифашистичке те закључио да без антифашизма не би било ни Републике Хрватске.

■ З. Витановић

Тона меса за Манастир

Заједничко веће општина, српске општине и мањинска већа омогућили су помоћ за Богословију при Манастиру Крка

УОРГАНИЗАЦИЈИ Заједничког већа општина (ЗВО), општина са подручја његовог деловања и Већа српске националне мањине Вуковарско-сремске и Осјечко-барањске жупаније, из Борова је отпремљено више од тону меса и месних прерађевина у Богословију Света Три Јерарха, која делује при манастиру Крка. Координатор акције и председник ЗВО-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ подсетио је да се ова хуманитарна акција проводи више од две деценије.

— Сваке године настојимо да повећамо количину меса и осмислимо неки додатни вид помоћи, како би помогли рад Богословије и боље услове школовања за оне

Полазак комбија из Борова

који похађају исту – рекао је Дракулић, истакавши да су се ове године представници манастира Крка организовали и преузели донацију у Борову. Њихов долазак је искориштен за разговоре о будућим активностима и могућим видовима сарадње. Дракулић је објаснио да су свака јединица локалне самоуправе, споменута мањинска већа и зво издвојили одређене финансијске износе, како би купили споменуту количину меса.

Протојереј НЕМАЊА КЛАЈИЋ, привременни парох боботски и службеник Управног одбора Епархије осечкопољске и барањске из Даља, истакао је важност оваквих активности за рад Богословије. Присетио се свог борава на школовању, с обзиром да је био у првој послератној генерацији богослова. — За нас младе и српски народ на подручју Далмације то је био изузетно тежак период. Изнад свега је на крају превладала

љубав, па смо тако са овог подручја увек помагани, како би се рад Богословије одвијао несметано – присетио се свештеник Клајић. Ове године донацију је преузела делегација Манастира Крка, предвођена игуманом Севастијаном, који се захвалио на овој, како је рекао; људској и хришћанској жртви.

— Радујемо се што смо и ове године с вама, да прихватимо овај знак љубави – рекао је отац Севастијан, наводећи да Богословију тренутно похађа 28 ученика, распоређених у пет разреда, те да велики број њих сам тражи да своје школовање проведе управо у Света три јерарха. Из те је школе, напоменуо је игуман Манастира, изашао велики број истакнутих свештеника и епископа. Богословију похађа и одређени број ученика са истока Хрватске и сви су они, како нам је испричао отац Севастијан, задовољни условима школовања. Отпремању донације и разговору с представницима далматинског манастира, присуствовали су представници политичког живота са подручја споменуте две жупаније.

■ Сенка Недељковић

Донација за цркву

Млади брачни пар купио је плинску гријалицу за црквене просторије у Малом Поганцу

ДА СЕ ВЈЕРА доказује дјелима, а не само ријечима, најбоље показује примјер мјесне православне цркве Св. Арханђела Стефана у Малом Поганцу за коју је донацију дао један млади брачни пар. Ријеч је о Биљани и ЖАРКУ ЦАРЕВИЋ и Копривничке Реке који су купили поклонили једну гасну гријалицу за споменути храм недалеко Копривнице. На овај чин потакнуо их је јавни позив на донацију надлежног великопоганског пароха БРАНИСЛАВА ТОДОРОВИЋА

Гријалица за цркву

koji je poznat po velikom broju akcija sa ciljem obnove i opremaња православних светиња na подручју свога свештеничког дјеловања. О овој донацији није крио своје задовољство и захвалност.

■ З. В.

Мима Караџић глуми фињака

Представа 'Спортско срце' Звездара театра одржана је у Загребу и Ријеци у организацији СКД-а Просвјета

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Српског културног друштва Просвјета Подборја Ријека, у Хрватском културном дому на Сушаку, прошли тједан је гостовала представа 'Спортско срце' Звездара театра из Београда. Након што је дан раније одржана у Загребу, представа је у Ријеци привукла бројну заинтересовану публику, а била је поклон Подборја свим истинским љубитељима казалишта у Ријеци. — Са Звездара Театром из Београда сарађујемо већ неко време и ове године смо

Призори из представе. Фото: Наталија Докмановић

договорили да ова представа буде у Загребу где је била јуче, те данас у Ријеци. Надамо се да ћемо до краја ове године добити још једну представу. Увек је представа таква да је понудимо као поклон граду и грађанима гратис и да заједно уживамо у квалитетној представи и квалитетним глумцима – изјавио је Зоран Станковић, члан председништва СКД Просвјета, Подборја Ријека.

Кулиса радње је ногометна утакмица, односно финале свјетског првенства у Русији 2018. године, у којој играју Француска и Хрватска, а чије дијелове сплетом околности заједно гледају отац (Милутин Мима Караџић) и његова кћерка (Нина Нешковић), аутодеструктивни кум (Александар Ђурица), разочарана адвокатница (Нела Михаиловић) и момак сумњивог подријетла (Никола Шурбановић).

Петоро протагониста сусреће се у пећњари у Земуну гдје отац по први пута упознаје свога зета који му је од кћери представљен као свјетски човјек, због чега и отац на кћерину замолбу мијења своје понашање и прилагођава га ситуацији. Тако од 'примитивца' и 'сељачине' почиње глумати човјека профињених културних навика и врхунског познаваатеља вина. Међутим, то доводи до бројних компликација и комичних тренутака, а и до потпуно неочекиваног заплета.

Кроз представу се провлаче питања међунационалних односа, али самим тиме и међуљудских. Она говори о опраштању и помирењу, а напосљетку се утакмица коју прате преко екрана претвара у утакмицу менталитета и баштине у којој нема побједника.

■ Катарина Бошњак

Ал' се некад добро плело

Организирана је радионица с приказом традицијске употребе рогоза

ПРОШЛОГ петка Хрватско музејско друштво организирано је 19. 'Ноћ музеја' под слоганом 'Музеји и нова публика', а у сарадњи с бројним хрватским музејима и институцијама. Тог дана и те вечери 'Ноћ музеја' посјетило је – 136.425 посјетилаца или нешто преко 3,5 посто од укупног броја становника. У Барањи 'Ноћ музеја' одржана је на четири локације и у четири институције. У селу Топољу тог је дана, од 9 до 24 сата, Друштво пријатеља барањских старина 'Ижип' организирано бесплатно разгледање велике етнозбирке у 'Шокачкој кући', у којој се налази 1.600 предмета, од којих ни један није млађи од 50, а неки су стари и 200 година.

Овогодишња тема 'Ноћи музеја' била је идеална за посјет Презентацијско-едукацијском центру (ПЕЦ) у Дворцу Тиквеш, у склопу Парка природе Копачки рит, чији постав на иновативан и креативан начин одговара на захтјеве и интересе нових генерација. Од 18 до 20 сати, у бесплатним самосталним обиласцима и у два обиласка уз стручно вођење, посјетиоци су могли видјети, чути и осјетити не само како 'дише' Парк природе током цијеле године, него су кроз приче и легенде могли 'заронити' у повијесни временлов 19. и 20. столећа. У Белом Манастиру, у Центру за културу, отворена је изложба Фото кино клуба 'Барања-филм' под насловом 'Винска цеста Змајевац', с фотографијама насталим 2023. у пројекту 15. микрошколе медијске културе.

Нарочито богат програм био је у беломанастирском Етнолошком центру барањске баштине. Приређена је 'Изложба старих предмета од прућа и шибје' из збирке великог љубитеља старина Марка Хорвата из Дубошевице. У истом простору одржана је и радионица 'Приказ традицијске упо-

Милан Дворнић и Мирела Равас плету сједала од рогоза

требе рогоза' под водством етнографа и наивног сликара МИЛАНА ДВОРНИЋА, аутора двије књиге о народним обичајима барањских Срба. Исте вечери, али у суседној просторији, публика је уз стручно водство могла разгледати стални изложбени постав под називом 'Урарска радионица', који се састоји од комплетне урарске радње породице Папез из Кнежевих Винограда. О повијести сувошких 'сајдија' (како су их називали Барањци), те о урарском занату, говориле су кустосице осјечког Музеја Славоније Тинде Шипош-Живић и Ксенија Каталинић.

Радионица с приказом традицијске употребе рогоза организирана је на приједлог етнологиње МИРЕЛЕ РАВАС из осјечког Конзерваторског одјела, а започела је још прошлог љета кад је Милан Дворнић по барањским каналима тражио рогоз, сјекао га и данима сушио како би се касније могао користити за приказ плетења сједала на столицама.

— Очувањем и преношењем традицијских умијећа и вјештина потиче се опстојност и одрживи развој локалне заједнице, чији су потомци нова публика и нови носители нематеријалне културне баштине. Ова радионица тематизира традицијску употребу природних материјала из окружења у изради свакодневно потребних предмета, освјетљава мало познату вјештину те указује на могућност реинтерпретације традицијске баштине – каже Мирела Равас, која се и сама придружила Дворнићу у плетењу пред заинтересованом публиком, међу којом је било и доста младих.

■ Јован Недић

У свету постоји једно царство

Извођењем хитова из 'цртаћа' и домаћих песмица, Немања Николић и квартет развеселили су малишане

У СВЕТУ постоји једно царство, у њему царује другарство..., само је једна од дечјих песама уз коју су одрасле бројне генерације, које су познати дечји хит БРАНКА МИЛИЋЕВИЋА КОЦКИЦЕ научиле пре него писати и читати. Управо с том песмом почео је концерт НЕМАЊЕ НИКОЛИЋА И КВАРТЕТА у Српском дому у Вуковару. Концерт, назван 'За велику и малу децу' одржан је 4. фебруара, у организацији Одбора за културу Заједничког већа општина (ЗВО).

— Кроз своје програме, зво је показало да може и жели да изненади. Тако смо се овај пут одлучили да децу доведемо у наше институције и обрадујемо их несвакидашњим програмом – рекао је председник Већа Дејан Дракулић. Додао је да је намера организатора да деца од малих ногу негују културу, да посећују

Концерт за велику и малу децу

представе или концерте, али и прилика да се родитељи упознају с радом српских институција.

— Прилика је то да уједно промовишемо нашу, али и светску културу – закључио је Дракулић. Немања Николић је врсни је пијаниста, који са пријатељима из детињства – Сањом, Мишом и Станком већ десетак година изводи музику из екранизованих Дизнијевих анимираних филмова, а то је, како је рекао, најлепши и најкреативнији начин да се деца упознају са класичном и симфонијском музику, али исто тако и са елементима цеза или блуза.

— Правимо интерактивне наступе, односно имплементирамо класичну музику кроз Дизнијеве хитове и едукујемо децу да заволе нешто што можда немају прилике често да чују – рекао је овај изузетни пијаниста, причајући о самој идеји за овакву врсту репертоара. Досад су обрадили 60-ак познатих хитова, а изводе их на начин да се прилагођавају публици, простору у којем наступају, трајању наступа и другим околностима. Малишани су, већ са првим тактовима песама, почели да певају и плешу испред позорнице. Уз Дизнијевог Аладина, Малу сирену и познату Круелу из 101 Далматинера, те низ препознатљивих песмица домаћих аутора и извођача, деца и родитељи уживали су у несвакидашњем програму.

— Деца су најзахтевнија публика, зато што најискреније показују емоције. Кад вам они ту позитивну енергију врате – то нема цену! – поручио је Николић.

■ С. Недељковић

ИНФОРМАТОР

Ноћ музеја у Тиквешу

Комплекс познат у европским размерима привукао је изненађујуће велики број посетилаца

ХРВАТСКО музејско друштво организовало је 19. пут манифестацију Ноћ музеја која је одржана у сарадњи с бројним хрватским музејима и другим баштинским, научним и образовним институцијама. Једна од таквих институција је и Презентацијско-едукацијски центар Тиквеш који је у склопу манифестације први пут отворио врата.

Овогодишња тема Ноћи музеја била је 'Музеји и нова публика' у времену тражења нових генерација за иновативним и креативним музејским садржајима. Комплекс двораца Тиквеш, који је током историје био ловачко средиште познато у европским и светским размерима, привукао је изненађујуће велики број посетилаца који су се дословно тискали једни поред других. За обилазак комплекса било је потребно око 90 минута, а посетиоцима је осигурано бесплатно вођење у два вечерња термина.

Водичи су уз јединствени мултимедијални и интерактивни постав, који посетиоцима приближава све најважније особине и природне феномене Копачког рита, интерпретирали природне вредности парка као и богату културно-историјску баштину подручја. Комплекс двораца Тиквеш смештен је у северном делу Парка природе Копачки рит. То је простор шума и перивоја у којем су резиденцијални објекти, нови историјстички двораци, Анексом, Ладањска вила-Стари двораци, Капела Папинског благослова и неколико пратећих објеката.

Комплекс датира из 19. века, а изградиле су га чланови Тешенске лозе чувене породице Хабсбург. Кроз пројект Презентацијско-едукацијски центар Тиквеш, комплекс је обновљен, пренамењен и опремљен те чини један савремени центар с јединствено обликованим поставом с циљем едукације о природним вредностима Копачког рита и важности његова очувања. Изложбени постав Презентацијско-едукацијског центра Тиквеш простире се на скоро 2000 четворних метара у дворцу Тиквеш и анексу дворца.

■ Зоран Поповић

Детони у родноме граду

Изложене су вриједне графике с призорима свакодневнице људи између два свјетска рата

УЛИКОВНОЈ галерији Градског музеја Крижевци, отворена је изложба 'Маријан Детони: Од скице до матрице', у сурорганизацији с Музејем за умјетност и обрт из Загреба. Изложене су вриједне графике с призорима свакодневнице људи између два свјетска рата које је израдио овај истакнути графичар и сликар рођен у Крижевцима (1905 – 1981.)

Испред Музеја за умјетност и обрт, Слањин Михелић посетиоце је упознао са чињеницом да је изложба први пут представљена у загребачкој Галерији Крањчар. Ауторица концепта изложбе др.сц. АНТОНИА ДОШЕН, објаснила је да изложба садржи линеарне и једне од најважнијих графичких мапа хрватске међуратне умјетности 'Људи са Сене' из 1934. године, као и ријетко виђену линеарну графичку мапу 'Трачнице' чије су матрице настале 1941. године.

Маријан Детони био је током Другог свјетског рата партизански борац те је дао значајан допринос познатом Првом конгресу културних радника Хрватске у Глини 1944. године. Осим културног рада, активан је био и као вијећник Завнох-а те упамћен као један од умјетника који се у свом дијелу бавио ликом и дијелом маршала ЈОСИПА БРОЗА ТИТА. Град Крижевци прије неколико година дао је израдити јавни мурал с његовим ликом. Осим мурала, родним Крижевцима по Детонију је названа и улица.

■ З. В.

Ин мемориам: Рудолф Кахлина (1930. – 2024.)

Рудолф Кахлина био је задњи живући партизански ветеран и револуционар Крижеваца

У94. години живота, 25. јануара у Крижевцима умро је Рудолф КАХЛИНА (1930. – 2024.), задњи живући партизански борац и један од познатих локалних комуниста старије генерације која је стасала и прославила се током Другог свјетског рата у побједи народног устанка и социјалистичке револуције. Кахлина је рођен давне 1930. године у загорском мјесту Велико Трговишће, а од најраније младеначке доби привлачиле су га напредне идеје радничког и антифашистичког покрета.

Након завршене средње школе и студија права, осим у правничкој струци, кроз свој радни вијек, обављао је низ значајних друштвено-политичких дужности. У Крижевцима је од 1964. био директор филијале Службе државног књиговодства, од 1965. до 1969. био је на функцији председника Скупштине општине Крижевци. Као крижевачки делегат изабран

је 1963. у Републичко вијеће Сабора Социјалистичке Републике Хрватске, а неколико година касније постао је председник Одбора за управу Сабора. Од 1969. до 1986. радио је у Загребу на пословима директора Регионалног фонда за цесте те замјеника секретара за Поморство, саобраћај и везе Хрватске. Такођер, био је директор Знанствено-образовног центра и директор Завода за изградњу града Загреба. Године 1982. изабран је за заступника Сабора СРХ у Вијећу опћина.

За свој допринос радном, друштвеном и политичком дјеловању више пута био је одликован и додјељивана су му јавна признања. Од најзначајнијих су Златна плакета Скупштине општине Крижевци 1976. године, Орден заслуга за народ са сребрним зракама, Орден рада са сребрним вијенцем, Орден братства и јединства са сребрним вијенцем, Медаља рада за војне заслуге и Медаља заслуга за народ.

На парламентарним изборима 1990. године изабран је за одборника Скупштине Града Загреба, а 1991. именован је, као резервни мајор, у председништво Скупштине Града Загреба за организацијска питања и збрињавање грађана од непосредне ратне опасности. 1991. одлази у пензију те наставља свој ангажман у локалној заједници, нарочито у разним удружењима. Један је од оснивача и првих председника Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Копривничко-крижевачке жупаније и Града Крижеваца. Истакнуо се и као

Рудолф Кахлина
(Фото: prigorski.hr)

председник Савеза антифашистичких бораца и антифашиста Републике Хрватске те је за тај рад примио признање Савеза 2004. године. Девет година касније, од председника РХ ИВЕ ЈОСИПОВИЋА добио је одличје Ред Стјепана Радића, а за заслуге Загребу, 2020. Медаљу Града Загреба.

Своју хуманост, карактер, понос и поштење доказао је приликом одбијања дужности у влади РХ 1990. године када је власт у Хрватској преузео Фрањо Туђман и његов хдз. 'Поштовани председниче Републике Хрватске захваљујем се на указаном повјерењу, но ја сам комунист и не могу прихватити дужност у Влади РХ – овако је гласио одговор који је Кахлина дао свом рођаку и председнику ФРАЊИ ТУЂМАНУ 1990. године.

■ З. В.

Stogodnjak (724)

9. 2. – 16. 2. 1924: 'Grad Zagreb je pod Austro-Ugarskom imao jednu tuđinsku dinastiju i zato je ...osjećaо како га та династија презире и како му је непријатељска. Danas, poslije ujedinjenja, takvi odnosi više ne postoje, jer građanin osjeća како су ова династија и ова војска народна и њему блиска. Oduševljenje kod dolaska sadašnjeg kralja i ondašnjeg regenta u Zagreb bilo je posljedica toga demokratskog osjećanja Zagrepčana. A taj isti osjećaj prevladao je u građanstvu i ovih dana, kad su u grad stigli princ Pavle i njegova supruga Olga, kao kraljevi izaslanici na svečanosti zagrebačkih akademičara. To se vidjelo po onim hiljadama građana koji su, u gustom špaliru od kolodvora do banskih dvora, oduševljeno dočekali visoke goste...Glavni grad Hrvatske osjeća да dolazак princa Pavla значи и njegovu sklonost prema građanima једног древног града, према Hrvatima, и да је нашој народној династији једнако пристрао srcu Hrvat, као и Србин, и Slovenac. Ali taj dolazак има још једно особито значење. Princ Pavle doшао је на свећани ples Jugoslavenskog akademskog potpornog društva, dakle na priredbu наше jugoslavenske оmladine која је данас нови и poletni носилац prave nacionalne misli. Grad Zagreb, koji је godinama bio rasadište jugoslavenstva и koji се jugoslavenstva као svoje najjače tradicije не smije nikada одрећи... pišu велико idejno значење те posjete...' pišu uz ostalo једне zagrebačke novine.

* nevjerojatna vijest stiže iz zagrebačkih bolnica. Naime, više od 300 najtežih bolesnika morat će se pomiriti s tim да neće, u dogledno vrijeme, moći leći u bolničke krevete jer – како се navodi – više neće бити nikoga tko će се brinuti о njima! Razlog: zbog nedostatka ugljena prestaje grijanje u svim objektima, па се тако обустављају клинички рад и prijem novih pacijenata!

* pred salamonском kušnjom našao се sarajevski sud. Treba presудити tko је, od trojice muškaraca, otac још nerode-nog djeteta једне mlade djevojke, иначе kćerke bogatog Sarajlije. Priča је prilično zamršena: djevojka је zanjela sa svojim slugom. Da bi prikrio tu trudnoću otac је kćerku, uz добру nagradu, ponudio nekom mladom gospođinu. Ovaj је pak, opivši се na momačkoј večeri u kavani, sve izbrbljao društvu, rekavši uz ostalo: 'Pijte, ne ustručavajte се, ovo је tek prva rata otplate moga tasta koji mi је podvalio djevojku-majku...' Sve to ubrzo је došlo до ušiju djevojčina oca, koji је, pišu novine, 'potegao knjigu svojih dužnika и pozvao onog s najvećim dugom, rekavši mu: 'Slušaj, prijatelju, dug ću ti izbrisati, dobit ćeš и miraz, а s mirazom и moju kćer.' Siromašak је odmah pristao, а ubrzo је uslijedilo и vjenčanje. U međuvremenu се otrijeznio onaj mladić iz kavane и sve doveo на sud, tvrdeći да је dijete njegovo. To isto tvrdio је и sluga, dok је и siromašak tražio pravdu за себе, izjavivši да има vjenčani list и да zahtijeva očinsko pravo на dijete. Sud је predložio djevojci-majci да sama donese odluku, ali ona то uporno odbija...'

■ Đorđe Ličina

Dinar za potkusurivanje

EU i SAD danima su pozivali Kurtijevu vladu da odgodi primjenu odluke o protjerivanju dinara s Kosova, ali Priština ih nije htjela poslušati. Sazivanjem Vijeća sigurnosti poslana je poruka da bi kosovsko pitanje moglo biti vraćeno u okvire UN-ove Rezolucije 1244

Kosovo se vratilo u Ujedinjene narode, ali ne kao zemlja kandidatkinja za članstvo, nego kao problem o kojem se opet treba raspravljati na izvanrednoj sjednici Vijeća sigurnosti UN-a. Petnaestak godina nakon što je UN prepustio Europskoj uniji posredovanje u raspletljanju odnosa između Beograda i Prištine i traganju za rješenjem konačnog statusa Kosova, na zahtjev Srbije brzopotezno je sazvana izvanredna sjednica Vijeća sigurnosti UN-a s Kosovom na dnevnom redu.

Malo tko je i u Srbiji očekivao da će sjednica Vijeća sigurnosti UN-a uopće biti sazvana, a kamoli u istom tjednu u kojem su srpske vlasti zatražile njezino održavanje, jer je od 15 članica Vijeća sigurnosti deset priznalo kosovsku nezavisnost, a sa srpskim zahtjevom trebalo se složiti najmanje devet njegovih članica, što su u Beogradu očekivali samo notorni optimisti. Nevjericu je pothranjivalo uvjerenje da Europska unija i SAD neće dopustiti da se kosovsko pitanje vrati na globalnu UN-ovu scenu, ali i sadržaj obrazloženja srpskih vlasti zašto traže UN-ovu intervenciju. Između ostalog, u njemu piše sljedeće: '(...) Republika Srbija ovim pismom skreće pažnju Savetu bezbednosti na aktuelnu situaciju na teritoriji Kosova i Metohije i u vezi sa Kosovom i Metohijom, koja je u oštroj suprotnosti sa Poveljom UN i Rezolucijom SBUN (1999) 1244, i koja je takve prirode da zahteva održavanje posebne sednice Saveta bezbednosti. Naime, na ovoj teritoriji, koja se u skladu sa Poveljom UN, drugim pravilima međunarodnog prava i Rezolucijom Saveta bezbednosti UN (1244) nalazi u sastavu Republike Srbije, a na kojoj je uspostavljena međunarodna uprava Ujedinjenih nacija, u toku je kulminacija dugotrajnih i dobro isplaniranih i sistematskih akcija tzv. rukovodstva kosovskih Albanaca, kojom se Srbi namerno podvrgavaju nepodnošljivim životnim uslovima. Radi se o nelegalnoj odluci Privremenih institucija samouprave u Prištini o ukidanju prometa srpske valute dinara na prostoru Kosova i Metohije, koja predstavlja kontinuitet mera brutalnog fizičkog i institucionalnog nasilja nad Srbima od strane Privremenih institucija samouprave u

Prištini, a čiji je suštinski cilj potpuno etničko čišćenje i nestanak srpske populacije sa tog prostora – što je trenutno u toku. Razornost pomenutih dugotrajnih mera represije tzv. rukovodstva kosovskih Albanaca, u okviru kojih nelegalno ukidanje srpske valute dinar predstavlja najsveobuhvatniji postupak u namernom podvrgavanju Srba nepodnošljivim životnim uslovima, upečatljivo ilustruje podatak da je više od 14 odsto Srba već napustilo prostor Kosova i Metohije samo za proteklih godinu dana. Imajući u vidu da se ovaj proces drastično intenzivirao nakon najave pomenute nelegalne mere ukidanja srpskog dinara, Republika Srbija inicira održavanje vanredne sednice SB UN kako bi se hitno preduzele mere koje bi sprečile nastanak nepopravljive štete (*irreparable harm*) po opstanak srpskog naroda na prostoru Kosova i Metohije (...)'

Odluku vlade ALBINA KURTIJA da preko noći protjera dinar iz kosovskog platnog prometa pratilo je i užurbano zatvaranje srpskih općina južno od Ibra koje su funkcionirale

u sustavu lokalne samouprave Republike Srbije, ali i pojedinih zdravstvenih i drugih institucija koje su financirane iz Srbije i čiji su zaposlenici primali plaću u dinarima iz budžeta Srbije. Iz Prištine su Beogradu poručivali da na Kosovu od institucija Srbije neće ostati ni kamen na kamenu te da će Srbija na njemu moći imati samo svoju ambasadu. 'Zapišavanje' teritorija kosovskih vlasti sudarilo se, međutim, s Briselskim i drugim sporazumima koje su pod pokroviteljstvom EU-a od 2011. do danas prihvatili i potpisali Beograd i Priština, jer je u njima deciderano zapisano da će se i funkcioniranje državnih institucija Srbije na Kosovu nakon pregovora definirati 'sveobuhvatnim sporazumom o normalizaciji odnosa'. I to nakon što se na Kosovu osnuje Zajednica srpskih općina kao politička, kulturna i teritorijalna autonomija kosovskih Srba. Nje, međutim, nema ni jedanaest godina nakon što se Kosovo prihvaćanjem Briselskog sporazuma obavezalo na njezino osnivanje.

Najnovije jednostrane poteze Kurtijeve vlade kojima se direktno ugrožava svakodnevna egzistencija većine kosovskih Srba ovaj put nisu mogli progutati ni Bruxelles ni Washington. Kurtijeva vlast kao da je prespavala rat Izraela i Hamasa u Gazi, pa ne vidi da u SAD-u i EU-u raste gnjev građana zbog podrške koju njihove vlasti još uvijek daju Izraelu u njegovu oružanom 'pacificiranju' Palestinaca, pri čemu ponajprije stradaju desetine tisuća palestinskih civila. Europskim i američkim vlastima sve je teže držati stranu Izraelu. U takvim uvjetima ne mogu više ni prešućivati pokušaje kosovskih vlasti da uz primjenu gole sile zavode red u kosovskim sredinama s većinskim srpskim stanovništvom. Pogotovo zato što su prije petnaestak godina od UN-a preuzele ulogu posrednika u mirnom i sporazumnom traganju za rješenjem kosovskog problema.

Nakon odluke kosovskih vlasti da protjeraju dinar s Kosova, EU i SAD su danima pozivali Kurtijevu vladu da odgodi njezinu primjenu. Zaredali su i pojedinačni pozivi vodećih zemalja članica Unije te oni zemalja Kvinte, ali Priština ih nije htjela čuti, a kamoli poslušati. Kurtijeva vlada je i dalje uvjeren da kosovski Albanci još uvijek na zapadu imaju 'status Palestinaca', koji su stekli u MILOŠEVIĆEVOJ Srbiji, a ne vidi da je srpske enklave policijskom silom pretvorila u 'kosovske Gaze'. Još joj samo treba 'srpski Hamas' da, poput Izraela, ognjem i mačem uspostavi 'mir' na teritoriju Kosova.

U Prištini su pritom procijenili da je upravo sada kucnuo čas da zatru ostatke srpskih institucija na Kosovu jer su procijenili da je Europskoj uniji puna kapa VUČIĆEVE Srbije nakon što su vladajući naprednjaci na izvanrednim prosinacijskim izborima još jednom potukli opoziciju ne libeći se ni navodne 'velike pljačke' biračkih glasova. Nakon što je zahtjev opozicijske koalicije Srbija protiv nasilja da Bruxelles poništi izbore u Srbiji, barem one gradske u Beogradu, dobio podršku značajnog broja europarlamentaraca, Kurtijeva vlada je izgleda povjerovala da će najavljeno usvajanje rezolucije Europskog parlamenta biti obračun Bruxellesa s Vučićevom Srbijom, zbog čega se nitko neće baviti sudbinom tamo nekog dinara na Kosovu. Štoviše, doprinijet će urušavanju vlasti Vučićevih naprednjaka u Srbiji jer je, eto, propala njihova 'kosovska politika'.

Problem za Prištinu je, međutim, što se 'Vučićeva kosovska politika' usidrla u Briselski i druge sporazume čiji su jamci Europska unija i SAD, pa je njezina propast zapravo krah europske i američke politike pregovora o normalizaciji odnosa Beograd i Prištine. Sazivanje izvanredne sjednice Vijeća sigurnosti UN-a, koje nije moglo proći makar bez prešutne američke i europske suglasnosti, stoga je poruka Prištini da svemu dode kraj, pa i strpljenju njezinih međunarodnih pokrovitelja koje godinama vuku za nos kako bi izbjegli stvaranje uvjeta za normalan život kosovskih Srba i institucionalno funkcioniranje srpske države na Kosovu u dijelu koji dugoročno podržava opstanak Srba na Kosovu. Kurtijeva vlada nije htjela Briselski sporazum i sazivanjem Vijeća sigurnosti UN-a dobila je poruku da bi kosovsko pitanje moglo biti vraćeno u okvire UN-ove Rezolucije 1244 po kojoj je Kosovo i dalje dio Srbije pod međunarodnom upravom, a hoće li i kada konačno postati samostalna država, ne ovisi o tome hoće li srpski dinar biti protjeran iz kosovskog platnog prometa, već o tome mogu li kosovske vlasti osigurati opstanak preostalih Srba na Kosovu. ■

Poteze Kurtijeve vlade ovaj put nisu mogli progutati ni Bruxelles ni Washington
(Foto: Valdrin Xhemaj/
PIXSELL)

MIKLAVŽ KOMELJ

Levica danas ima veliku šansu da se iznova definira

Geopolitički sukobi postali su tako nemilosrdni da levica više ne može živeti u globalističkim liberalnim iluzijama. Mislim da je glavni problem današnje levice u tome što je globalni liberalizam pokušava iznutra okupirati, a taj se liberalizam često služi levičarskom retorikom. To je isti problem koji je na zapadu još sedamdesetih godina uočio Pasolini

S PLODNIM slovenskim pjesnikom, prevodiocem i teoretičarom MIKLAVŽOM KOMELJOM razgovarali smo nakon ljubljanskog hepeninga 'Razgovor sa Lenjinom' kojim je obilježena stogodišnjica smrti VLADIMIRA ILJIČA LENJINA.

Što vas je motiviralo da napravite taj hepening?

Stogodišnjica Lenjinove smrti ipak je veliki jubilej. Za komuniste je 21. januar bio jedan od simbolički najvažnijih dana u celoj godini. Postoji divno svedočenje slovenačkog španskog borca JOŽE VERGANA 'Od Marezig do Madrida' o tome kako su zatvorenici u rimskom zatvoru Regina Coeli 1930. obeležili 21. januar. U pet ujutro intonirali su 'Bandieru rossu' i divlje tukli po zidovima, tako da se tresla cela zgrada pa su čuvari zatvora bili potpuno šokirani jer nisu znali šta se dešava. Taj detalj iz Verganove knjige bio mi je podsticaj za deo jedne pesme koju sam napisao 2004. u povodu 80. godišnjice Lenjinove smrti, iako ga u pesmi ne pominjem direktno, a stavio sam ga kao moto jedne nove kratke pesme u kojoj pominjem Lenjina. Obe pesme sam pročitao na hepeningu koji sam organizirao jer sam se bojao da će stogodišnjica proći nezapamćeno, a to nisam hteo. Ipak se pokazalo da moj strah nije bio sasvim opravdan, RASTKO MOČNIK i MARKO KRŽAN pripremili su jednu emisiju na radiju, a grupa mladih marksista iz ljubljanske autonomne zone Plac takođe je održala jedan događaj. No ja sam kao

pesnik želeo sasvim lično da izrazim zahvalnost Lenjinu kao učitelju toga kako se reči mogu pretvoriti u delovanje i kako reči same mogu biti delovanje. To je za mene bio i poetski čin. Zato sam događaj nazvao 'Razgovor sa Lenjinom'. Kada je izašla najava hepeninga, neki su razumeli da pripremam nekakvu spiritističku seansu, ali naslov je, naravno, referenca na pesmu MAJAKOVSKOG. Izabrao sam dosta nekonvencionalan i za mene izuzetno inspirativan prostor, studio Pekinpah, koji mi je naročito drag zbog genijalne koreografkinje i plesačice LEJE JURIŠIČ sa kojom sam već imao odlične saradnje i koja je s oduševljenjem prihvatila moju ideju. Kada smo se dogovarali za taj događaj, otkrili smo čak da je ona Verganova rođakinja. Događaj sam prvo zamislio veoma intimno, kao neki svoj 'ritualni' gest poklona, a onda su se s radošću pridružili gosti koje sam pozvao. Moram se naročito zahvaliti direktoru Društva Pekinpah Žigi PREDANU, koji nam je otvorio vrata, i PETRI VEBER, koja je napravila scenografiju i osigurala čak dva klavira.

Ustanak kao umetnost

Uz recitiranje poezije hepening je uključivao i instalaciju koju ste napravili stavivši Lenjinove brošure na klavir. Je li u osnovi asocijacija na Lenjinov stav o muzici kojoj se ne može prepustiti, odnosno dijalektički obrat tog stava?

Nakon što sam postavio instalaciju i pročitao početak poeme 'Vladimir Iljič Lenjin' Vladimira Majakovskog, nadovezao sam se poznatom anegdotom o Lenjinu i BEETHOVENOVJ 'Appassionati', koju je u svojim uspomena na Lenjina ispričao MAKSIM GORKI. Ne bih rekao da sam Lenjinov iskaz baš obrnuo, jer je on sam govorio o protivrečju koje sam instalacijom samo podcrtao kao unutrašnju napetost koja je inherentna revolucionarnom gestu i koja je inherentna revolucionarnoj umetnosti. To je nešto što se nadovezuje i na jednu od teza iz moje knjige 'Kako misliti partizansku umetnost?'. Tamo sam pokušao pokazati da najintenzivniji odnos poezije i

U poeziji me najviše zanima ona direktna snaga zbog koje Majakovski u 'Razgovoru sa fininspektorom o poeziji' piše da prave reči pokreću milione srca tisuće godina

revolucije nije realizirala ona poezija koja se naprosto prilagodila revolucionarnoj situaciji kao propaganda, već ona koja je u odnosu prema situaciji artikulirala najveću unutrašnju napetost. Na primer, KAREL DESTOVNIK-KAJUH u jednoj od svojih najlepših ljubavnih pesama, napisanih za vreme okupacije i revolucije, piše kako nije vreme za nežne pesme, kako bi on morao samo da riče kao životinja. A onda dodaje: 'Pa ipak nisam mogao da u svom srcu / satrem ovu pesmu.' Dakle, ista napetost kao kod Lenjinovog iskaza o muzici. Ali upravo je ta napetost revolucionarna snaga. Zato sam u tekstu koji sam pročitao na hepeningu kazao: 'Neka simbolična gesta stavljanja Lenjinovih knjiga na klavir u tišini približi Lenjina i muziku u onoj strasti koja iz čistog protivrečja stvara najmoćnije oružje.'

Koje ste pjesme izabrali za ovaj događaj?

Taj je izbor veoma vezan uz moj rad. Nije to bila neka antologija, nego moji susreti sa Lenjinom kroz poeziju. Početak poeme Majakovskog o Lenjinu, kojim sam otvorio hepening, pročitao sam u svom prevodu. Bavim se mišlju da je prevedem u celosti jer sam zasad preveo samo odlomak, koji je nedavno štampan u knjizi 'O tome', prvi put na slovenačkom, sa kraćim izborom pesama. Onda sam pročitao dva manje poznata soneta koja je povodom Lenjinove smrti napisao SREČKO KOSOVEL, u mojoj novoj transkripciji, jer sam se mnogo bavio njegovim neobjavljenim rukopisima i pokušao sam ispraviti mnoge greške u već objavljenim

tekstovima. Ta dva soneta veoma su neobična. Prvi počinje sa poklonom mrtvom Lenjinu i sa slikom njegovog mrtvog tela i gomile koja hodočasti da se oprost od njega. To je Kosovel tako živo napisao kao da je tamo lično bio. A onda piše šokantno: 'Neko te ne oseća više. / Da. U mene je dahnila smrt.' I u drugom sonetu pojavljuje se identifikacija sa mrtvim Lenjinom kao ulazak u smrt. Zapravo je to sonet o samoubistvu, što ne zvuči baš lenjinistički, ali se, kao što je to objasnio drug RAVEL KODRIČ, nadovezuje na specifičnu povijesnu situaciju – na dan Lenjinove sahrane, 27. januara 1924., potpisan je ugovor između Kraljevine SHS i fašističke Italije, što je na Kosovela delovalo veoma deprimantno. Onda sam pročitao još dve svoje pomenute pesme. Na početku sam želeo uključiti i jedan pomalo bizaran odlomak o jednom snu o mladom Lenjinu iz još neobjavljenog romana JURE DETELA 'Naplata za moje stoljeće', koji sam rekonstruirao iz fragmenata, ali bilo bi predugo.

Tko su vam bili gosti? Neki su recitali svoju poeziju, a Rastko Močnik donio je teorijski diskurs.

Uz Močnika, iz Italije nam se javio teoretičar DARKO SUVIN, živa legenda, koji je nastupio sa prilogom o 'Dekretu o miru'. Svoju poeziju je čitao pesnik BORIS A. NOVAK, koji je u svom epu 'Vrata nepovrata' predočio povijest dvadesetog veka kroz potresno iskustvo svoje porodice, u kojoj je bilo nekoliko bezuvetnih revolucionara lenjinista. Mnogo mi znači što je naš događaj za njega očito bio podsticaj s obzirom na to da je 21. januara napisao pesmu o Lenjinu koju je pročitao pre odlomaka iz svog epa. A DEJAN KOBAN, veoma važna ličnost slovenačke poetske scene, *spiritus agens* mnogih događaja u Ljubljani, osnivač čuvenog Ignora, čitao je NERUDINU pesmu o Machu Picchuu. Na kraju nam se javio MIHA ZADNIKAR sa izlaganjem o socijalističkim spomenicima u Berlinu. Bilo je dakle veoma heterogeno i uz nešto improvizacije, ali je to dalo poseban čar. Bio je to veoma neformalan, iskren događaj. Kao neki događaj partizanske kulture.

Liberalizam i levica

Kako čitati Lenjinove tekstove danas? Što je isto, a što se promijenilo u kontekstu, s obzirom na to da je on uvijek bio okrenut praksi?

Moram priznati da nisam stručnjak za Lenjina, iako sam ga u nekom periodu izuzetno mnogo čitao i još ću ga intenzivno čitati, za što mi je ovaj događaj dao novi impuls u tom pravcu. Ja mislim da čitanje Lenjina može biti veoma inspirativno, čak i ako se bavimo nekim drugim konkretnim problemima, upravo zbog bliskosti njegove misli i konkretne prakse, jer je to ono što manjka u velikom delu današnjeg teorijskog diskursa: snaga sa kojom se reči pretvore u 'reči na delu', da upotrebim sintagmu iz naslova jedne zbirke poezije OSKARA DAVIČA koja ne govori o Lenjinu nego o TITU. Izuzetno je inspirativan način na koji Lenjin zbog prakse koristi filozofiju bez ikakve fetišizacije – divno je o tome pisao ALTHUSSER u tekstu 'Lenjin i filozofija'. Sasvim lično mogu da kažem da mi je Lenjin bio najviše podsticajan za poetsku praksu. Neke moje pesme, iako ne govore o Lenjinu, podstaknute su njegovom metodom mišljenja. U poeziji me najviše zanima ona direktna snaga zbog koje Majakovski u 'Razgovoru sa fininspektorom o poeziji' piše da prave reči pokreću milione srca tisuće godina. Sasvim je logično da je Lenjin u tom smislu bio njegova inspiracija. Veoma je zanimljivo

Foto: Privatna arhiva

i ono što su o snazi Lenjinovog jezika pisali ruski formalisti, Šklovski i drugi, SEZGIN BOYNIK nedavno je izdao engleski prevod tih tekstova. Ja mislim da je u odnosu prema rečima i prema realnosti Lenjin mogao biti inspirativan za mnoge pesnike i pesnikinje. Sečam se engleske pesnikinje CAROL RUMENS, koja je u doba kada se o Lenjinu zaista nije govorilo jedan svoj intervju naslovlila njegovim rečima: 'Treba biti tako radikalno kao što je radikalna realnost'. Jedna od Lenjinovih misli koja mi je uvek

Lenjin uopće nije fetišizirao pojam levice, levičarstvo je za njega dečja bolest komunizma. Kod današnje globalističko-liberalne 'levice' ponekad se čini da je deklarativno 'levičarstvo' staračka bolest kapitalizma

iznova inspirativna jeste da ustanak treba shvatiti kao umetnost. Naravno, ruska reč искусство ne znači potpuno isto što i naša reč umetnost, ali u svakom slučaju nas Lenjinova formulacija podstiče ne samo na to da ponovno razmislimo šta je zapravo ustanak, nego i da ponovno razmislimo šta je zapravo umetnost dostojna tog imena.

Po čemu je Lenjin i danas aktuelan? Što on može reći suvremenoj ljevici?

Dozvolite da citiram deo teksta koji sam pročitao uz svoj hepening: 'Često se čini da se današnjoj levljici događa ono što Lenjin kritikuje u članku 'O parolama' iz godine 1917. – da se ljudi ne znaju suočiti sa novom situacijom i ponavljaju neke parole, ali one, naglašava Lenjin, u prevratničkim društvenim situacijama brzo menjaju značenja, što je jučer bilo revolucionarno, danas može biti reakcionarno – i obratno. Lenjin nas pak uči da se moramo odvažiti misliti transverzalno, učiti i od svojih suparnika, a ne se ukalupiti.' Mislim da je danas u Lenjinovom opusu još aktuelnija njegova teorija imperijalizma. U tome je on naš apsolutni savremenik. Zbog toga sam instalaciju na klaviru sastavio od prvog svetskog izdanja njegove brošure 'O imperijalizmu' (1917.), prvog jugoslovenskog (1920.) i prvog slovenačkog izdanja te brošure (1936.) i još jedne partizanske brošure 'Lenjin i žensko pitanje'. Smatram da je Lenjinov izazov današnjoj levljici da se ugleda na njega i poduhvati ozbiljne samokritike, da možda čak iznova definira šta je levica. Međutim, kao što znate, Lenjin uopće nije

fetišizirao taj pojam, levičarstvo je za njega dečja bolest komunizma. Kod današnje globalističko-liberalne 'levice' ponekad se čini da je deklarativno 'levičarstvo' staračka bolest kapitalizma.

Kako onda vidite današnji položaj organizirane ljevice u Sloveniji i na prostoru nekadašnje Jugoslavije?

Moram da priznam da, nažalost, nisam dovoljno pratio situaciju na širem prostoru Jugoslavije poslednjih nekoliko godina, tako da se ne usuđujem komentirati. Jedina stranka u Sloveniji koja se barem delimično može nazivati levom jeste Levica, a i ona je nešto između liberalizma i manje-više iskrenih pokušaja da se izbavi od njega. Moj stav o svemu tome je pomalo ambivalentan. Općenito mislim da je glavni problem današnje levice u tome što je globalni liberalizam pokušava iznutra okupirati, a taj se liberalizam danas često služi levičarskom retorikom. To je isti problem koji je na zapadu već bio uočio PIER PAOLO PASOLINI sedamdesetih godina, kada je kritikovao mlade levičare koji, u veri da se bore protiv kapitalizma i tradicionalnih oblika života, pomažu kapitalizmu da se regeneriše jer je kapitalizmu za njegovu ekspanziju potrebno uništenje tih oblika. Pasolini je za mene velika inspiracija, a on kaže da moramo provocirati, pa i ja sebi ponekad dozvolim poneku provokaciju, koja na levljici nije uvek dobro shvaćena. Kao što kaže CECA: 'Ja kad volim, onda i preterujem.' 'Razgovor sa Lenjinom' bio je za mene i

Snimka performansa
'Razgovor sa Lenjinom' (Foto:
Privatna arhiva)

samokritika, ali to sad nije bitno. Mislim da levica danas ima veliku šansu da se iznova definira s obzirom na to da su geopolitički sukobi postali tako nemilosrdni da levica više ne može živjeti u globalističkim liberalnim iluzijama. Kao što je Močnik veoma precizno istakao na našem skupu: sve ovo što se danas događa u svetu je katastrofa, ali za razliku od Prvog ili Drugog svetskog rata današnji se sukobi mnogo više odvijaju na liniji realnog protivrečja imperijalističkog kapitalizma između centra i periferije. Svest o tome, naravno, ne umanjuje užas svega što se dešava.

Poezija kao čisto delovanje

Neumorno objavljujete teorijske radove i poeziju, ali jednako tako uređujete i prevodite druge pjesnike. Što ste u novije vrijeme sve objavili?

U periodu od 2020. do danas objavio sam četiri knjige poezije pod naslovima 'Goruća knjiga', 'Pred nevidljivim', 'med' i 'Da i Ne', pa dramsku poemu 'Nije moguće uzalud čekati' koja je nastala u okviru veoma interesantnog projekta sa Lejom Jurišić. Godine 2021. objavio sam i roman koji će pod naslovom 'Sakrij me, sniježe' uskoro izaći i u odličnom hrvatskom prevodu BOŽIDARA BREZINŠČAKA BAGOLE. Naročito mi mnogo znači što DRAGAN Živadinov priprema predstavu na osnovu tog romana. Objavio sam i knjigu kratkih priča 'Prva kresnica' i uredio sabranu korespondenciju Karla Destovnika-Kajuha, kao i knjigu svojih eseja pomalo provokativnog naslova 'Hijerarhija'. Tom sam knjigom želeo nekako uzdr-

mati petrificirane načine mišljenja koji se baziraju na identifikacijama sa 'parolama', kao što bi rekao Lenjin. To je na neki način veoma pasolinijevska knjiga, a na njega se fokusira i jedan od eseja. Sa IRENOM MISLEJ sam napravio monografiju slikara VENE PILONA. Objavio sam i prevod knjige 'Zaruke' FERNANDA PESSOE, jednog od mojih najomiljenijih pesnika, i prevod NJEGOŠEVOG 'Gorskog vijenca', kao i već pomenuti izbor iz Majakovskog, na osnovi kojeg smo sa muzičarem i vizuelnim umetnikom

Za mene je na slovenskoj sceni najvažnije bilo prijateljstvo sa pokojnim Tomažem Šalamunom, a sadašnja kriza te scene deo je jedne šire krize poezije u kapitalističkom društvu koje pokušava da pretvori pesništvo u neofenzivnu zajednicu, u nišu

LADOM JAKŠOM osmislili performans koji još izvodimo po Sloveniji. Uskoro će izaći i moj prevod drame 'Antifona' DJUNE BARNES. Preveo sam i 'Pevanja Ezre Pounda', kojima sam dodao obimnu studiju u kojoj sam pokušao da se na nov način konfrontiram sa svime što je kod POUNDA najviše fascinirano, pa i sa svime što je kod njega najviše traumatično. Imate taj njegov odnos sa fašizmom koji je veoma paradoksalan jer se Pound približio nekim aspektima fašizma u veri da se tako bori protiv finansijskog kapitalizma. Ta knjiga treba da izađe ove godine, kao i već pomenuti roman Jure Delele 'Naplata za moje stoljeće', koji je nastajao osamdesetih godina prošlog veka, a ostao je nezavršen pa sam ga rekonstruirao iz fragmenata. Tu je zaista bilo puno posla, svojevrsna arheologija. To će biti neobična knjiga o traumatskim fantazmagorijama iz doba kada se već mogao nagovestiti krvavi raspad Jugoslavije. Inače, prevodenje za mene ima veoma sličnu ulogu kakvu je imalo za Pounda, koji je prevode razumeo kao svoj poetski postupak govora kroz personu. Bavim se poslednjih godina intenzivno i slikarstvom. Imao sam nekoliko izložbi, a izdao sam i jedan *art book* svojih radova, takođe u okviru projekta sa Lejom Jurišić. Na proleće će izaći moja knjiga poezije 'Ove noći ću zahtevati od tebe tvoju dušu'.

Kako vidite svoju poziciju pjesnika s obzirom na to da nikada nije dobro vrijeme za poeziju, a da je s druge strane ona uvijek prisutna. Kako biste ocijenili slovensku scenu? Koga ste na njoj učili?

Dvojicu veoma profilisanih pesnika koji su obogatili naš hepening o Lenjinu već sam pomenuo. Ako želim da budem iskren, moram reći da mi se čini da je najnovija slovenačka pesnička scena u krizi. Barem u kontekstu onoga što se na njoj protežira. Mnoge stvari čine mi se dosta beskrvnima, što ne znači da ne nastaju i neke odlične, ali su možda baš one često najmanje zapažene. Za mene je na slovenskoj sceni najvažnije bilo prijateljstvo sa pokojnim TOMAŽEM Šalamunom, a kriza o kojoj govorim deo je jedne šire krize poezije u kapitalističkom društvu koje pokušava da pretvori pesništvo u neofenzivnu zajednicu, u nišu. Bez obzira na to mislim da se poezija i danas dotiče bitnih tema ljudske egzistencije kao takve i da može biti realna revolucionarna snaga. Za mene je poezija dominantno stanje duha, u onom smislu u kojem su je na primer shvatali i nadrealisti. Pala mi je na pamet knjiga francuskog ezoterika FABREA D'OLIVETA s početka 19. veka o Pitagorinim zlatnim stihovima, u kojoj on kaže da je potpuna degradacija poezije ako je izjednačimo sa pisanjem stihova. On se zalaže za to da kao bit poezije, kao u antici, shvatimo prenošenje božanskih poruka. To ne treba da shvatamo religiozno ili opskurantistički, nego u smislu da poezija izravno radi sa koordinatama našeg simboličkog sveta kao takvog. Čak i kada nitko ne čita poeziju, naša se simbolička egzistencija već na nesvesnom nivou bazira na nekim postupcima koji su inherentni poeziji. O tome nam je mnogo otkrila psihoanaliza. I baš u toj svesti o mogućnosti direktne radnje sa koordinatama simboličkog, rad poezije i Lenjinovo delo u nekom smislu mogu biti veoma bliski. Zato su me uvek najviše interesirali oni aspekti poezije koji su najbliži shvatanju reči kao čistog delovanja, kao što je drevna vedska poezija ili 'Egipatska knjiga mrtvih', a s druge strane razni oblici avangarde. Jedna od najboljih definicija poezije za mene je ona koju je jednom artikulirao JACQUES LACAN u seminaru o psihozama: 'Poezija je stvaranje subjekta koji na sebe uzima nov poredak simboličkog odnosa prema svetu.'

Na čemu trenutačno radite?

Dosta mi je prirodna ona GOETHEOVA misao da uvek pišemo svoja sabrana dela. Uvek paralelno radim mnogo toga što se na kraju poveže. Upravo završavam novu knjigu poezije pod naslovom 'Kroz zidove ili Tajni put' i novu knjigu kratkih priča sa naslovom 'Bdenje'. U nacrtu imam i nekoliko novih knjiga eseja i teorijskih radova, ali polako. Želeo bih da sakupim i neke starije tekstove, na primer ono što sam pisao o tekstu 'Kapitalizam kao religija' WALTERA BENJAMINA, bolje rečeno želeo bih takve tekstove da dopunim sa nekim novim pogledima. Dosta i prevodim, završavam rad na prevodu 'Prvog sna' JUANE INÉS DE LA CRUZ, meksičke barokne pesnikinje i prve feministkinje na američkom kontinentu, a polako prevodim i GÓNGORINE 'Samoće'. I Majakovskog bih želeo još da prevodim, barem 'Čovek i Lenjin'. Pa možda i da napravim svoj prevod KATULA. Neke stvari moraju zasad ostati i tajna. No prvo što pripremam je izložba mojih radova koja će biti otvorena 28. februara u ljubljanskoj Bežigradskoj galeriji. Ti su radovi za mene nešto između slikarstva i poezije, vizuelne meditacije sa upisanim stihovima ili odlomcima drugih tekstova, mojih i tuđih, na crnom nebu. Jedan od tih stihova je početak 'Svečane pesme' MIRE ALEČKOVIĆ: 'Mi digosmo glave pod nebom tamnim'. Tako sam naslovio i tekst koji sam napisao za katalog: 'Mi digosmo glave pod nebom tamnim'. ■

Bolje pakt, nego rat

Knjiga Chrisa Hedgesa uznemirujuće je štivo – svatko tko bi ratovao ili ima romantičnu predodžbu o tom zlu, trebao bi je pažljivo iščitati. Njegovi junaci, mahom veterani američkih ratova u Iraku i Afganistanu, otvoreno govore o okrutnosti, ubijanju civila, nasilju i rasizmu

OTKAKO je u veljači 2022. počeo rat u Ukrajini ratna je retorika sveprisutna u javnosti. Vojni analitičari, stručnjaci za sigurnost i njima slični ulaze i izlaze iz televizijskih studija u kojima izriču svoja mišljenja, pa se često steže dojam da pritom 'aplaudiraju ratu' ili ga na neki način nastoje normalizirati. I tiskani mediji uglavnom donose stručne analize kojima se utvrđuju ciljevi rata, ali se malo govori o miru. Ratni diskurs dodatno je poštren nakon Hamasova napada u Izraelu, a potom i nemilosrdnih napada koje Izraelci poduzimaju u Pojasu Gaze i u kojima ginu bezbrojni nevini civili, među kojima i djeca. U međuvremenu je i Iran udario na Pakistan, pa su potonji uzvratili raketama, a američki i britanski zrakoplovi napali su hutiste u Jemenu...

'Jesmo li na rubu trećeg svjetskog rata?' zapitali su se nedavno u britanskom Daily Telegraphu. Na tamošnjem Sky Newsu primjećuju da je prijetnja trećeg svjetskog rata sve prisutnija u kolektivnoj svijesti. Priče o pregovorima kao preduvjetu miru prava su rijetkost, a antiratne kampanje kao da su zamrle ili se ne čuju od zveketa oružja. Vojni eksperti iz NATO-a, poput admirala ROBA BAUERA, pozivaju civile i vlade da se 'pripreme za kataklizmične sukobe i neugodnu mogućnost regrutacije'. Tome u prilog ide i izjava bivšeg zapovjednika američke vojske u Europi, BENA HODGESA, koji smatra da bi PUTIN u slučaju da DONALD TRUMP ponovno postane predsjednik SAD-a, odnosno da uvidi da NATO postaje 'razjedinjen', mogao pokrenuti invaziju i početi treći svjetski rat. 'Ako želite spriječiti rat, morate pokazati da ste za njega spremni', prisnažio je Hodges. Rat je, čini se, ponovno vruća medijska roba, ali takav je oduvijek i bio, zar ne?

Diljem Europe sve se više razmišlja o uvođenju obaveznog vojnog roka, a priča o tome aktualna je i u Hrvatskoj. Budući da takve teme pune medijski prostor, mir je ponovno gurnut na marginu. Zbog toga je knjiga američkog publicista i novinara CHRISA HEDGESA 'Rat je najveće zlo' (u prijevodu KARMELE CINDRIĆ i izdanju Sandorfa, 2023.), koja je dijelom nastala na temelju njegovih tekstova o ratu koje je objavio na portalima Truthdig i ScheerPost, danas vrlo aktualna i potrebna. To je uznemirujuće štivo, a svatko tko bi ratovao ili ima romantičnu predodžbu o tom zlu trebao bi je pažljivo iščitati i usvojiti kao antiratni manifest. 'Nosim u sebi smrt. Zadah raspadnutih i natečenih leševa. Zapomagajte vojnika. Vriskove djece. Zvuk pucnjave. Zaglušne eksplozije. Strah. Samo slomljeni i osakaćeni znaju što je rat', piše Hedges u epilogu, sažimajući ono što je prethodno ispisao na dvjestotinjak stranica. Taj bivši vrsni

ratni reporter s Bliskog istoka, Afrike i Balkana, dobitnik Pulitzerove nagrade, nudi nam ilustrativnu ratnu mōru, premda u njoj nema fotografija ili ilustracija. Razgovori koje vodi s američkim veteranima i priča koju ispisuje istodobno je faktografska i gotovo fotografska. Prizori se odvijaju pred našim očima, sijevaju bombe i strojnice, krv lipće, ljudi su osakaćeni: to je stvarna, uznemirujuća vrijednost knjige. Njegovi su junaci mahom veterani američkih ratova u Iraku i Afganistanu otprije dvadeset godina, često tjelesno i psihički osakaćeni. Oni otvoreno govore o okrutnosti, nasilju i rasizmu, neselektivnom ubijanju civila. Sve je u toj knjizi evokativno, neposredno i potresno do boli. U njoj Hedges razotkriva lažno domoljublje i licemjerje vlada, prije svega američke, ali posredno i svih drugih.

Posebno je upečatljivo poglavlje pod imenom 'Vojnikova priča' u kojem jedan njegov junak, između ostalog, kaže: 'Vojnike se ne potiče da govore o stvarnosti rata kad se vrate. Rat je izbliza pokvaren i okrutan.' Hedges iznosi i oštru kritiku vjerskih institucija u odnosu na rat. Pišući o razlici između

ubijanja i ubojstva, odnosno toga da ubijete nekoga tko vas pokušava ubiti i oduzimanja života nekome tko vam nije u stanju nauditi, Hedges ističe: 'Neuspjeh gotovo svih naših vjerskih institucija – čiji sveti tekstovi imaju jasan stav o ubojstvu – da se pozabave esencijom rata čini ih beskorisnima.'

U poglavlju 'Kad tijela dođu kući' autor donosi potresene ispovijedi iz perspektive KARLOSA, imigrantskog radnika i oca unovačenog marince ALEKSA, kojeg u jednom trenutku posjećuju tri marinska časnika i na kućnom mu pragu priopćuju vijest o pogibiji sina. Izbeumljen od boli i muke, Karlos iz garaže uzima pet galona benzina i propansku baklju, čekićem razbija prozore vladinog kombija i polijeva sjedala benzinom. Traži sina u kombiju, vrišti i doziva ga. Ubacuje baklju, a potom ga buktinja odbacuje i širi se na njegovu odjeću. Kombi eksplodira, kao u akcijskom filmu, a on zadobiva opekline drugog i trećeg stupnja na više od 26 posto površine tijela. No vlada odlučuje da ga neće kazneno goniti. Ni nastavak priče nije ništa manje mučan. Hedges opisuje kako Karlos

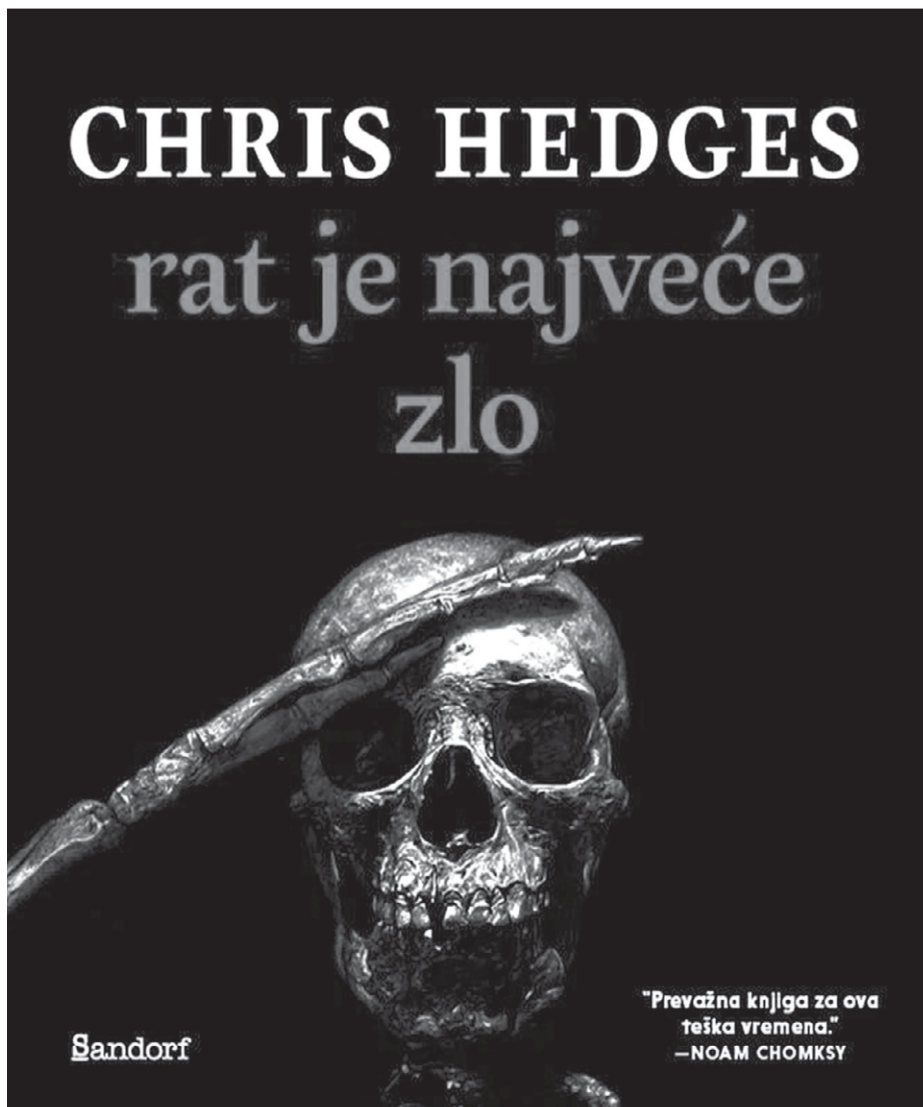
putuje diljem SAD-a s doniranim lijesom na kamionetu, dodatno 'ukrašenim' predmetima koji ga podsjećaju na sina i sudjeluje na antiratnim demonstracijama, mašući američkom zastavom okrenutom naopako u znak žalosti. 'Ja ne govorim. Pokazujem ljudima rat. Pokazujem im ljesove koje im država ne dopušta vidjeti. Ako ljudi ne vide što čini rat, ne osjećaju ga. Ako ne osjećaju, nije ih briga', bilježi autor knjige.

Hedges posjećuje i paraliziranog 33-godišnjeg iračkog veterana THOMASA koji je odlučio zatražiti hospicijsku skrb jer želi prestati jesti i tako umrijeti. Posljednje pismo napisao je 2014. tadašnjem predsjedniku GEORGEU W. BUSHU i potpredsjedniku DICKU CHENEYU na desetu godišnjicu Iračkog rata. Pozivajući se na svoje suborce, milijune sugrađana i stotine milijuna ljudi u Iraku i na Bliskom istoku, veteran, između ostalog, piše, a Hedges nam prenosi: 'U našim očima obojica ste krivi za strašne ratne zločine, pljačku i naposljetku ubojstva, uključujući ubojstva tisuća mladih Amerikanaca – mojih suboraca veterana – čiju ste budućnost ukrali. Poslali ste stotine tisuća mladih žena i muškaraca da budu žrtvovani u besmislenom ratu. Irački rat najveći je strateški promašaj u američkoj povijesti.'

Kad piše o zbivanjima u Ukrajini, Hedges upozorava na to da je širenje NATO saveza na zemlje srednje i istočne Europe donijelo brojnim tvrtkama milijarde dolara profita, a daljnje poticanje sukoba potaknut će rast njihovih dionica do neslučenih visina. 'Trgovci smrću djeluju po ekonomskom načelu. Što više leševa proizvedu, to su im bankovni računi veći', piše Hedges. On ne spori da je uspostava raketne baze NATO-a stotinu i šezdeset kilometara od ruske granice glupa i neodgovorna sve i kad bi imala geopolitičkog smisla, kao ni da ta činjenica ne opravdava rusku invaziju na Ukrajinu. Sukob u Ukrajini podsjeća ga na roman 'Kronika najavljenе smrti' GARCÍJE MÁRQUEZA jer 'nikada nije bilo toliko najavljivane smrti'. Ratno zlo Hedges oprimjeruje i slučajevima američkog građanskog rata u 19. stoljeću, i potresnim ispovijedima LOLE MOZES o proživljenom Holokaustu.

Kao glasni protivnik američke invazije na Irak, Hedges je morao napustiti matičnu redakciju New York Timesa jer mu je bilo zabranjeno da govori o ratu u Iraku. Ipak, na stranicama ove knjige on piše bez straha, premda je strah stalno prisutan i govori bez sustezanja, premda je riječ o nemogućem bijegu od zla. Ali, kako nam poručuje: koliko god se nemoćno osjećali, uvijek ćemo pružati otpor. ■

Hedges u knjizi iznosi i oštru kritiku vjerskih institucija u odnosu na rat

INTERNACIONALA

Zločin bez kazne

Četvrt veka od ubistva novinara i izdavača Slavka Čuruvije kazne nema. Apelacioni sud početkom februara objavio je zašto je oslobodio optužene za ubistvo. Pravosudno mrcvarenje traje deset godina, bez ikakvog pomaka u iznalaženju pravde za politički motivisano ubistvo

ZLOČIN je kontinuitet koji spaja naoko različite režime, on je spona između vlasti i opozicije, vlasti i građana. Dubrovnik, Vukovar, Sarajevo, Omarska, Srebrenica, Račak, Drenica, Kukeš. VUK DRAŠKOVIĆ, SLAVKO ČURUVIJA, IVAN STAMBOLIĆ, ZORAN ĐINĐIĆ. Zločini koji proizlaze jedan iz drugog, napisala je svojevremeno historičarka DUBRAVKA STOJANOVIĆ u predgovoru knjige 'One gorke suze posle', advokata SRĐE POPOVIĆA.

U međuvremenu bismo toj listi dodali i ime OLIVERA IVANOVIĆA, a i Srđa Popović više nije među živima, mada njegovu smrt ne možemo da smestimo na istu listu. Barem ne možemo kao uzrok smrti navesti metak, iako je na neke od navedenih ispaljeno čak 17 komada, kao što je to bio slučaj sa Slavkom Čuruvijom. Dve i po decenije posle ispada da su se ispalili sami jer to može biti zaključak nakon iscrpljujućeg suđenja za ubistvo Slavka Čuruvije. Apelacioni sud je doneo odluku da optuženi za Čuruvijino ubistvo – nekadašnji načelnik Državne bezbednosti (DB) RADOMIR MARKOVIĆ i trojica visokih funkcionera DB-a

MILAN RADONJIĆ, RATKO ROMIĆ i njegov kum MIROSLAV KURAK, nisu krivi i time je stavio tačku na mučenje koje je trajalo devet godina, barem što se tiče samog suđenja, a punih 25 od ubistva.

Slučaj ubistva nije se pomerao do dolaska Srpske napredne stranke i ALEKSANDRA VUČIĆA na vlast. U vreme njegovog potpredsednikovanja Vladom Srbije, što je bila samo odskočna daska za predsednikovanje Vladom, a onda i državom, formirana je Komisije za istraživanje ubistava novinara, koja osim za ubicama Čuruvije traga i za ubicama DADE VUJASINOVIĆ i MILANA PANTIĆA, a sam Vučić tada je rekao da će podneti ostavku ako ubistvo novinara i izdavača Čuruvije ne bude razrešeno. Deset godina posle ubistvo ostaje nerazrešeno. To nam je u aprilu 2013. predvideo Slavkov brat JOVO ČURUVIJA: 'I ne očekujem da će Komisija otkriti nalogodavce. Verujem u njihovu želju da dođu do kraja, ali doći će do zida koji opet čine tajne službe. To je moja pretpostavka. Srbiju danas vode sluge MILOŠEVIĆA i ŠEŠELJA. Kada smo to sebi dozvolili, kako mogu da pomislim da će taj vrh države da izvede pred lice pravde naručioce Slavkovog ubistva', pitao se on. Kao razlog formiranja Komisije Jovo Čuruvija tada je naveo: 'Da pokažemo svetu da hoćemo da istražimo ali, eto, ne možemo. Tako da će da se distanciraju. Mislim da se Vučić želi ograditi od svega time što je aminovao stvaranje Komisije.'

Na čelo Komisije došao je VERAN MATIĆ, nekadašnji glavni i odgovorni urednik B92, medija koji je bio simbol otpora Miloševićima

i koji je i sam u više navrata bio metom pretnji. Simbolično, takva je osoba trebala Vučiću da 'pokažemo svetu da hoćemo', a ono 'ne možemo' doći će deset godina kasnije. U aprilu 2019. Specijalni sud donosi prvu osuđujuću presudu. Na 30 godina zatvora osuđen je Radomir Marković za podstrekivanje na teško ubistvo. Milan Radonjić, Ratko Romić i Miroslav Kurak osuđeni su na po 20 godina zatvora za teško ubistvo. Nedostajao je odgovor na pitanje o nalogodavcima, jer tada se još moglo kritički sagledavati presudu. Nekako, baš u tom aprilu u Moskvi umire MIRJANA MARKOVIĆ koju će mnogi svedoci vremena označiti kao nalogodavku, osobu koja je Čuruviju krivila za bombardovanje Srbije.

'Svako ko je pratio taj proces od početka do kraja zna da moramo da se držimo vrlo jasnih pravnih činjenica. Ne postoji ni jedan dokaz da su oni naručili ubistvo. U to vreme se to nije radilo pismenim putem. Nažalost, oni pravno nisu ni mogli da odgovaraju za to. To što mi svi znamo, to je druga stvar, ali pravno nema dokaza', rekla nam je JELENA ČURUVIJA, ćerka Slavka Čuruvije, nakon smrti Mirjane Marković.

Prva je presuda oborena zbog NN lica koje se navodi kao neposredni izvršilac. Krajem 2021., donesena je gotovo istovetna presuda, sa tim što je mesto NN lica, kao neposrednog izvršioca, zauzeo Miroslav Kurak. BRANKA PRPA, koja je bila sa Čuruvijom tog 11. aprila 1999. kada je ubijen, tvrdila je na suđenju da ubica nije bio Kurak. Tvrđila je da je dobro videla ubicu koji joj je držao uperen pištolj u glavu.

SVE je opet stavljeno u ruke Apelacionog suda, koji je ponovo saslušavao svedoke, odnosno MILORADA ULEMEKA te kriminalce Zemunskog klana, braću MILOŠA i ALEKSANDRA SIMOVIĆA. Od njih nije bilo neke dodatne koristi, a dok se iščekivala konačna odluka, Veran Matić je u to vre-

me bio optimističan po pitanju presude. 'Sad smo na prekretnici, ili će se nastaviti po starom i stvoriti ozbiljan prostor za institucionalnu nekažnjivost slučaja koji je istražen do kraja i gde je dokazano da je postojala linija egzekucije od šefa DB-a do egzekutora', rekao nam je tada Matić, ali je dodao i da je svestan da je 90 odsto službenika državne bezbednosti doživelo određenu vrstu amnezije. 'To govori da je reč o organizovanoj zaštiti samog sistema', zaključio je on tada. Mrcvarenje bi možda bila najbolja reč kojom bi se opisalo to važno suđenje jer je zbog neopravdano dugog boravka Radonjića i Romića u pritvoru Evropski sud za ljudska prava utvrdio da su im povređena prava garantovana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima – pravo na slobodu i bezbednost i pravo da sud brzo odluči o zakonitosti pritvora. Sud je odlučio da Srbija mora da isplati oštećenima po 1.000 evra na ime nematerijalne štete. U tom vremenskom gapu od aprila 2023., kada je sud u Strazburu doneo ovu odluku, a nakon saslušanja Ulemeka i ostalih, stizale su neproverene i sporadične informacije Veranu Matiću, kao i Fondaciji koja nosi ime Slavka Čuruvije da će optuženi za ubistvo biti oslobođeni. One su potvrđene tek početkom februara 2024.

Na sajtu Apelacionog suda stoji objašnjenje koje potpisuje predsednik suda, DUŠKO MILENKOVIĆ: 'Sud sudi samo na osnovu dokaza koje ima u spisima predmeta, a nalaženje veća koje je odlučivalo u ovom postupku je da Tužilaštvo nije prezentovalo sudu dokaze koje bi potkrepili navode iz optužnice. Da li je Apelacioni sud zauzeo pravilan stav u svojoj odluci, a koja je doneta nakon otvorenog pretresa pred Apelacionim sudom i ponovnog izvođenja određenih dokaza, ne možemo suditi samo na osnovu ličnog utiska o sudskom postupku, već samo na osnovu detaljne analize svih dokaza izvedenih u toku ovog postupka, kao i pravnosnažne presude kojom je okončan'. Pored toga stoji i sledeće: 'Da li su ovakvom presudom građani ostali uskraćeni za odgovor na pitanje ko je i zašto ubio novinara Slavka Čuruviju, te iz kojih razloga ni nakon više od 24 godine od njegovog ubistva krivac ili krivci nisu privedeni pravdi, nažalost, jeste tačno, ali odgovornost za to ne mogu snositi sudije Apelacionog suda.'

Na kraju predgovora Dubravka Stojanović poziva se na Srđu Popovića i kaže: 'Jedino suđenje može da uspostavi moralnu ravnotežu koja je zločinom poremećena, i što društvo oseća kao problem. Svrha kazne je da društvo pokaže da je sposobno sebe da leči, da bi se u odnosu prema prošlosti uspostavio odnos, jer, kako Popović na početku citira, 'prošlost čuva vitalne resurse za obnovu sadašnjosti'. Ona se ne može ni prećutati ni zaboraviti. Od odnosa prema prošlosti, o kojoj govori Popović, zavisi da li će 'one gorke suze posle' postati otrežnjujuće. Zato pristup prošlosti, da ostanemo u krugu medicinskih metafora, treba da bude homeopatski: ne treba lečiti posledice ili simptome bolesti, već njen uzrok.'

Kazni, međutim, nema.

■ Dejan Kožul

Jelena Čuruvija na prosvedu u čast Slavka, u pozadini naslovnica novina koje je izdavao (Foto: Dejan Kožul/Novosti)

Napuklo jedinstvo

Gotovo dvije godine nakon početka rata nitko nije ostvario ratne ciljeve, niti je Rusija zauzela što je planirala, niti je Ukrajina oslobodila što je htjela. Istovremeno, u Ukrajini raste autoritarnost Zelenskog, jedinstvo puca, a nasilna ukrajinizacija rusofonog stanovništva jača

OTKAKO je Rusija 24. veljače 2022. pokrenula otvorenu agresiju na Ukrajinu, obje su strane pretrpjele enormne gubitke, no nijedna nije ostvarila ratne ciljeve. Moskva je bitno poražena još u prvim tjednima sukoba, kada nije uspjela zauzeti Kijev i veći dio Ukrajine. Dosad je prema procjenama izgubila stotine tisuća, ubijenih i ranjenih, vojnika te golemu količinu ratnog materijala, a pretrpjela je i golemu ekonomsku i diplomatsku štetu. Ukrajina pak ne kontrolira približno 18 posto svog teritorija, dok broj žrtava zasigurno premašuje stotinu tisuća vojnika te nekoliko desetaka tisuća civila. Prema kijevskom Institutu za demografska

i društvena istraživanja M. V. Ptuha, prije početka agresije u Ukrajini je živjelo 42 milijuna stanovnika, a danas svega 32, bez okupiranih područja, dok je BDP tijekom 2022. pao za trećinu. Zemlja je demografski, ekonomski i društveno uvelike uništena. Unatoč navedenom, kao i činjenici da je tokom posljednje godine na fronti došlo tek do neznatnih promjena, kraj rata se ne nazire. Nakon što je ukrajinska prošlogodišnja ofenziva najvećim dijelom propala, Rusija trenutno napada na više mjesta, uglavnom nastojeći osvojiti gradić Avdijivku u Donbasu te doseći Kupjansk i rijeku Oskil u Harkovskoj oblasti. Ako to i uspije – pri čemu se radi o pomacima od najviše dvadesetak kilometara – teško da će u skorije vrijeme postići više. Čini se da su obje strane iscrpljene i da nijedna nema dovoljno ljudstva, tehnike i drugih resursa za veće proboje. Zbog toga će većinu ove godine i Moskva i

Srušena zemlja – licej u Žitomiru snimljen početkom veljače 2024. (Foto: Volodymyr Tarasov/Ukrinform/ABACA/PIXSELL)

Kijev vjerojatno iskoristiti za obnovu snaga i pripremu za odlučnije bitke 2025.

Tijek rata u međunarodnoj se javnosti uvelike vezuje uz američke predsjedničke izbore u studenom i špekulacije da bi DONALD TRUMP okončao potporu Ukrajini, no to nije ispravno rezoniranje. Mnogo toga ovisi o potezima koji će dotad biti učinjeni. Šanse Kijeva za obranu – da ne spominjemo one za djelomično oslobađanje okupiranog teritorija – ovisi o zapadnoj potpori. Odobrena sredstva Europske unije u iznosu od 50 milijardi eura tek su malen dio potrebne pomoći, koja više nije nego što je na vidiku. Republikanci u SAD-u mjesecima blokiraju paket JOEA BIDENA za Ukrajinu težak 61 milijardu dolara, dok se EU nečka oko preuzimanja 300 milijardi dolara vrijedne zaleđene ruske imovine. Potpuna pobjeda nad Rusijom vjerojatno je nerealna te će rat izgledno završiti pregovorima i kompromisom. Pitanje je koliko će još ljudi dotad biti ubijeno. No ako se ukrajinska vojska ne bude sposobna braniti, PUTINOVE ambicije mogle bi opet znatno porasti, a njihovo ispunjenje uključivati i kontrolu nad mnogo više teritorija.

Ukrajinu muče sve otvoreniji sukobi u vodstvu. VOLODIMIR ZELENSKI najavio je smjenu niza političara i vojnih zapovjednika, uključujući načelnika glavnog štaba VALERIJA ZALUŽNOG. Predsjednik se s generalnom sukobio oko mobilizacije: Zalužni traži regrutaciju još pola milijuna vojnika, no Zelenski ne želi preuzeti taj rizik. On Zalužnog krivi za neuspjeh 2023., iako je sam forsirao napad nespremljene ukrajinske vojske. Konačno, nije tajna da se Zelenski sve više osjeća ugroženim velikom popularnošću Zalužnog. Inače, dok su zapadni mediji Zelenskog kovali u zvijezde, uglavnom se ignoriralo da je u Ukrajini od početka rata velikim dijelom suspendirana demokracija. Uvedeni su cenzura i posvemašnja centralizacija moći, pa Zelenski zbog autoritarizma sve češće žestoko napada i kijevski gradonačelnik VITALIJ KLIČKO. Nadalje, intenzivirana je od ranije započeta diskriminacija govornika ruskog. Prije rata se oko 40 posto građana zemlje identificiralo (i) s ruskom kulturom i jezikom. Manjina je kolaborirala s Putinovom invazijom, ali većina njih odlučno je stupila u obranu zemlje. Unatoč tome, vlasti u Kijevu – poput nacionalista diljem svijeta – agresivno nameću homogenizaciju i jezične zabrane. U obrazovanju, medijima, javnom prostoru i muzici zakonski se propisuje ukrajinizacija. Tajnik Vijeća za nacionalnu sigurnost i obranu OLEKSIJ DANILOV izjavio je da ruski 'mora potpuno nestati s našeg teritorija'. Dio rusofonih građana dobrovoljno je prihvatio novu identitetsku politiku, ali milijuni vjerojatno nisu. Povratkom političkih sukoba početak će natjecanje za njihovu potporu. Prijeratne proruskke stranke su zabranjene, no postoje utjecajni političari koji se građanima i dalje obraćaju na ruskom, poput gradonačelnika Harkova IHORA TERHOVA. To nipošto ne znači podršku Moskvi. No izgledno je da se u donedavnom čvrstom ratnom jedinstvu pojavljuju sve veće pukotine.

■ Jerko Bakotin

Sud vs. Milei

ARGENTINSKI prizivni sud suspendirao je 31. siječnja izmjene zakona o radu koje je predložio novi predsjednik, pomahnitali neoliberal JAVIER MILEI. Sporni paket zakona, kojim je predviđeno ukidanje više od 350 različitih propisa, potpisao je dekretom samo nekoliko dana nakon što je službeno postao predsjednik. Njime se propisuje ukidanje zakona kojim se regulira visina stanarine, povećanje maksimalnog trajanja probnog rada s tri na osam mjeseci, smanjenje iznosa otpremnine u slučaju otkaza ili roditeljnog dopusta, ukidanje tisuća radnih mjesta u upravi i privatizacija državnih poduzeća. Milei je pobijedio na izborima, ali njegova ekstremno desna koalicija La Libertad Avanza (Sloboda napreduje) u Kongresu ima samo 40 od 257 mjesta.

Potkraj prošle godine inflacija u trećoj najjačoj ekonomiji Latinske Amerike iznosila je više od 200 posto dok 40 posto stanovništva živi u siromaštvu, pa je Milei po preuzimanju funkcije najavio da će se s ekonomskom krizom obračunati 'šok terapijom'. Njegovi planovi smanjenja državne potrošnje ekvivalentni su pet posto BDP-a, a oni uključujući i devaluaciju nacionalne valute pezo za više od 50 posto, ukidanje državnih subvencija za transport i gorivo i zaustavljanje svih javnih građevinskih projekata. Iako je Milejev paket zakona formalno stupio na snagu krajem prosinca, sindikalna središnjica CGT podignula je tužbu zbog kršenja radničkih prava. Paket je na dvije sudske instance proglašen protuustavnim, pa se predsjednik još može žaliti na Vrhovnom sudu.

Suci su u svojoj presudi prijedlog nazvali 'represivnim i kažnjavajućim', te doveli u pitanje hitnost i potrebu njegovog donošenja, kao i način na koji bi takve mjere trebale ispuniti Mileijev cilj stvaranja novih radnih mjesta. Paket su potom suspendirali kako bi Kongres mogao o njemu raspravljati. Uoči donošenja presude u Buenos Airesu i drugim gradovima CGT je organizirao masovne proteste, a 24. siječnja i jednodnevni generalni štrajk, na što je ministrica sigurnosti PATRICIA BULLRICH sindikalne vođe iz CGT-a nazvala 'mafijašima', očigledno ne očekujući da će prizivni sud suspendirati antiradničke zakone.

U pokušaju da izvrši pritisak na sud, Međunarodni monetarni fond (MMF) upravo je na dan donošenja presude Argentini odobrio kredit od 4.7 milijardi dolara kako bi nova vlast tim novcem 'ponovno uspostavila makroekonomsku stabilnost'. Direktorica MMF-a KRISTALINA GEORGIEVA pohvalila je nekoliko dana prije sudske odluke Mileija kao 'vrlo pragmatičnog', a njegov ekonomski tim nazvala je 'vrlo dobrim i ideološki neopterećenim'. Argentina s MMF-om ima kreditni program težak 44 milijarde dolara dogovoren 2018. a zatim reprogramiran 2022. godine zbog problema s plaćanjem uslijed 'nekonzistentnih politika' prethodne peronističke vlade, kako je to objasnila Georgieva. Argentina je trenutno najveći dužnik MMF-a, a njegova predsjednica izjavila je i da je 'impresionirana otvorenošću Mileijeve vlade savjetima' MMF-a.

■ Tena Erceg

PERSONA NON GROATA

Foto: PA Images/PIXSELL

Republikanka će voditi dio monarhije, konkretno Sjeverne Irske za koju želi da prestane biti dio Velike Britanije, no iako je republikanka iskazivat će poštovanje kraljevskoj obitelji, a pokrajinom će upravljati i kao premijerka unionista i nacionalista svih. To je paradoksalna pozicija u kojoj je od prošle subote MICHELLE O'NEILL, prva žena na čelu Sjeverne Irske i prva osoba iz redova sjevernoirskih nacionalista. Premijerka je postala 20 mjeseci nakon što je njen SINN FEIN pobijedio na izborima. Pokrajinu trese fiskalna kriza, javne usluge su loše, infrastruktura dotrajala, a nepovjerenje u sposobnosti vlasti golemo. Nije loše, teško je podbaciti kad su očekivanja tako niska.

■ T. P.

Uхватiti svijest za grlo i napasti

Živimo u nepravednom društvu koje nas svakoga dana uči nasilju, dominaciji i zlostavljanju. U kojem su jaki, bogati, rođeni vlastelini, nedodirljivi. A moment je taj, ili ćemo postati svjesni ili ćemo se prepustiti

AUTOBIOGRAFSKA knjiga 'Calci e Sputi e Colpi di Testa' ('Napucavanja i pljuvanja i udarci glavom') talijanskog nogometaša, komunističara i člana Avangardie Operaie (Radničke avangarde) PAOLA SOLLIERA prvi put je objavljena 1976., a s vremenom je u Italiji stekla kulturni status. Na prvi se engleski prijevod čekalo 46 godina, objavio ga je 2022. izdavački kolektiv Minor Compositions. Novosti iz ove autobiografije donose izabrane dijelove.

***

Stigao sam. Perugia, zalijepljena za horizont, moj dom, tražen i pronađen u jednom danu. Ja sam zaista veoma privilegirani emigrant. Mislim na prave emigrante, izbjeglice iz svojih zemalja, bačene u gradove hobotnice, promatrane sa sumnjom, odsječene od društva, one što spavaju u podrumima, pod stubištima, na željezničkim stanicama. Vidio sam ih svojim očima, i to čini ove komadiće straha koje imam smiješnima. Ali to je moja stara navika, da jače osjetim nokat na svojim leđima nego kramp na tuđima.

***

Navijači Lazija već su napravili dosta štete u Perugiji. Makljaže, kliješta, lanci. Ali ono

što su uspjeli napraviti na utakmici Lazio – Perugia zaslužuje streljački vod. Možda je nepravedno reći 'navijači Lazija', bilo bi točnije reći 'Lazijevci fašisti'. Tukli su ljude, napadali autobuse, bušili gume. Sljedeći dan, u novinama, nikakvog glasa o tome. Blagi izgredi, kažu. A ljudi u bolnici? A ta banda koja je petnaestak minuta prije kraja utakmice ušla na stadion, pripremljena za rat? I onaj gad koji je s drvenom palicom u rukama kao s miješalicom prolazio među navijačima Perugije? Ne prokazati te stvari nije samo suučesništvo. Poziv je na nastavak, daje dozvolu za korištenje nasilja. Naravno, puno je lakše kriviti mene, sočnije je, prodaje više novina.

Sve zbog jednog intervjua. Izašao je u nedjelju ujutro u Messengeru. 'Ako pobijedimo, pobijedit ćemo MUSSOLINIJEV tim.' Naravno, ono što sam zapravo rekao bilo je nešto drugo. 'Znam da Lazio ima desničarske tendencije, ali da se radi i o stvarnoj Mussolinijevoj momčadi, kad igram to mi ne radi nikakvu razliku.' Nesporazum, ništa više od toga. Ne sumnjam u dobru namjeru novinara. Ali za idiote iz Nazionea, za sve sam ja kriv: 'Navijači ne žele riskirati da budu pretučeni zbog Solliera.' Ne spomi-

nju da Lazijevci ultrasi naginju nasilju svake nedjelje na utakmici. Da su nam cijeli tjedan prije dolaska prijetili napadima. Ne spominju da su ta kopilad fašisti, ne spominju da je do subote popodne cijeli FIAN Rima (neofašistička studentska organizacija osnovana 1950. u Rimu, op. prev.) bio mobiliziran, ne spominju da nema šanse da se stigne napraviti onakav transparent u zadnji čas zbog intervjua u novinama.

BERNI me upozorio da neki igrači Lazija čekaju na mene. Umjesto toga, dočekali su me ultrasi. Zvijezdi svaki put kad sam imao loptu, chinaglijevski (GIORGIO CHINAGLIA je igrao kao napadač za Lazio u periodu od 1969. do 1976., op. prev.), a onda je CASTAGNER imao pametnu ideju da me zamijeni, i ja sam otišao s transparentom 'Sollier šupak!' pred vlastitim očima, bijelo na plavome, dug pet metara. Sollier šupak pjevaju unisono šupci, svaka govna ruka na *curvi* izasrana u fašistički pozdrav, a ja šmugnem u tunnel bez geste. Da sam podigao šaku, to bi bilo samo zrcaljenje njihovih uvreda, njihova pobjeda; ni 'i' od izmještenosti. A iznutra: živ odran, sažvakani, preplašeni.

Uzdrmao sam se do dupeta, poželio da imam mitraljez da pobijem sve na tom dijelu tribine, da nadoknadim za onaj stadion u Santiagu (objekti Nacionalnog stadiona u Santiagu korišteni su kao zatočenički logor nakon državnog udara u Čileu 1973., op. prev.). A sada bijes zbog onih štakoramiševagovanca koji ih brane.

***

Napoli – Perugia, minuta šutnje za potres u Furlaniji (dogodio se u maju 1976., poginulo je 990 ljudi, više od 150 tisuća ostalo je bez domova, op. prev.). Prijelaz od navijanja do potpune tišine je jedno dugo šištanje: pssst, tiho, pssst, kao da je stadion odjednom postao izbušena zračna komora, sva se vika ispuhala. Ove minute šutnje tjeraju na razmišljanje: u naletima, električno, opetovano; ideje ti dolaze, otkrića, neobičnosti, a zatim ljudi, momenti, pizdarije. Previše stvari za šezdeset sekundi. Samo jedno nedostaje: nikad ne razmišljaš o mrtvima.

Gledajmoseuoci (predsjednik kluba, op. prev.) rekao mi je da više nikad ne razgovaram s novinarima, posebno s onima iz Perugije, za koje 'svi znamo da nisu vrijedni svojih kemijskih olovaka'. Njemu u čast moram reći da je ovoga puta ispravno postupio,

Uključen u borbu – Paolo Sollier (Foto: Wikipedia)

braneći me pred javnim mnijenjem. Dodao je međutim da se moram prestati postavljati na pozornicu, jer moji suigrači nisu sretni zbog toga, da ja dobivam svu pažnju. Ne mislim da je to istina, jer moja nogometna popularnost nije od one sorte koja omogućuje veću plaću iduće sezone ili dariva za sluge koje nogometašu ne pripadaju. Ova slavna persona porođena je i održava se na životu kroz ideju da nogometaš ne može biti komunistički militant. Ne mislim da drugi nogometaš može biti ljubomoran na to. A ako netko od njih jest, mora samo učiniti kao ja, izaći pod reflektore, donijeti relevantne odluke i izbore. Tako možemo pokrenuti masovni pokret i nestat će ovakvi *celebrityji*, kao i šupci nogometaši.

***

Sve o Perugiji: i lijepa je i ružna, šarmira i uspavljuje; a kad pada kiša, čovjek nema kamo otići. Svjetlucavi krovovi, gradske zidine koje su izdržale stoljeća, oblaci koji klize u uličice, uz čoškove, raznoseći vodu. Ulice poput planinskih staza, s potocima koji teku po sredini i ispiru kamenje. Zvukovi koji razbijaju život u komadiće, vlažni, ispijeni, miris mokrog dima. Sve što nedostaje je palenta i svaka bi oluja postala fešta (brojni festivali palente održavaju se svake godine u Italiji, naročito na sjeveru zemlje, op. prev.).

Opasnost je prošla. Ona dolazi bez momka. Ali ne dolazi sama. Ona ipak ne dolazi. Za desetak kovanica na telefonskoj govornici održala mi je kompletan tečaj izlikologije. 'Znaš, ne osjećam se baš dobro... Na samo jedan dan ne vrijedi... A ni ne znam vozni red...' Nije da želim biti drzak, ali kažem joj, ovo su pinokijevske laži: kratke noge, dug nos, mala čudovišta, kenjanje. Nazovimo stvari svojim imenom. Onda sam, srećom, ostao bez kovanica. Zadnja je i nju oborila, a ona mene, cijela ova noć kao kamenčina oko vrata.

Razina govana se podiže, a GISELLA tone, zajedno s famoznim zakonom spojenih posuda. Komorni lonci, barikada, zid, ograde, između nje i mene, između mojih i njenih gluposti.

***

Ako ikad osnuju katedru raznolikog nasilja, sigurno bi me dopalo mjesto specijalista za sport. Tjeraju me da pričam o tome svaki dan. Takva su vremena, razumijem. Ali ovaj nasrtaj na nasilje, na njegove motive, koji se ponavlja svake godine, pokazuje koliko je sterilno govoriti o tome i kako rješenja nema, barem ne onih koja bi bila dugoročna. Živimo u nepravednom društvu koje nas svakoga dana uči nasilju, dominaciji i zlostavljanju. U kojem su jaki, bogati, rođeni vlastelini, nedodirljivi. U kojem se svi osjećaju izolirano, impotentno, nesposobno za promjenu. Posao koji ništa ne znači, koji te ne zanima, ravna crta, repetitivno, sve fensi obično; gradovi koji svakim danom sve više slične na spavaonice i kokošinje, u kojima legneš samo da bi sutradan više proizveo; obitelji u krizi, mala gnijezda nježnosti koja se ne mogu otvoriti, urušena u sebe, zagušljiva; svi mi pokopani ispod vlastite rezignacije, sav naš entuzijazam bačen pred svinje, u strahu. Koliki misle da loše žive i da se ne isplati. Koliki se vojniče na ovom okrutnom kolektivnom samoubojstvu. A moment je taj, ili ćemo postati svjesni ili ćemo se prepustiti. Uхватiti svijest za grlo i napasti, postati nasilan, pokrenuti se, napraviti nešto. Nanišani problemi, pronaći druge koji ih imaju, razgovarati s njima i o njima, uključiti se u borbu. Šamarati strukture ovog sustava, kvragu, demontirati ga, zdrobiti... Postati zlatne ribice, ali divlje. Plivati u govnama, ali pročišćavati vodu u hodu. Uz udarce i pljuvanje. Svađajući se sa svijetom, kako bismo ga učinili boljim. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Mei Shigenobu

PIŠE Sinan Gudžević

Mei Shigenobu je primjer odrastanja u najvećoj tajnosti, trpnji i strepnji. I primjer ostajanja uz majku, i uz majkine ideale. Mei je išla u školu, nijedan razred nije završila gdje ga je počela. Ono što oskudno o svom odrastanju kaže svodi se na položaj najstarijeg djeteta u malobrojnoj zajednici jedne radikalne japanske zajednice na Bliskom istoku

OVOGA teksta ne bi bilo da MAJA VODOPIVEC nije upoznala MEI SHIGENOBU u Tokiju, u parku Kinuta, aprila 2008, u vrijeme cvjetanja trešanja. Mei je tada radila istraživanje za svoj doktorat i radila je još za poneku televiziju u Japanu. Doktorat je radila istražujući temu efekata vijesti arapskog kanala Al Jazeera na arapska društva. Doktorske studije je završila i doktorat stekla na Doshisha Univerzitetu u Kyotu. Doktorsku disertaciju joj je obavio Doshisha univerzitet.

Put do Japana za Mei Shigenobu je jedinstven i o njemu bi se mogla napisati knjiga, mogla bi i trilogija, o njenom životu bi se mogla načiniti čudesna televizijska serija. Ni za trilogiju ni za seriju ne bi trebalo izmišljati ništa, već pisati i igrati samo ono što se zbivalo i događalo, a Mein je život toliko nevjerovatan, da bi se teško moglo izmisliti išta što bi nadmašilo ono što je doživjela, čak i da za to unajmiš kakav institut za izmišljanje, ili najbolje klubove lažova.

No su vremena za objavljivanje takve knjige (ako bi je neko i napisao), i za prikazivanje takve serije prilično loša, barem u krajevima u kojima živimo mi, nekakvi ljudi zapadne kulture. Mei Shigenobu je objavila četiri knjige, sve na japanskom, među njima su dvije koje bi mogle biti autobiografske. Naslov jedne od njih je 'Tajne. Iz Palestine u zemlju trešnjina cvijeta'. Objavljena je i kod poznatog japanskog izdavača, prodata u 14 hiljada primjeraka, ali nije prevedena ni na jedan jezik. A da bi se knjiga pročula u svijetu, treba knjigu prevesti na druge jezike. Svjetske književnosti ni knjižnosti nema bez prevođenja. Za Meinu knjigu prevođenja (još) nema, jer knjizi smeta autoričina majka, koja se u nekim državama smatra teroristom. Majka se zove FUSAKO SHIGENOBU. A kćerka stoji čvrsto uz svoju majku i uz njevu borbu za pravdu, stajala je i prije majčina robijanja, a stoji i danas. Jer Mei Shigenobu zna predobro za šta se Fusako borila. Mei je odrastala u strahotama bliskoistočnih ratova te se njoj ne mogu prodavati propagandne magle o tome šta se na Bliskom istoku događa. I zna, jer zna da joj je majka robijala za nešto što nije učinila, da joj majka nije bila u vojnoj frakciji Japanske Crvene armije, nije ubila nikoga, nije ni ranila nikoga. Čim je izišla iz zatvora, majka je kazala da najdublje žali za bilo šta što se zbog njenih zalaganja bilo kome na bilo koji način loše desilo, ali da u svojoj borbi i uvjerenjima ne nalazi ništa pogrešno. Mei je rođena 1. marta 1973. u Bejrutu, otac joj Palestinac, *fedain*, no njegovo ime nikad nije obznanjeno, zbog opasnosti da bi kćerka mogla biti oteta ili ubijena. Biografski podaci doktorice političkih nauka Mei Shigenobu su još uvijek oskudni, najbolji izvor za njih je ona sama, ali ih ona jako oskudno otkriva.

Mei je provela djetinjstvo po izbjegličkim logorima, rastući sa arapskom kukavčadi u strepnji i igranju pod strepnjom. Bila je u više arapskih država, u još više izbjegličkih logora i kuća. Moralo je tako da bude, jer je njena majka Fusako bila plijen od visoke cijene izraelskih i proizraelskih službi. Fusako je štitila svoju kćer, sakrivala je, premještala stalno. I sačuvala ju je. Mei Shigenobu je primjer odrastanja u najvećoj tajnosti, trpnji i strepnji. I primjer ostajanja uz majku, i uz majkine ideale. Mei je išla u školu, nijedan razred nije završila gdje ga je počela, teško da

Mei Shigenobu u Leidenu
jula 2019. Foto: Maja
Vodopivec

bi se u svijetu moglo naći dijete koje je na sličan način promijenilo toliko školskih zgrada. Koliko je tih školskih zgrada bilo, u koliko mjesta, koliko učitelja, to se možda još uvijek ne zna, jer to Mei ne govori, jer je to tajna. Ona to taji, da ne bi odala ljude i mjesta koji su joj davali učionice i smještaj. Iako (iako!) mnogi od tih ljudi koje ona ne odaje, vrlo vjerovano nisu ni znali koje je majke ona kćer. Ono što oskudno o svom odrastanju kaže svodi se na položaj najstarijeg djeteta u malobrojnoj zajednici jedne radikalne japanske zajednice na Bliskom istoku. Pri tome ona nije bila samo bez državljanstva, nego je svaki put morala mijenjati svoj identitet, koji je od početka bio lažan. Iako je neprekidno bila bliska sa majkom, kad je odrasla sve je manje majku vidala. To je tako moralo biti iz uzajamne zaštite. Djevojčica je išla u školu pod jednim imenom, dobivala ocjene, završavala razred, a kad bi se odselila, pošla bi u novu školu, i tu bi uzela novo ime. Kako je išlo sa ocjenama iz pređašnje škole, to je tajna. To jest, tajna je za mene, jer nisam uspio saznati. A tajna stoji i u naslovu Meine knjige o njenih 27 godina življenja pod drugim imenima i prezimenima. Kako je knjiga objavljena samo na japanskom, za mene je slična avionskoj crnoj kutiji, koju ne umijem odgonetnuti bez pomoći onih koji znaju. A budući da nešto o prevođenju znam, ne mogu Maju Vodopivec sada koristiti da knjigu kćeri Shigenogu prevodi samo za mene. Neka je prevede kad se nađe izdavač da joj prevod objavi.

KAD je, dakle, Mei završila potrebne škole, upisala se na fakultet. U Bejrutu, na američki. I njega je završila, dobila i diplomu. Kako ju je kasnije 'nostrificirala' u Japanu i da li je to morala činiti, to znaju oni koji su joj u tome pomogli. Prva je bila njena majka. Majka je prva otišla u Japan, a Mei je na televiziji u Bejrutu vidjela vijest o hapšenju svoje majke u Osaki. Majka je prve godine u zatvoru, dok je čekala suđenje i presudu, napisala knjigu sa namjerom da knjigom pomogne kćerki pri dobivanju japanskog državljanstva. Uz pomoć knjige i advokatice majka je uspjela.

Knjiga ima naslov 'Odlučila sam da te rodim pod drvetom jabuke'. Drvo jabuke u naslovu sugerira razliku između japanskih trešanja i bliskoistočnih voćnjaka. Knjiga je objavljena jer je Japan kao društvo politički manje monolitan nego što je kao država. Tek kad je u japanskoj ambasadi u Bejrutu dobila dokument o državljanstvu, Mei je otputovala u Japan. Ondje je nastavila svoje studije i redovno posjećivala majku u zatvoru. U to vrijeme je irski režiser SHANE O'SULLIVAN snimio dokumentarni film 'Children of the Revolution', gdje je usporedio ULRIKE MEINHOF i Fusako Shigenobu, o kojima, svako o svojoj majci, govore kćeri BETTINA RÖHL i Mei Shigenobu. U tim iskazima kćeri vidna je velika razlika: Bettina Röhl govori o svojoj majci kao teroristkinji, a Mei Shigenobu govori kako se njena majka borila za pravednu stvar, i kako je osuđena bez dokaza.

Mei Shigenobu je prošlog novembra otišla iz Japana u Katar. Ondje radi za Al Jazeera televiziju. Odgovorna je za istraživanje, skupljanje podataka, traženje ključnih osoba, vođenje intervjua i arhivske građe za izložbe rijetkih umjetničkih djela. Ona je za to kompetentna, pokazala je to u istraživanjima i višegodišnjem radu za japanske i arapske televizije. Bilingvalna, arapski i japanski su joj jezici na kojima je progovorila, a na engleskom je studirala. Njen naučni i istraživački profil je takav da bi ga bilo teško zbiti na jednu novinsku stranicu. Prevela je i sedam filmova sa arapskog na japanski ili obrnuto i sa arapskog na engleski. Učestvovala je na relevantnim naučnim skupovima na temu medija i politike. Na jednom od njih, na okruglom stolu u Leidenu pod nazivom 'Antiimperijalizam i žene u Japanu' imala je izlaganje o svojoj majci 'Činjenice i istina o Fusako Shigenobu i antiimperijalističkom pokretu'. To je bilo desetak dana prije nego što će joj majka izići iz zatvora.

A fotografija uz ovaj tekst načinjena je jula 2019. u Leidenu, za vrijeme jedne od najvećih konferencija azijskih studija ICAS 11, na kojem je učestvovala i ona bez koje ne bi bilo ovoga teksta, profesorica japanske poslijeratne povijesti ideja Maja Vodopivec. ■

GORAN DEVIĆ Borba se isplati čak i ako u konačnici izgubiš

Za svaku generaciju može biti blagotvorno svako ljudsko iskustvo koje pomaže osvijestiti mogućnost promjene. Da se isplati preuzeti odgovornost za sebe i za društvo. To je neka intencija gotovo svakog mog filma, pokazivati ljude koji se bore

DOKUMENTARNO-IGRANI film 'Što da se radi?' GORANA DEVIĆA premijeru je imao na prošlogodišnjem Sarajevo Film Festivalu, a krajem prošle godine prikazan je na zagrebačkom 21. Human Rights Film Festivalu. Bavi se desetogodišnjim naporom otpuštenih radnika Tvornice željezničkih vozila Gredelj da se, u ime do-

stojanstva i svrhe njihovog rada i radničkog staža, javno ispravi lavina nepravdi koje su započele u listopadu 2012. kada je političkim manevrima taj tvornički gigant gurnut u stečaj, koji je proglašen u vrijeme SDP-ove vlade za vrijeme ministara ČAČIĆA i LINIĆA. Taj su paradigmatičan događaj otada prekrili drugi politički snjegovi i šaš. Što se onda promijenilo, ako jest, u kolektivnoj perspektivi?

U međuvremenu smo postali gotovo deindustrijalizirana zemlja. Zemlja koja više, primjerice, ne prerađuje naftu koju crpi iz vlastite zemlje nego ju neprerađenu izvozi kao sirovinu. Gotovo smo se pomirili s vlastitom polukolonijalnom pozicijom. Iz te je pozicije ponovna emancipacija veoma teška, ali ona u drugu ruku predstavlja

idealnu situaciju za lokalnu desnicu da na položaju žrtve mobilizira svoje glasače. Naravno, činjenica da nas je u tu polukolonijalnu poziciju dovela upravo desnica možda im ne ide u prilog, ali u tom procesu ne treba zaboraviti ni sekundiranje ljevice. S ovakvim elitama koje imamo, gotovo nam nisu potrebni vanjski neprijatelji. A iz tih mi je razloga draga uvodna scena filma

koji smo napravili: radnici u plavim trlišima dolaze do zida napuštene tvorničke hale i na zidu, ispod terpapira, otkrivaju desetine logotipova nekoć uspješne jugoslavenske industrije. Vidimo logotipove Jugoplastike, Radonje, Belja, Bagata, Željezare Sisak... Sve izgleda kao arheologija, otkrivanje nekih zaboravljenih civilizacija. Jedino se ne radi o zidu pećine nego zidu stare tvornice. Scena je inače nastala gotovo slučajno – i meni samom je bilo na snimanju nejasno što na zidu napuštene tvornice znače logotipovi jugoslavenskih, u međuvremenu mahom uništenih poduzeća. Kao loš arheolog, na- gađao sam da su to možda logotipovi podu- zeća s kojima je Gredelj poslovno surađivao, no ispostavilo se da se radi o umjetničkom djelu suvremene hrvatske umjetnice izra- đenom za prostor Gredelja, koji je nakon zatvaranja pogona bio iznajmljen za izlož- bu dizajna. Tako su se predivni logotipovi očuvali na zidu.

Društvo bez proizvodnje

Film počinje komemoracijom radnika kolegi koji je zbog nesretnih događaja u Gredelju počinio samoubojstvo. Ta je tragedija bila odlučujući trenutak u kojemu je filmska fikcija 'preskočila' realitet jer je vaš filmsko-igrani scenarij neovisno o gredeljskom događaju uključivao takav ishod. Kako vas je to, eventualno, obilježilo ili promijenilo?

Prije deset godina pisao sam scenarij za igrani film koji se trebao zbivati u jednoj imaginarnoj hrvatskoj tvornici. U mediji- ma sam pročitao o tragičnom događaju u Gredelju koji se nažalost poklapao s mojim igranim scenarijem. Zamolio sam radnike Gredelja, koji su tada najavili prosvjede, da mi dopuste da budem prisutan njihovim aktivnostima. Imao sam osjećaj da pišem o ozbiljnim stvarima, a da o njima ne znam dovoljno. Radnici su me pozvali i predložili da njihove aktivnosti bilježim kamerom. Smatrao sam da bi mi taj video materijal mogao pomoći u pisanju igranofilmskog scenarija, ali s radnicima sam ostao idućih deset godina i napravio film koji ima ele- mente i dokumentarnog i igranog filma. Cijelo vrijeme snimanja koristio sam op- servacijsku metodu, ali sam imao osjećaj da će taj, meni inače omiljeni način rada u ovom slučaju biti pogrešan ili, točnije, ne- dovoljan. Smatrao sam da će filmsko kori- štenje isključivo opservacijskog materijala rezultirati filmom koji samo pasivno regi- strira događaje čija nam je logika više nego poznata. Smatrao sam svojom redateljskom obavezom iznjedruti još nešto, zbog čega film na kome smo radili čitavo desetljeće neće biti samo puka registracija postojećeg stanja. U tome su mi puno pomogli pomoć- nik režije ZVONIMIR JURIĆ, montažerka IVA KRALJEVIĆ i sami radnici kojima dugujemo gotovo sva mizanscenska rješenja. Period od deset godina rada na filmu promijeni te na jednak način na koji mijenja dugogodiš- nje participiranje u bilo čemu. Postaneš di- jelom neke zajednice kojoj inače ne bi pripa- dao. Također, nakon što ti najbliži suradnik, producent HRVOJE OSVADIĆ, u potpunosti bez javnih sredstava čitavih deset godina pomaže raditi film u koji vjerujete, ne mo- žeš a da ne shvatiš koliko je film zajednički, kolaborativni posao. U kojem, bogu hvala, nisi uvijek sam. Zato su nam javna sredstva koja smo dobili nakon desetak godina draža i dragocjenija – ona su nam omogućila da dovršimo film i da golema energija koju su u njega uložili ljudi ispred i iza kamere ne ostane uzaludna.

Film o kojem je riječ ima jasnu trodijelnu strukturu: dokumentarna građa, osvrt na iste događaje nakon deset godina i fikcionalni dio u kojem radnici u opusto- šenom pogonu Gredelja pantomimom rekreiraju svoj uobičajeni rad na stroje- vima, dovršavaju vlak i zatim ga ispraćaju mašuci. Na filmu ih vidimo, uvjerljivije od profesionalnih glumaca, uz kompo- ziciju 'Adamov plač' Arva Pärta, što nam sugerira arhetipsku simboliku Andreja Rubljova – onoga koji jedini zna 'tajnu li- jevanog zvona'. Analogija nam se ne čini patetičnom. Uz to, današnji Gredelj je u vlasništvu slovačke Tatravagónke i kažu da uspješno odolijeva tržišnim izazovima, bavi se remontom željezničkih i 'ostalnih prijevoznih sredstava'. Ali vjerojatno više nikad neće izraditi vlak...

Protagonisti su baš lijepo reagirali na scene s kraja filma jer su svjesno i aktivno sudje- lovali u njihovom nastanku. Tatravagónki naravno držim fige da što bolje posluje i da zapošljava što više ljudi. Što se ostalog tiče, vaše pitanje je najtočnija dijagnoza realnog stanja. Nažalost, vlakovi nisu jedine stvari koje kao društvo više nećemo biti sposobni proizvesti.

Romantizacija tvorničke radničke klase 20. stoljeća čest je popkulturni, ali i (proto) teorijski motiv. U tom je smislu vaš film drugačiji: nikome se ne namjerava dopasti. Nitko nije 'simpatičan' pod svaku cijenu, što je blagotvorno i u startu lišava kičaste potrebe da 'emancipiramo' ovo ili ono u takozvanom lijevom političkom spektru. Ali što da se danas radi s idejom rada, tko su naslovljenici rada u 21. stoljeću?

Odgovor na pitanje o radnicima 21. stoljeća nije nažalost moguće kopipejstati iz nekih ranijih vremena. Radnici su, oduvijek i zau- vijek, svi oni koji žive od svoga rada. Oni koji u borbama moći između pojedinih intere- snih skupina oko preraspodjele raspodjelji- vog društvenog dobra ostaju kratkih rukava. Oni koji imaju nedostatak društvenog ili simboličkog kapitala da ucijene društvo ili poslodavca da im osigura dostojne uvjete života. Govorimo dakle o golemoj većini društva.

A kako kao filmski profesionalac i pe- dagog na zagrebačkoj Akademiji dram- skih umjetnosti – dakle kao čovjek au- tentičnog vizualnog medija – gledate i razmišljate o kapacitetima raznolikog spektra lijevih politika, gledajući mož-

Odgovor na pitanje o radnicima 21. sto- ljeća nije nažalost moguće kopipejstati iz nekih ranijih vre- mena. Radnici su oduvijek oni koji u preraspodjeli druš- tvenog dobra ostaju kratkih rukava. Govorimo dakle o golemoj većini

da kroz optiku generacijskih sličnosti i razlika?

Za svaku, pa tako i za mlađu generaciju može biti blagotvorno svako ljudsko iskustvo koje pomaže osvijestiti mogućnost promjene. Od političke konstelacije do naših osobnih živo- ta. Da stvari nisu zadane i nepromjenjive. Da se isplati preuzeti odgovornost za sebe i za društvo te biti aktivan. To je neka intencija gotovo svakog mog filma, pokazivati ljude koji se bore, pa makar i u samom času borbe znaju da neće pobijediti. Borba se isplati pa čak i ako je u konačnici izgubiš. Kad to kažem, mislim i na radnike koje sam snimao deset godina i na sebe koji o njima snimam film.

Imate jedan svoj film koji držite najzna-čajnijim u karijeri – 'U ime Republike Hr- vatske' iz 2019. godine, u kojemu pratimo javnu sudbinu Marka Franciškovića, radi- kalnog političkog euroskeptika s čijom se političkom agendom ne slažemo, ali nakon što smo pogledali film itekako razumijemo zašto vi tako mislite. Obuzela nas je jeza dok smo ga gledali. Malo je reći da je to dokumentarac o sudbini 'pojedince protiv sistema'. Zašto vam je ovaj film ovako značajan?

Iz dva razloga. Prvi je čisto filmski – imao sam potrebu imaginarnog gledatelja pri- dobiti na stranu protagonista koji bi istog tog gledatelja, kad bi moj protagonist došao na vlast, možda politički ozbiljno nagazio. Privlačila me je ideja da kroz film možemo osjećati empatiju prema svojem političkom protivniku. I tada kad sam taj film radio, a i danas, čini mi se da takvih filmova nema puno ili ih uopće nema. Sviđa mi se u tom smislu biti radikalniji – po cijenu da budem u krivu i da me eventualna budućnost otkrije kao naivca ili čak budalu. Drugi razlog zbog kojeg mi je važan taj film je privatne priro- de. Otac mi je bio politički proganjen nakon 1971. godine pa imam veliki averziju prema pridruživanju čoporu koji nekoga progoni. Tko god bio proganjen, ja sam na njegovoj strani a ne na strani ovih kojih ima više i koji sudjeluju u hajci.

Špiclovi i tumači prethistorije

Pratite li medije svakodnevno? O čemu, kakvoj slici društva govori činjenica da svaka dnevna informativna emisija, ali i svi ostali mediji, počinju određenim tra- gičnim događajem, koji je nekad bio lokaliziran u rubrici 'crne kronike'? Naravno, ta činjenica nije lokalnog karaktera, ali ipak, ima li ovakvo pitanje uopće smisla?

Informativni program na hrvatskim tele- vizijama ne pratim. Dosadan mi je, ali sam ozbiljni ovisnik o *trash* sadržajima koji u susjednoj Srbiji služe da omamljuju birač- ko tijelo i građane uvjere da je sve oko njih džungla u kojoj važe neka alternativna, nedokučiva pravila urote i zavjera. Takav defile likova, od kriminalalaca, ratnih zloči- naca, uhoda, špiclova, pseudoznanstveni- ka, kazališnih režisera koji su stručnjaci za geopolitiku, katoličkih teologa koji tuma- će prethistoriju i sličnih, medijski svijet još nije vidio. Moguće je da je medijska scena na sličan, ali manje vidljiv način artifičijelno iskonstruirana i na drugim meridijanima i paralelama, ali mislim da će današnja medij- ska scena Srbije zaslužiti ozbiljan teorijski opis. Trenutno sam u samonametnutoj fazi apstinencije od takvih sadržaja jer sam dosa- dio ukućanima, a kad tako nešto slušaš samo slušalicama, gubi se svaka ironija i stvari po- staju onakve kakve uistinu i jesu – štetne po konzumenta.

U zadnjoj fazi sni- manja s radnicima Gredelja smo napra- vili iscrpne intervju. Ta bi svjedočanstva mogla postati rele- vantna građa kakve nam inače nedostaje. Gotovo sve trauma- tične promjene u ovom društvu ostale su rubno ili nikako zabilježene

Tijekom rada na filmu 'Što da se radi?' napravili ste arhivu razgovora-biografi- ja radnika Gredelja – zašto, što vam je tu nakana?

U zadnjoj fazi snimanja sa svakim od rad- nika napravili smo iscrpne biografske intervju u kojima smo pokušali saznati najrelevantnije informacije o tome kako su se ljudi zaposlili u Gredelju, koji su im najteži ili najljepši momenti bili u radnom vijeku, pa do njihovih razmišljanja što nam se to svima zajedno dogodilo. Pokušali smo u informativnom, emotivnom, osobnom i političkom smislu rekreirati jedan svijet koji danas naprosto više ne postoji. Neovisno o samom filmu, u budućnosti bi ta zbirka osobnih svjedočanstava o jednoj konkretnoj tvornici sama po sebi mogla po- stati relevantna arhivska građa kakve nam inače nedostaje. Gotovo sve traumatične promjene u ovom društvu ostale su rubno ili nikako zabilježene.

Koji su vam sljedeći planovi s ovim fil- mom i na čemu sada radite?

Film 'Što da se radi?' uskoro će biti prikazan na festivalima u Češkoj, Grčkoj i Rumunjskoj. Nakon toga mu slijedi redovita distri- bucija po nezavisnim kinima u Hrvatskoj, a možda i u inozemstvu. Završio sam pisanje fikcionalnog scenarija koji se zbiva 1942. godine po poplavljenim livadama oko logo- ra Jasenovac, a svojevrсна poplava prijeti i ljudima koje već nekoliko godina snimam dokumentarno u Gornjem Kosinju, Mlakvi i Bakovcu. Ti ljudi od svog rođenja žive u ne- kom čudnom osjećaju privremenosti – nai- me, još od socijalističke Jugoslavije njihove su kuće na topografskim kartama na dnu budućeg akumulacijskog jezera.

Pitanje 'što da se radi?' ima prtljagu hi- storijske ljevice, između ostalog. Ako je politika lijeve ideje ili 'spektra ljevice' izgubila svoje konkretne heroje, što pre- ostaje ljevici?

Ljevici preostaje isto ono čime sve počinje, a to je odlazak među ljude. Slušanje njiho- vih problema i artikuliranje politika koje će ljudima, konačno, biti razumljive, jasne i potrebne. Da podsjetim kako se Partija pozicionirala među ljudima prije Drugog svjetskog rata: partijski volonteri čuvali su djecu zaposlenim majkama i cijepali drva ljudima koji to nisu fizički bili u stanju. Tako nekako. ■

Tomislav Zajec: Nestajanje

(r: Dora Ruždjak Podolski, HNK Zagreb)

Fantastična suigra Krešimira Mikića i Nine Viočić (Foto: HNK Zagreb)

PIŠE An. Fazekaš

Užitak besramno dramskog

Mračna melodrama o nasilnim nagonima i varljivim sjećanjima

DRAMSKE predstave često prirodni habitus nalaze u uprizorenju neke vrste limba, odnosno u apstrahiranom registru i kompulzivnoj petlji neprestano unedogled ponavljanih iščašenja, izmještenih iz stabilnog vremena i prostora, možda u buntu i kontrapunktu prema apsolutnom vremenu i prostoru izvedbe. Možda u toj dualnosti leži i potencijal izvedbenih praksi za uprizorenja i rasprizorenja čvorova traume, poput one mračne i opipljive koja je u središtu netom praižvedene drame 'Nestajanje' TOMISLAVA ZAJECA, u režiji DORE RUŽDJAK PODOLSKI. Geometrijski kruto monumentalno sivilo podloga je uprizorenja na pozornici zagrebačkog HNK-a, koje će odatle ponirati sve dublje u narativ oslanjajući se punom težinom na tekst i glumačku igru. I ondje gdje je mreža povjerenja u tom slobodnom padu najčvršća, 'Nestajanje' je najbolje što dramski teatar može biti.

'Nestajanje' je mračna melodrama o nasilnim nagonima i varljivim sjećanjima, ali i dalje: o ljeskavoj ambivalenciji ne/moći i načinima na koje lom inherentan dominaciji dalje lomi druge koje dotiče, uvijek grizući vlastiti rep, gutajući žarom vlastiti zrak. Drama pripovijeda o zlostavljanju, izdaji, samosvjesno anticipirajući u prvim izvedbenim trenucima afektivni naboj koji će graditi; 'Uhvaćen si', kaže supruga, i potom objasni da je partnera uhvatila kako večer prije plače nad kazališnom tragedijom dječaka. Od toga se prizora na pozornici dalje računaju pa sudaraju dvije pripovijesti, trenutak trijumfa jedne obitelji s onim bolnog raspada druge. Na prvu nevezane, pripovijesti otkrivaju svoje isprepletene korijenje, raslojavaju se polaganim užasom koji računa da iz publike pretpostavljamo što slijedi i paralizirano promatramo kako se upravo to razmata, nadajući se cijelo vrijeme uzalud da je sudbinskom toku moguće izmaknuti. I to je sukus tragedije kao žanra i modusa, u 'Nestajanju' nesuzdržano i spektakularno realizirane. Dok je poetski krpež odrezanih

misli u grafički razbacanom oblikovanju pseudodramski trend posljednjih godina, pa i koje desetljeće, koji nerijetko više ili manje vješto tek prikriva krnju viziju i pripovjednu nemoć, Zajec piše koherentnu priču koju nose trodimenzionalni likovi u književno punokrvnom izričaju; repliku po dugu i urednu repliku. I Zajec se ne boji ničega: gustog teksta koji se ne odriče svoje artifičnosti jer razumije da mu to ne krati iskrenost i uvjerljivost; tegobne priče i nerazvodnjene tragike jer zna da dramska izvedba od svojih najdaljih izvora nosi moć cijepanja gordijskih emotivnih tvorbi. Ne boji se patetike niti afektivnih klizišta, i zato s njima umije raditi. Ruždjak Podolski, s kojom kao pisac i dramaturg ima već razvijenu suradnju, prati ga u korak pametnim i odmjerenim odlukama, kao i cijeli autorski tim i glumačka postava. Predstava je i veoma lijepa – minimalistički postavljena scenografiju s nekoliko sjajno pripremljenih iznenađenja potpisuje STEFANO KATUNAR, elegantne kostime MANUELA PALADIN ŠABANOVIĆ, glazbu STANISLAV KOVAČIĆ, a svjetlo ELVIS BUTKOVIĆ.

Nekoliko je trenutaka u kojima se izvedba pomalo poljuljala u povjerenju u tekst i glumu, pa umjesto da zagradi u dubinu, poseže u širinu ekspresije; razmahani klimaks i uplakani finale veću dojmljivost mogu postići suzdržanijom glumom koja je ansambl dobro služila većinu trajanja predstave. Audiovizualno intenzivna pojava kćeri hipsterice desničarke ne treba svu bučnu rekvizitu koju je dobila da bi bila efektana. Suptilnost izvedbe poglavito KREŠIMIRA MIKIĆA I NINE VIOČIĆ, čija je suigra uzgred fantastična, oživljava ljepotu i nijansirani ambigvitet Zajčeva teksta, koji je istom stalan i nestalan poput vode. Jer Zajec uspijeva zadržati duh i u najcrnijim trenucima, melankoliju i u najfrivolnijim, što je iznimna književna kvaliteta.

'Nestajanje' je visokodramska predstava za koju treba imati živaca, želuca i otvorene suzne kanale, treba moći uživati u dramskom kazalištu koje je besramno svoja najdramskija najkazališnija srcedrapateljna varijanta. No tada je moguće doista uživati. ■

Uboga stvorenja (r: Yorgos Lanthimos)

(2023.)

Emma Stone kao Bella

PIŠE Damir Radić

Ničija lutkica

Zadivljujuće dizajnirana i impresivno odglumljena emancipacijska odiseja

OD prvog samostalno režiranog dugometražnog ostvarenja 'Kinetta' iz 2005., najradikalnijeg u njegovom opusu, YORGOS LANTHIMOS ne gubi kreativni dah, polučujući intrigantna i kvalitetna ostvarenja te postajući valjda prvim autorom iz male kinematografije nakon MILOŠA FORMANA koji je ostvario i vrhunsku anglofonu karijeru. Veliki uspjeh prethodnog uratka 'Miljenica' nadmašio je još većim aktualnih 'Ubogih stvorenja' (Zlatni lav u Veneciji i 11 nominacija za Oscara), opovrgavajući s oba filma, slično slučaju INARRITU – ARRIAGA, tvrdnje onih koji su mislili da bez svog dotadašnjeg stalnog scenarista EFTHYMISA FILIPPOUA neće moći jednako dobro funkcionirati.

'Uboga stvorenja' adaptacija su istoimena romana ALASDAIRA GRAYA – kažu najvažnijeg škotskog književnog postmodernista, socijalistički i nacionalistički angažiranog republikanca posebno zainteresiranog za (žensku) seksualnost – objavljenog 1992. s velikim kritičarskim i komercijalnim odjekom. U Lanthimosovoj ekranizaciji, ostvorenoj u scenarističkoj suradnji s TONYJEM MCNAMAROM, koscenaristom 'Miljenice', složena, pastišna struktura romana s tekstualnim priložima i ilustracijama različite provenijencije te poigravanjem odnosom zbilje i fikcije, uključujući pseudodokumentarizam, pojednostavljena je, a stilaska dinamika uglavnom svedena na kontrapunkt fascinantnog crno-bijelog otvaranja filma i raskošnog kolorita njegova dominantnog ostatka.

U središtu je Lanthimosu očito najzanimljiviji sastojak predložka – emancipacijska odiseja mlade žene nalik mehaničkoj lutki (čime može asociirati na junakinju LUBITSCHVOG nijemog remek-djela 'Lutka'), stvorene po principu 'naprednijeg' variranja nastanka čudovišta iz 'Frankensteina', romantičarskog klasika MARY SHELLEY. Dakle, u viktorijansko doba, garnirano futurističkim elementima, revolucionarni znanstvenik-kirurg Godwin (uobičajeno sjajni WILLEM DAFOE) oživi mladu trudnu ženu koja je počinila suicid, te joj umjesto njezina mrtva mozga presadi onaj 'živi' njezina nerođena djeteta, što rezultira bičem

koje je dijete u tijelu odrasle žene, no dijete koje vrlo brzo mentalno napreduje. Bella (izuzetna EMMA STONE), kako joj je (znakovito) ime, emotivno je vezana za svog tvorca kojeg znakovito zove God (Bog), a veže se i za njegova mladog pomoćnika Maxa (funkcionalni RAMY YOUSEFF), koji se u nju zaljubi i s kojim se zaruči, što je međutim ne spriječi u tome da, suprotno željama tvorca i budućeg supruga, pođe u avanturu dalekim meridijanima i paralelama s hedonističkim odvjetnikom Wedderburnom (briljantni MARK RUFFALO). Na tom putu, tokom kojeg će se osamostaliti od posesivnog pratitelja i zaposliti u bordelu, Bella će zadovoljavati svoju nesputanu seksualnu žudnju, pritom i lezbijski eksperimentirati te od seksa zaradivati kao 'vlastito sredstvo za rad', ali i emotivno i intelektualno rasti (o potonjem svjedoči i citirana uporaba marksističke terminologije), razvijajući se kao individualno biće slobode, umno nezavisno od kolektivističkih socijalnih i spolno-rodničkih balasta, a osjećajno vjerno svojoj 'polazišnoj obitelji' – tvorcu Godwinu i zaručniku Maxu.

Konzervativna struja feminističke kritike zbog svega toga 'Uboga stvorenja' smatra reakcionarnim filmom, dok je potpisnik ovih redaka oduševljen njegovim anarhoindividualizmom lišenim negativnog štirnerovskog egoizma, a protkanim humanizmom, erotizmom i (seksualnom) slobodoumnosću. Film je zadivljujuće dizajniran, impresivno glumljen – ima doduše malih problema s ritmom negdje oko središnje svog trajanja, no to je marginalna smetnja u cjelini koja kontekstualno oduševljava nepristajanjem na diktate političke korektnosti i woke kulture. A srce filma glavna je glumica i koproducentica Emma Stone – kreirala je jednu od najhrabrijih uloga koju je ikad neka ženska zvijezda tog ranga dala u povijesti kinematografije, i tome se može samo nakloniti. ■

PREPORUKE: SERIJE

Mr. and Mrs. Smith

(Prime video)

UZEVŠI tek osnovnu premisu istoimenog špijunskog blockbustera iz 2005. koji je iznjedrio Brangelinu, DONALD GLOVER u svojoj novoj seriji, koju je osmislio s producenticom 'Atlante' FRANCESCO SLOANE, a odigrao s MAYOM ERSKINE, gradi zabavnu priču o dvoje nesnađenih milenijalaca koji žrtvuju normalan život upuštajući se u posao visokog rizika. Egzistencijalno ucijenjeni i dovedeni u poziciju da žive i rade kao lažni bračni par, Smithovi se u svojoj misiji polako

zblizavaju, a drama njihova braka nadilazi napetost špijunske zavjere. Mnogo se gorućih tema ispituje u ovoj komičnoj akcijskoj drami situiranoj u špijunski milje, a Glover i u ovom žanru prkosi pravilima dramaturgije, svjesno uspostavljajući sporiji tempo radnje koji otvara mogućnost bavljenja rasnim pitanjem, rodnim ulogama i roditeljstvom. Poigrava se i klasičnim, bondovskim tropima špijunskog žanra u kojima je muškarac taj koji je sposoban, a žena tek njegova pomoćnica, iz čega proizlaze i drama i komedija. Jane je, naime, ambiciozna, proračunata žena sociopatskih sklonosti, fokusirana na karijeru, a John nesiguran muškarac koji treba pažnju i potvrdu i teško se miri s činjenicom da nije sposobniji agent od svoje supruge, zbog čega se upuštaju i u bračnu terapiju. Apsurdna veza Smithovih nepredvidljiva je i nesigurna kao i vrijeme u kojem žive i posao koji ih baca po svijetu, smještajući ih na luksuzne destinacije u kojima zbog pukog preživljavanja ne stignu uživati. Kroz osam epizoda ove elegantno, pomalo staromodno stilizirane špijunske dramedije prodefilirala je impresivna postava epizodista (SARAH PAULSON, JOHN TURTURRO, RON PERLMAN, ALEXANDER SKARSGÅRD, PAUL DANO), a sve je po običaju režirao Gloverov kućni redatelj HIRO MURAI.

Griselda

(Netflix)

NAJNOVIJA priča iz Narcos-univerzuma prati uspon zloglasne 'kokainske kume' GRISELDE BLANCO, snalažljive samohrane majke koja je sedamdesetih uspjela istisnuti mušku konkurenciju i pokoriti lokalno podzemlje Miami. Izazov njezina portretiranja preuzela je SOFIA VERGARA koja je, nakon jedanaest sezona igranja stereotipne Kubanke u *sitcomu*, odlučila pokazati raskoš svog talenta i utrti novi put karijeri. Osim prikaza moralnog zla, korupcije i eksplicitnog, ono što izdvaja ovu mini-seriju način je na koji temu širi na ispitivanje rodne dinamike i etničke napetosti. Griseldin ogroman apetit za moći,

proizašao iz podcjenjivačkog tretmana koji je doživljavala isključivo zato što je žena i Latina, prikazan je kao simbol feminističkog otpora i klasne borbe, što ujedno čini i najvažniju temu serije: ne birajući sredstva, potlačeni i zaboravljeni ljudi uzdižu se ne bi li stvorili neku novu realnost. Oглеda se to s

obje strane zakona; dok Griselda vizionarski lukavo stvara nova tržišta drogom i pokušava kubanske izbjeglice Marielitose ujediniti i prometnuti u vlastitu paravojsku, mlada se policajka June (JULIANA AIDÉN MARTINEZ) muškim kolegama upire dokazati da je i žena također sposobna za veliko zlo, kao i za njegovo raskrinkavanje. Obje se pritom odmiču od stereotipa žene-žrtve koja raste unatoč osobnim traumama. Prava je šteta samo što je ovako podatan i raskošno produciran materijal naguran u tek šest epizoda pa priča pred kraj nepravedno djeluje pomalo zbrzano.

Expats

(Prime video)

UJEKU društveno-političkih previranja u Hong Kongu, gradu koji je nekoć vrvio bogatim bjelačkim iseljenicima, tragični incident s nestalim djetetom naprasno mijenja živote triju Amerikanki – Margaret (NICOLE KIDMAN), Hilary (SARAYU BLUE) i Mercy (JI-YOUNG

YOO) – suočavajući ih s nezamislivim izborima u izoliranoj zajednici. Povezane traumom i okolnostima izvan kontrole na koju su u svojim privilegiranim životima navikle, međusobno pronalaze snagu, nadu i dublje razumijevanje svijeta, pokušavajući oprostiti i same sebi i jedne drugima. Ovu intimnu žensku dramu lišenu klasične naracije, koja se bavi majčinstvom i ženskom svrhom, ali i oštro propituje privilegiju i istražuje što se dešava kad se zamagli granica između žrtve i krivnje, producirala je Nicole Kidman, a prema romanu 'The Expatriates' američke autorice JANICE Y. K. LEE adaptirala i režirala LULU WANG. Altmanovski intonirana radnja iskrzane dramaturgije odvija se 2014., u atmosferi otvorenog grada koja je ugušena uslijed drakonskih kineskih zakona o nacionalnoj sigurnosti iz 2020., pa iz današnje perspektive čitava priča djeluje kao istrgnuta iz nekog košmarnog sna ili izmaštanog vremena koje nikada nije ni postojalo.

■ Jelena Svilar

Članica Udruga za ženska ljudska prava i razvoj demokracije Adela

SANJA KASTRATOVIĆ
Važno je osvijestiti
klasnu pripadnost radnica

Osječka udruga Adela nedavno je raspisala natječaj za kratku priču na temu feminističkog lika žene radnice, kojim želi odati počast svim radnicama, ali i 'osječkoj Rosi Luxemburg' Adeli Pavošević. Zbog čega je važan povratak tradiciji koju ona predstavlja?

ADELA PAVOŠEVIĆ pripadala je revolucionarnom, tada ilegalnom komunističkom pokretu između dvaju svjetskih ratova koji je poticao žene da se uključe u radikalnije oblike borbe za bolje društvo, bolje uvjete rada te reproduktivna i imovinska prava žena. Komunistički pokret tada je poticao štrajkove i ostale gerilske načine borbe za pravedne ciljeve i, prvenstveno ekonomski, pravednije, društvo. Kad u ovom trenu o tome razmislimo, sve to nam je nužno i danas. I danas se žene odriču nasljedstva u korist braće, navodno slobodnom voljom, a zapravo internaliziranom mizoginijom. Prema podacima, žene su i dalje manje plaćene od muškaraca na radnim mjestima, a i dalje obavljaju veliku većinu neplaćenog kućanskog i reproduktivnog rada. Sve to pokazuje da se u temeljnim stavovima nismo baš previše odmakli od vremena u kojem je živjela Adela, samo si tepamo da jesmo. Osim toga, prava, ona radna, ali i sva ostala, koja su žene izborile borbom Adele Pavošević i njezinih suvremenica i nasljednica, danas se uvelike dovede u pitanje. Zbog toga, ali i još mnogo razloga, važno je osvijestiti da stečena prava nisu 'uklesana u kamen', te da ih, ako ih ne nje-gujemo, lako možemo izgubiti.

Žena-radnica je danas ona koja ima izborenih tri puta osam, ali njenih osam je radnih, osam možda spava, a osam ili više se brine o kući i obitelji. Zadržati stečeno i promijeniti ono što ne valja možemo jedino osvješćivanjem. Naš način za to je, između ostalog, ovaj natječaj koji planiramo, s različitim feminističkim temama, provoditi svake godine. Osim toga, jako je važno osvijestiti klasnu pripadnost radnica te sa spomena borkinja proizašlih iz komunističkih pokreta skinuti stigmatu.

Foto: Nikola Brnić

Prva ste feministička udruga u Osijeku, a proizišli ste iz protestnih okupljanja povodom ubojstva studentice Mihaele Berak. Koji su glavni nedostaci lokalne politike kada je riječ o zaštiti ženskih prava?

Glavni nedostatak lokalne politike zaštite ženskih prava je taj što je nepostojeća. Po tom pitanju sve se odvija kroz nevladin sektor, a kako ste napomenuli, Adela je prva feministička udruga u Osijeku, te je stoga lako zaključiti da su to ostale udruge radile uz sve drugo što rade.

Kako komentirate predložene izmjene Kaznenog zakona koje se odnose na femicid te odluku da se o njima glasa 'u paketu' s odredbama o curenju informacija, kolo-kvijalno nazvanima lex AP?

Femicid u paketu sa zakonom koji će omogućiti otkrivanje korupcije je trojanski konj kojim dominantna politička partija pokušava svoje koruptivne afere gurnuti pod tepih na način da ucjeni sve ostale da glasaju za taj zakon. Riječ je doslovce o gaženju preko leševa žena u ime skrivanja korupcije i 'reduciranja u izričaju'.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

U ponedjeljak, 5. veljače u jednoj crkvi njemačkom gradu Halberstadtu posebne su orgulje po prvi put nakon točno dvije godine odsvirale novi akord. Riječ je o izvedbi kompozicije 'As Slow as Possible' JOHNA CAGEA, koja je započela 2001., a trajat će sve do 2640. godine, tako da ne brinite – koju promjenu još uvijek stignete uloviti.

■ L.P.

Crkva muzičke avangarde (Foto: Wikimedia Commons)

Vraćanje kulture povijesti

Iz perspektive depolitiziranog formalizma koji još uvijek dominira našim ustanovama, Vogelini feministički uvidi nezaobilazno su polazište za drugačiji, kritički odnos prema interpretaciji umjetničke baštine i društvenih odnosa koji su je oblikovali

TIJEKOM jedne radionice za školarce u organizaciji udruge Kurziv – svojevrsnog uvoda u modernu i suvremenu umjetnost – jedna mala djevojčica bistro je uočila ono što je svima bilo ispred nosa, a promaklo nam je, uključujući i nas voditelje. Naime, nakon što smo raspravili nekolicinu kanonskih figurativnih slika dotičući se povremeno i prikaza ženskih figura, napravili smo mali skok i došli na DUCHAMPOVU glasovitu Fontanu iz 1917. Na poziv da izreknu svoje prve dojmove, naša je mudra sudionica ustvrdila kako za nju taj rad također predstavlja mušku perspektivu jer je riječ o – pisoaru. Mnogi bi na takvu opasku vjerojatno reagirali kao na primjer simpatične dječje naivnosti, no čini mi se da bi to predstavljalo oblik kratkovidnog patroniziranja. Nije li njen komentar zapravo briljantan u svojoj očitosti? Pritom dolazi iz mjesta maksimalno neopterećenog predpojmovima, fabriciranim kulturnim ratovima oko *woke* kulture i sličnih fantazmi, za koje to dijete teško da je čulo u tom trenu. Stvar je dakle potpuno elementarna – pisoar je u načelu predmet jasno namijenjen muškoj anatomiji i pripada 'muškim' prostorima. Veći ili manji raskorak koji ta stranost može proizvesti u iskustvu jedne djevojčice ili žene koja promatra Duchampov rad lako je otpisati kao neku vrstu prizemne pristranosti neprimjerene činu koji bi navodno trebao biti

objektivan, apstraktan, a u tom smislu lišen ljuštore naših tijela, kože, seksualnosti, probave, tog mesa od kojeg je neodvojivo naše iskustvo svijeta. No možemo ga također shvatiti kao poučak o elementarnoj određenosti našeg promatranja, nemogućnosti da se ono odvija u laboratorijskim uvjetima u kojima ulogu ne igra naše tijelo, naš rod, društveni položaj, kulturni kodovi koji nas presijecaju, odnosi moći koji nas (ne) isključuju itd.

Ostanimo još na trenutak na tijelu kao naoko najjednostavnijem aspektu ovog problema. Luksuz da ga se isključi iz jednadžbe promatranja (zapadnjačkih) kulturnih i umjetničkih artefakata imaju samo oni koje ništa ne podsjeća na to da *nekakvo* tijelo imaju, kao što nbrojeni elementi svakodnevice, pa tako i sudjelovanja u kulturi, na to svakodnevno podsjećaju žene, ne-bijele ljude ili osobe s invaliditetom. Pišući u eseju 'Modernizam i povijest', uvrštenom u izbor njenih tekstova koji je uredila VESNA VUKOVIĆ, a pod naslovom 'Umjetnost, feminizam klasa' nedavno objavio kolektiv BLOK, marksistička feministkinja, sociologinja i povjesničarka umjetnosti LISE VOGEL zajedno s koautoricom LILLIAN S. ROBERTSON prenosi citat jedne svoje kolegice koja se našla pred 'Djevojkom koja se odmara' FRANÇOISA BOUCHERA, francuskog slikara iz 18. stoljeća. Suočeni s tim aktom u orijentalističkom žanru odaliske, koji vjerojatno prikazuje MARIE-LOUISE O'MURPHY,

maloljetnu ljubavnicu LUJA XV., ona i njen suprug imaju vrlo različite reakcije: 'Moj je muž promatra neko vrijeme pa uz lažnu pedanteriju konstatira: 'Ah, da, akt iz škole okreni je i pojebi.' Ali ja je nisam htjela okrenuti i pojebati. Niti sam se željela natjecati s njezinom otvorenom seksualnošću. Osjećala sam njezinu izloženost i ranjivost i to da ih dijelim.'

Prvotno objavljen 1971., 'Modernizam i povijest' može poslužiti kao temeljno štivo želimo li osvijestiti spoznajne limite depolitizacije kulture, njenog razdvajanja od društvenih hijerarhija, mehanizama moći i isključivanja koje kultura ne samo da reflektira nego i normira. Tekst je to nepogrešivo aktualan iz perspektive današnjih rasprava o rodu i rasi u umjetnosti i kulturi, pri čemu nas Vogel i Robertson podsjećaju da postoji i treća, podjednako ključna kategorija – klasa, danas potisnuta u drugi plan u politici identiteta koja dominira zapadnjačkim liberalnim *mainstreamom*. 'Biti svjestan rase, klase ili spola u pogledu visoke kulture', pišu autorice, 'znači prije svega biti svjestan isključivanja. Crnac, žena, radnik i seljanka, svi su oni prisiljeni prihvatiti *mainstream* kulturu, koja se samoproglasila cjelokupnom 'kulturom', u kojoj oni ne sudjeluju ili ne sudjeluju u potpunosti.' Iz perspektive tog bazičnog, ali nezaobilaznog uvida, Vogel i Robertson upuštaju se u analizu fetiša autonomije umjetnosti, 'oljuštene od svog punog historijskog značenja i otpremljene u carstvo univerzalija' te modernističke kritike koja taj fetiš podržava, nastojeći pritom dati dignitet iskustvu rodno, rasno i klasno isključenih skupina. Autorice u tom svom naumu ne ostaju samo na razini reprezentacije – koga ili što se i na koji način (ne) prikazuje u umjetnosti – nego se dotiču šireg sustava cirkulacije kulture i umjetničkih radova, publike i šireg ideološkog okvira građanskog individualizma koji kroz set kulturnih distinkcija reproducira one klasne.

Kada je riječ o analizi umjetničke grade, Vogelini i Robertsonin tekst vrijedan je jer pokazuje kako se pitanja roda, klase i rase ne odnose samo na ona djela koja ih eksplicitno tematiziraju, nego i na ona s kojima naoko nemaju veze. Poučan je u tom smislu komentar MONETOVIH 'Lopča', koje autorice smještaju u kontekst proletarizacije umjetnika potkraj 19. stoljeća. Luksuz tog kontemplativnog povlačenja iz surove stvarnosti industrijskog kapitalizma, ističu, obraća se 'otuđenju umjetnika

i njegove buržujске publike', dok su 'grupe koje njihov društveni identitet isključuje iz svijeta visoke kulture isključene i iz svijeta lopoča.'

Njihova analiza kulminira na tematski naoko najneutralnijem žanru slikarstva – mrtvoj prirodi. Pišući o nizozemskom žanr-slikarstvu sedamnaestog stoljeća, ističu: 'Nizozemski slikari u svojim su djelima prepoznali dubok značaj materijalnih predmeta za svakodnevno iskustvo trgovačke klase u usponu'. Vogel i Robertson se pritom spretno kreću od analize prikaza kućanskih predmeta do promjena obiteljskih uloga u građanskom društvu koje uvjetuju slikarsko oblikovanje kućanskog ambijenta, ukazujući pritom i na klasni i rodni karakter pogleda koji te slike uspostavljaju: "Neutralni" promatrač nema samo klasnu pripadnost već i spol – on je muškarac.'

OVA razmatranja nadopunjuje Vogelini tekst 'Lijepa umjetnost i feminizam: buđenje svijesti', izvorno objavljen 1974., a kod nas 1999. u prijevodu LJILJANE KOLEŠNIK i JASENKE ZAJEC, koji je uvršten u zbornik 'Feministička likovna kritika i teorija likovnih umjetnosti: izabrani tekstovi', odakle je i preuzet. Riječ je o tekstu koji je fokusiran na status feminizma u umjetničkom polju, kritici i povijesti umjetnosti te sadrži i svoju programatsku dimenziju artikuliranu u potpoglavlju 'Zadaci za budućnost'. Premda s ove distance Vogelino iscrpno poniranje u zbornik 'Žena kao seksualni objekt' (1972.), koje čini centralni dio ovog teksta, gubi nešto od čitateljskog naboja, ono ipak nudi sjajan uvid u autoričino živo i neumoljivo polemičko pisanje, a posebno su interesantni njeni komentari upućeni LINDI NOCHLIN, suurednici zbornika i autorici glasovitog eseja 'Zašto nema velikih umjetnica?' iz 1971. godine, što u predgovoru izdanja ističe i Vesna Vuković.

Konačno, kao 'svojevrsna teorijska podloga prvim dvama tekstovima', da još jednom posegnem za Vukovićinim naputkom, triptih zaključuje članak 'Marksizam i feminizam: nesretni brak, probna rastava ili nešto treće?', izvorno objavljen 1981. Potaknut esejom 'Nesretni brak marksizma i feminizma' HEIDI HARTMANN, on donosi vrijedan pregled i osvrt na socijalističko-feminističku teoriju i polemike tijekom sedamdesetih godina, uključujući i debatu o karakteru i funkciji kućanskog rada, pri čemu se Vogel dotiče doprinosa autorica kao što su JULIET MITCHELL, MARGARET BENSTON, PEGGY MORTON, MARIAROSA DALLA COSTA i druge.

Knjiga 'Umjetnost, feminizam, klasa' peto je izdanje biblioteke Tendencija kolektiva BLOK, u kojoj smo prethodno imali priliku čitati JOHN BERGERA, WILLIAM MORRISA, ROSU LUXEMBURG i ĐURU TILJKA. Ovim izdanjem ona nastavlja popunjavati praznine u lijevoj literaturi o kulturi i umjetnosti, upućujući ne samo na povijesnu vrijednost predstavljenih tekstova, nego i na njihovu današnju relevantnost. Iz perspektive depolitiziranog formalizma koji još dominira našim ustanovama, kao što je slučaj s aktualnom MEŠTROVIČEVOM retrospektivom u zagrebačkim Klovičevim dvorima, Vogelini feministički uvidi uistinu su nezaobilazno polazište za promišljanje nekog drugačijeg, kritičkog odnosa prema interpretaciji i prezentaciji umjetničke baštine i društvenih odnosa koji su je oblikovali. ■

TV RAŠETANJE

Vlada uči statistiku

PIŠE Boris Rašeta

Ekonomska politika Vlade je otišla u dva smjera. Prvi je pad stanovništva, čime se stvara privid rasta BDP-a po glavi stanovnika. Drugi je pretvaranje države u ovisnika o socijalnoj pomoći, mi se hvalimo da povlačimo novac iz EU-a. Pa da imamo svoj novac ne bi nam trebao taj, rekao je Neven Vidaković za N1

Novi dan, N1,
30. siječnja, 08:00

EKONOMIST NEVEN VIDAKOVIĆ privukao je našu pažnju neortodoksnim pristupom u tumačenju ekonomsko-političkih pitanja. Usporedio je događaje u EU-u – prosvjede traktorista od Berlina do Pariza – s Jugoslavijom krajem osamdesetih. 'Mi smo tu situaciju imali s rudarima na Kosovu. U trenutku kad vam netko dođe i kaže da ne može živjeti od svog rada, ekonomska se nestabilnost prelijeva u političku. Malo je vremena da se to zaustavi, jer imate izbore u Njemačkoj, Francuskoj i EU-u. Politička će nestabilnost postati ekonomski nerješiva. Sve to je već viđeno', kazao je pa nastavio: 'BDP realno pada. Imate komediju s otvaranjem Podravkine tvornice, koju je IGOR LASIĆ, novinar Novosti, rasturio u tri rečenice. Napisao je po prilici: draga, MARTINA, ti otvaraš novu tvornicu, plaće su ti rasle pet posto, inflacija duplo više, hvališ se rastom proizvodnje, a rast je značajno ispod stope inflacije i realno proizvodiš manje. To je taj privid', rekao je. Vidaković je jednostavno objasnio i varljivu narav turističkih statistika. 'Primijetili ste', kazao je, 'da se nitko ne hvali s rastom broja noćenja. Zašto? Zato što do toga nije došlo. Mi smo imali kuglicu sladoleda za jedan euro. Sada je kuglica sladoleda dva eura. Ako prodate devet kuglica sladoleda, realno dakle jednu manje, prihodi će vam biti 80 posto veći jer ste prije prodali deset za jedan, a sada prodajete devet za dva. Nagodinu će biti isto, stalno ćete imati privid da ima više novca unatoč padu industrijske proizvodnje', rekao je Vidaković. Imamo dakle entropiju koja se prikazuje kao rast. Time je dokazao točnost stare izreke prema kojoj postoje laž, prokleta laž, i statistika. 'Kako to rješavate? Tako da se hvalite da imate sredstva iz EU-a kojima navodno oporavljate ekonomiju, a obnavljate kuće i škole. Kad napravite novu školu, to je investicija i ulazi u BDP i imate taj fenomenalni rast. Ekonomski politika Vlade je otišla u dva smjera. Prvi je pad stanovništva, čime se stvara privid rasta BDP-a po glavi stanovnika. Drugi je pretvaranje države u ovisnika o socijalnoj pomoći, mi se hvalimo da povlačimo novac iz EU-a i da imamo velike dotacije. Pa da imamo svoj novac ne bi nam trebao taj', rekao je Vidaković. Hrvatska, smatra taj ekonomist, nema problema s nedostatkom radne snage nego s iseljavanjem. 'To netko mora reći. Nedostatak radne snage je posljedica politike Vlade koja potiče da se Hrvati iseše', rekao je, a u općoj militarizaciji svih oblasti života i umjetnim pravljjenjem neprijatelja, dodao i nekoliko trezvenih riječi o Kini. To je miroljubiva, trgovačka nacija, kazao je. 'Kina ne ratuje jer zna da je rat skup, ona želi politički destabilizirati Europu, ali do nekih granica jer nikome na svijetu ne odgovara raspad EU-a, ali ni pretjerani rast. Prije su oni nama bili tržište, sad ćemo mi biti njima i napraviti će ono što je zapadna Europa napravila istočnoj, isisati sve banke, novac

i resurse', zaključio je Vidaković, a ne treba biti BABA VANGA da se vidi kako nas doista čeka sumorna budućnost.

Dnevnik, N1,
1. veljače, 18:00

PITATI STJEPANA ŠTERCA o populacijskoj katastrofi i načinima njena prevazilaženja jednako je kao da pitate piromana o uzrocima požara i njegovoj prevenciji. Upravo je stranka u kojoj je Šterc bio (a možda je još uvijek, tko će ga znati) napravila sve da opustoši Hrvatsku, u čemu su dobrim dijelom pomogle i njegove ideje. Ključne su bile one o osmišljavanju izbornih propisa, izrađenih tako da HDZ nikad ne izgubi vlast. Šterca ne zanima da Hrvatska ima puno sretnih stanovnika, nego isključivo povećanje broja Hrvata. Nastranu politička korektnost te ideje, ona je neostvariva, Hrvatska će, realno, biti ili pusta ili šarena, i treba se pripremiti na drugu mogućnost, a u njezinoj razradi ljudi poput Šterca nemaju što ponuditi. Ako takvi već ne žele sami okičiti kopačke o klin, bilo bi razumno zaobići ih kao eksperte za popravak situacije koju su sami iskvarili do bola. Naime, čak i Crna Gora nakon zadnjeg popisa ima 2,5 posto stanovnika više, dok od ove lijepe zemlje HDZ polako ali sigurno stvara pustinju. Populacijsko pitanje nije samostojeća varijabla, već kompleksan izraz socijalnih, ekonomskih, kulturnih, zdravstvenih i stambenih politika.

Apis, YouTube

UPOPLAVI nevjestih, amaterski skrpljenih dokumentarno-igranih povijesnih serija, 'Apis' odskaka kao BUBKA. Serija o zloglasnom šefu srpske obavještajne službe koji je sudjelovao u svim važnim događajima od likvidacije OBRENOVIĆA, preko dva balkanska, do svjetskog rata, napravljena je uzorno. U seriji su poštovane sve činjenice, a scenarist i producent FILIP ŠVARM, režiser NIKOLA LUKIĆ, narator NIKO-

Ekonomist Neven Vidaković u Novom danu (Foto: Screenshot/N1)

LA KOJO, glumci BOJAN DRAGIĆEVIĆ, VLADAN DUJOVIĆ, MILOŠ TANASKOVIĆ i NOVAK RADULOVIĆ zadržali su kritički odmak. Zahvaljujući tome i konzultirani povjesničari – od lijeve BRANKE PRPE preko centrističkog PREDRAGA MARKOVIĆA do desnog MILOŠA KOVIĆA – zvučali su uravnoteženo. APIS i njegovi crnorukci, major TANKOSIĆ, vojvoda VUK i drugi, prikazani su kao opasna hunta koja drži cijelu Srbiju i pola regije u strahu, a po Makedoniji radi zulume koji se uglavnom mogu opisati kao ratni zločini, ništa slavno i epsko. Tri epizode ove serije snimljene prije tri godine (RTS – obavezno reprizirati!) pogledat ćete sa zadovoljstvom, tako nam Bog pomogao.

Aktuelnosti,
TV Happy, 2. veljače,
19:50

ŠTETA je što pored ona dva klauna ROBERT KENNEDY JR. nema šansi, ali on je jedini američki predsjednički kandidat koji nije eksponent zločudnog vojno-industrijskog kompleksa. 'Dopustite mi da vam ispričam što se dogodilo uoči rata u Ukrajini', kazao je Junior. 'Lagali su nam. Jer rečeno nam je: o da, ovaj zli PUTIN pokušava preuzeti Europu, a ovo je njegov prvi korak prema obnovi sovjetskog imperija.' 'Je li to laž?' upitali su ga novinari. 'Da' kazao je, 'Ovo je isti onaj stripovski opis SADAMA HUSEINA u Iraku, u ratu s kojim smo jednostavno prevareni. Od tog trenutka mi uvodimo NATO u 14 zemalja. Zašto to radimo? Jer kada primite novu zemlju u NATO, ona mora potpisati ugovor da će sve oružje koje kupi ispunjavati NATO specifikacije, što znači da morate kupiti oružje od velikih američkih vojnih pogona koji profitiraju od rata'. 'Američka vlada', nastavio je, 'kontrolira vladu Ukrajine. Dakle Putin ide ravno u Ukrajinu i zauzima Krim bez ijednog metka i žrtava, jer su stanovnici Krima etnički Rusi koji su se htjeli vratiti. Zatim Donbas i Luhansk glasaju 90 prema deset da se pridruže Rusiji. Putin kaže: ne, ne trebam te. Želim da Ukrajina bude funkcionalna država, potpišimo sporazume iz Minska. Ali oni ih ne potpisuju. Zatim dovedu 40 tisuća vojnika. To nije slučaj kada pokušavate osvojiti Ukrajinu. To je zemlja s 44 milijuna stanovnika. Sve što je želio bilo je vratiti nas za pregovarački stol. Nismo mogli ZELENSKOM u pregovorima.' 'Rusija je po vašem mišljenju dakle dobar momak', pitaju novinari, a on odgovara: 'Nije. Bilo je nezakonito ono što je Rusija učinila. Ali moramo razumjeti. Oni ne žele ovaj rat. Mi smo htjeli ovaj rat.' Američka vojna industrija doživjela je procvat. 'Prodaja američkog oružja u inozemstvu dosegla je rekordnu razinu u 2023., potaknuta ratom u Ukrajini', objavio je BBC. 'Američka vlada izravno je pregovarala o prodaji od 81 milijarde dolara, što je povećanje od 56 posto u odnosu na 2022., izvijestio je State Department.' Američki nije cilj pobjeda u ovom ratu – cilj je da rat što duže traje. ■

366

12

7

24